

Addendum raadsvoorstel Ruimte voor Duurzaamheid

Naar aanleiding van de raadssessie over het raadsvoorstel "Ruimte voor Duurzaamheid" d.d. 31 maart 2011 willen wij de volgende wijziging aanbrengen:

De middelen aangaande de milieuzonering zetten wij in voor duurzame mobiliteit, in het bijzonder voor het project "elektrisch en groengasvervoer".

Hoogachtend,
burgemeester en wethouders van de gemeente Haarlemmermeer,
de secretaris,

drs. P.J. Buijtels

b/a

de burgemeester,

drs. Th. L.N. Weterings

Raadsvoorstel 2010.0055103

Onderwerp Ruimte voor duurzaamheid

Portefeuillehouder J.C.W. Nederstigt
Steller drs D. (Debby) de Rijk
Collegevergadering 8 februari 2011
Raadsvergadering

1. Samenvatting

Wat willen we bereiken?

Wij koppelen in ons collegeprogramma 'Kwaliteit door keuzes, een nieuw evenwicht' duurzaamheid en kennis en innovatie nadrukkelijk aan elkaar. Het programma 'Ruimte voor Duurzaamheid' dat nu voorligt, is een integrale uitwerking van deze speerpunten. Wij zien economie, kennisontwikkeling en onderwijs als de motor voor een duurzame, klimaatbestendige maatschappij. Onze gedachtegang hebben wij vervat in het zogenaamde 'Wheel of Sustainability'. Een duurzame samenleving kan alleen bestaan met een duurzame economie. Maar voor een duurzame economie is kennis en kunde nodig op het gebied van duurzaamheid. Door deze kennisontwikkeling op het gebied van duurzaamheid ontstaan duurzame innovaties. Deze duurzame innovaties dragen dan weer bij aan een nog duurzamere maatschappij, die op zijn beurt weer vraagt om nog een duurzamere economie. Dit is het vliegwiel dat de gemeente Haarlemmermeer in gang wil zetten en houden. In het verlengde hiervan benoemen wij de volgende doelstellingen voor de lange termijn (2030):

- Haarlemmermeer is een pionier in verduurzaming van de woon-, werk-, leer- en leefomgeving;
  - Duurzaamheid is één van de nieuwe economische pijlers;
  - Haarlemmermeer is een internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid.
- Bij bovengenoemde ambitie past de handhaving van de doelstellingen van het Klimaatbeleid 2009-2012 als onderdeel van het programma:
- 20% van de energie wordt in 2020 op een duurzame manier opgewekt;
  - De uitstoot van CO₂ is in 2020 gereduceerd met 30% ten opzichte van 1990.

Wat gaan we daarvoor doen?

Burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en kennis- en onderwijsinstellingen zijn de spelers in de polder die het doen. Hun krachtige en veelbelovende initiatieven vormen de basis voor een duurzaam Haarlemmermeer. *Profit* is de prikkel die wij inzetten om de hierboven beschreven duurzame ontwikkeling in gang te zetten en mensen in beweging te krijgen. Dit is een accentverschuiving ten opzichte van het Klimaatbeleid, waar milieubewustzijn primair uitgangspunt vormt.

Wij willen gebruikmaken van de dynamiek die er al is en *de markt aan zet* laten. Wij willen vooral 'mogelijk maken'. Haarlemmermeer biedt de ruimte, de gunstige locatie en de mogelijkheden om initiatieven tot uitvoering te brengen, samen te werken en kennis te delen. We spelen in op de belemmeringen die private partijen tegenkomen. En we geven zelf het

goede voorbeeld. In relatie tot het Klimaatbeleid betekent dit dat wij minder zelf doen en ons focussen op het creëren van een klimaat waar duurzame consumenten- en marktinitiatieven kunnen floreren. Dit betekent ook dat wij onze inzet gericht doen op een aantal onderwerpen in plaats van een scala aan projecten zoals deze zijn opgenomen in het Klimaatbeleid.

Om te komen tot een versterking van de kennisinfrastructuur op het gebied van luchtvaart, logistiek en duurzaamheid benaderen we actief bedrijven en onderwijsinstellingen in deze sectoren. Gezamenlijk laten we Haarlemmermeer uitgroeien tot een (inter)nationaal kenniscentrum van logistiek, duurzaamheid en moderne leeftechnologieën. Duurzaamheid is hiermee een nieuwe economische pijler geworden die integraal onderdeel is van onze al bestaande onderscheidende economische pijlers op het gebied van logistiek en luchtvaart. Hier ligt met name een extra impuls in relatie tot het Klimaatbeleid. In dit kader maken we juist ook gebruik van de dynamiek van onze positie in het hart van de Randstad en zetten we in op regionale samenwerking. Door veel meer te laten zien wat er allemaal gebeurt in Haarlemmermeer op het gebied van duurzame ontwikkeling, wordt de dynamiek die er is, (nog) beter zichtbaar en beleefbaar. Tegelijkertijd levert inzet op profilering een bijdrage aan een nog betere positionering van Haarlemmermeer als aantrekkelijke plaats om te wonen, recreëren en werken. In relatie tot het Klimaatbeleid betekent dit dat wij onze blik verruimen in regionale zin en onze ambities op het gebied van duurzaamheid borgen in regionale samenwerkingsverbanden.

Het programmaplan is een flexibel en dynamisch plan. De lange termijn doelstellingen zijn leidend, de weg er naar toe kent vele mogelijkheden die ook in de loop der tijd zullen veranderen. Dit is een andere aanpak in vergelijking tot het Klimaatbeleid, waarin doelstellingen zijn geformuleerd voor de lange termijn 2020 en de weg ernaartoe is vastgelegd in projecten. Om recht te doen aan het bereiken van onze doelstellingen, maar ook aan de ontwikkelingen die spelen en waarop wij willen (blijven kunnen) inspelen, kiezen wij er met dit programma voor enerzijds SMART-doelstellingen voor 2014 (collegeperiode) te formuleren, anderzijds de weg ernaartoe nog niet in zijn geheel te plaveien. Wij benoemen de actoren die een rol spelen voor realisatie van doelstellingen en koppelen deze aan de specifieke rol die wij hierin willen innemen. Het programma 2011-2014 is al geconcretiseerd naar een uitvoeringsprogramma 2011.

Wat mag het kosten?

De kosten van de uitvoering van het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' worden gedekt uit de € 1.562k die de gemeenteraad bij de programmabegroting ter beschikking stelt (Programma 9 Ruimtelijke ontwikkeling en duurzaamheid, Product 720 Milieubeleid) en de subsidieregeling Stimulering van Lokale Klimaatinitiatieven (SLOK) van het rijk.

Doelstellingen van het Klimaatbeleid zijn onderdeel van voorliggend programmaplan, dat een breder perspectief kent. De middelen die vrij komen door accentverschuivingen in de manier waarop we deze doelstellingen willen bereiken, worden benut voor het bereiken van de overige doelstellingen. Voor dit programmaplan zijn dan ook geen extra middelen benodigd.

Dekking van € 1.114k van het uitvoeringsprogramma 2011 wordt gevonden in onderuitputting van middelen die voor 2010 ter beschikking zijn gesteld en die wij verwerken in de jaarrekening 2010 voor overheveling naar 2011. Daarnaast wordt € 165k gedekt door de renteopbrengst van het beschikbare maar nog niet uitgegeven krediet van € 3,3 miljoen voor klimaatbeleid.

De investeringsruimte, die met het Klimaatbeleid ter beschikking is gesteld voor 2009-2011 en is benut tot en met 2010, is vertaald naar kapitaallasten vanaf 2012: afschrijving ten laste

van de exploitatie vindt plaats na volledige investering. De overige gereserveerde investeringsruimte wordt benut in 2011.

De middelen ten behoeve van het programma worden verwerkt in de voorjaarsrapportage 2011.

Met het Agentschap NL lopen verkennende gesprekken over welke subsidiemogelijkheden op provinciaal, rijks- en Europees niveau bestaan en waar wij in het kader van ons programma 'Ruimte voor Duurzaamheid' eventueel gebruik van kunnen maken.

De inderdieneffecten die wij verwachten door onze inzet op duurzame ontwikkeling vanuit een economisch perspectief maken wij inzichtelijk via monitoring van de uitvoeringsprogramma's. Bijvoorbeeld: onze investeringen voor een duurzame verlichting van de openbare buitenruimte leveren inderdieneffecten op door lagere energierekeningen, langere afschrijvingstermijnen van investeringen, lagere beheerskosten en bovendien CO₂-reductie en maatschappelijk rendement (zichtbaarheid, beleefbaarheid en kwaliteit van de leefomgeving).

De uitvoeringsprogramma's voor 2012, 2013 en 2014 worden jaarlijks bepaald, mede aan de hand van het uitvoeringsprogramma van het voorgaande jaar en nieuwe ontwikkelingen. Het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' is bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's kaderstellend. In onze rapportage van resultaten zullen wij zoveel mogelijk ook terugkoppeling geven in termen van financieel, maatschappelijk en economisch rendement.

In het kader van de bezuinigingopgave geldt vanaf 2012 een bezuinigingsdoelstelling van € 0,3 miljoen per jaar op dit programma. Vanaf het eerstvolgende uitvoeringsprogramma zullen wij hieraan dan ook invulling geven.

Wie is daarvoor verantwoordelijk?

Vanuit zijn kaderstellende rol is de gemeenteraad verantwoordelijk voor het vaststellen van voorliggend programmaplan 'Ruimte voor duurzaamheid'.

De wethouder duurzaamheid c.a. is namens het college verantwoordelijk voor de uitvoering van dit programmaplan. Gezien de reikwijdte van het programmaplan leveren ook andere portefeuillehouders hun inbreng en is een afstemmingsoverleg duurzaamheid gewenst; de wethouder duurzaamheid c.a. is hiervoor coördinerend wethouder. Een integrale aanpak op het gebied van Duurzaamheid, Kennis & Innovatie betekent zowel een goede inbedding binnen de gemeentelijke organisatie als daarbuiten. Voor één van de belangrijkste doelgroepoverstijgende invullingen van het programma, namelijk het opstellen en de uitvoering van een gemeenschappelijke agenda, is afstemming met en tussen betrokken externe stakeholders noodzakelijk. Ter ondersteuning hiervan wordt een Forum Duurzame Innovatie opgericht. Dit Forum is vooral een expertgroep, waarbij ook gebruik gemaakt zal worden van landelijke deskundigheid.

Wanneer en hoe zal de raad over de voortgang worden geïnformeerd?

De uitvoeringsprogramma's voor 2012, 2013 en 2014 worden jaarlijks ter bespreking voorgelegd aan de gemeenteraad, mede aan de hand van het uitvoeringsprogramma van het voorgaande jaar en nieuwe ontwikkelingen. Het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' is bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's kaderstellend.

2. Voorstel

Op grond van het voorgaande besluit het college de raad voor te stellen om:

1. de doelstellingen voor de lange termijn (2030) vast te stellen, zijnde:

- Haarlemmermeer is een pionier in verduurzaming van de woon-, werk-, leer- en leefomgeving;
  - Duurzaamheid is één van de nieuwe economische pijlers;
  - Haarlemmermeer is een internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid;
2. de eerder vastgestelde doelstellingen van het Klimaatbeleid 2009-2012 te handhaven als onderdeel van het programma 'Ruimte voor Duurzaamheid':
    - 20% van de energie wordt in 2020 op een duurzame manier opgewekt;
    - De uitstoot van CO₂ is in 2020 gereduceerd met 30% ten opzichte van 1990;
  3. het programma 'Ruimte voor Duurzaamheid' voor 2011-2014 vast te stellen, zoals gespecificeerd naar uitgangspunten en de programmalijnen Innovatie, Gebouwde omgeving, Autonome en gebiedsontwikkeling, Ruimtelijke infrastructuur, inclusief de doelstellingen voor 2014;
  4. het uitvoeringsprogramma voor 2011 vast te stellen, inclusief de bijbehorende financiële middelen, gespecificeerd naar uitvoeringskosten, investeringen en kapitaallasten zoals opgenomen op pagina 20;
  5. voornemens te zijn de onderuitputting van 2010 (naar verwachting € 1.114k) te verwerken in de jaarrekening 2010 voor overheveling naar 2011;
  6. het uitvoeringsprogramma 2011 en bijbehorende middelen te verwerken in de voorjaarsrapportage 2011.

3. Uitwerking

3.1 Wat willen we bereiken?

3.1.1 Inleiding

In juli 2009 heeft de gemeenteraad het 'Klimaatbeleid 2009-2012' (kenmerk 2009/68081) en het bijbehorend Projectenboek vastgesteld als uitwerking van de 'Kaders Klimaatbeleid 2008-2020' (zoals besloten door de gemeenteraad in september 2008, kenmerk 2008/19057). Het Projectenboek geeft richting aan de implementatie van het Klimaatbeleid. In het Klimaatbeleid is expliciet benoemd dat rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid tot aanpassing wanneer nieuwe inzichten daartoe aanleiding geven. Met voorliggend programmaplan dat een breder perspectief kent, kiezen wij ervoor hieraan nu al gevolg te geven. De doelstellingen van het Klimaatbeleid zijn onveranderd, maar wij kiezen voor accentverschuivingen in de uitwerking: de manier waarop we deze doelstellingen willen bereiken. In de volgende paragraaf komen de accentverschuivingen ten opzichte van het Klimaatbeleid aan de orde op basis van een korte beschrijving van de pijlers van voorliggend programmaplan (3.1.2) en de definitie van duurzaamheid en ambitie en doelstellingen voor 2030 (3.1.3).

3.1.2 Pijlers programmaplan 'Ruimte voor duurzaamheid'

A Duurzame ontwikkeling

Het voorliggend programmaplan kent een breder perspectief dan het Klimaatbeleid. Ambities en maatregelen die zijn vastgelegd in het Klimaatbeleid zijn erop gericht om CO₂-uitstoot te verminderen en duurzame energieopwekking te realiseren. Ambities en maatregelen in het voorliggend programmaplan zijn gericht op het bereiken van duurzame ontwikkeling; reductie van CO₂-uitstoot en energieopwekking zijn een onderdeel hiervan.

Wij zien economie, kennisontwikkeling en onderwijs als de motor voor een duurzame, klimaatbestendige maatschappij. Onze gedachtegang hebben wij vevat in het zogenaamde 'Wheel of Sustainability'.

Figuur 1 'Wheel of Sustainability'

Toelichting: een *duurzame* samenleving kan alleen bestaan met een *duurzame* economie. Maar voor een *duurzame* economie is kennis en kunde nodig op het gebied van *duurzaamheid*. Door deze kennisontwikkeling op het gebied van *duurzaamheid* ontstaan *duurzame* innovaties. Deze *duurzame* innovaties dragen dan weer bij aan een nog *duurzamere* maatschappij, die op zijn beurt weer vraagt om nog een *duurzamere* economie. Dit is het wiel dat de gemeente Haarlemmermeer in gang wil zetten en houden.

B 'Profit' als prikkel

Profit is de prikkel die wij willen inzetten om de hierboven beschreven duurzame ontwikkeling in gang te zetten, waarbij soms ook geldt: *'baat het niet, dan gaat het niet'*. Wij kiezen nadrukkelijk voor een economische strategie om duurzaamheid in den brede (ecologisch, sociaal en economisch) mogelijk te maken. Dit is een accentverschuiving ten opzichte van het Klimaatbeleid, waar milieubewustzijn primair uitgangspunt vormt. In voorliggend programmaplan prioriteren wij op basis van (het mogelijk maken van) maatregelen die economisch rendabel zijn en/ of zichtbaarheid en beleefbaar zijn. In communicatie biedt 'profit' het uitgangspunt om ieders milieubewustzijn aan te spreken. Wij verwachten door onze inzet op duurzame ontwikkeling vanuit een economisch perspectief inderdieneffecten. Deze inderdieneffecten maken wij inzichtelijk via monitoring van de uitvoeringsprogramma's (zie verder 3.2.1 Programma 'Ruimte voor Duurzaamheid 2011-2014').

C De markt aan zet; de gemeente 'maakt mogelijk'

Burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en kennis- en onderwijsinstellingen zijn de spelers in de polder die het doen. Hun krachtige en veelbelovende initiatieven vormen de basis voor een duurzaam Haarlemmermeer. Wij willen gebruikmaken van de dynamiek die er al is (zie ook tabel 1). Met dit programmaplan zetten wij met name in op het versterken van consumenten- en marktinitiatieven en regisseren wij in relatie tot het Klimaatbeleid 2009-2012 minder zelf. Wij willen vooral 'mogelijk maken'. Haarlemmermeer biedt de ruimte, de gunstige locatie en de mogelijkheden om initiatieven tot uitvoering te brengen, samen te werken en kennis te delen.

We spelen in op de belemmeringen die private partijen tegenkomen: de kosten gaan (te ver) voor de baten uit, degene die investeert deelt niet altijd in de baten, bouwregelgeving staat vergaande maatregelen in de weg.

De gemeente vervult hiertoe een aansprekende voorbeeldfunctie. Als inkoper, investeerder en opdrachtgever. Bij gemeentelijke investeringen worden de hoogste duurzaamheidseisen in acht genomen waarbij de extra investeringen worden gecompenseerd door de lagere exploitatiekosten. Wij voorkomen dat private duurzame initiatieven verzanden in bureaucratische procedures.

'Mogelijk maken' vraagt voorlopig om een extra stap als het gaat om duurzame innovatie. Daar waar voor innovatieve consumenten- en marktinitiatieven nu een onrendabele top resteert, willen wij, zoveel mogelijk met andere sterke partners, hierin investeren als dit nieuwe businesscases oplevert en daarmee economische ontwikkeling.

Wat betreft consumenteninitiatieven leggen wij de focus op ondersteunende maatregelen in de bestaande bouw. In de gebouwde omgeving is er ten eerste nog veel winst te behalen met energiebesparingsmaatregelen. Zo kan een gemiddeld huishouden zo'n 12 tot 20% besparen in de energiebehoefte als ze op een bewuste manier omgaat met elektriciteit en gasverbruik. De volgende stap is de verduurzaming van de energievoorziening. Kansen zijn er voldoende, maar we zien dat momenteel zelfs kosteneffectieve energiebesparingsmaatregelen niet genomen worden. Belemmeringen liggen vaak in de procedures en de financiering. Bij marktinitiatieven leggen wij de focus op de bedrijfssectoren waarmee onze gemeente zich het meest onderscheidt: logistiek, luchtvaart, glastuinbouw. Het gaat hierbij met name om alternatieve financieringsconstructies, waarbij als uitgangspunt geldt dat deze zich uiteindelijk terugbetalen dan wel zelfs winst opleveren. Hierbij kan het uiteraard ook gemeentelijke investeringen betreffen waar wij de rol van ontwikkelaar innemen.

In dit kader spelen wij ook onze rol door schaalgrootte te creëren door te faciliteren in het realiseren van een gemeenschappelijke agenda met belangrijke spelers: juist door samenwerking en kennisdeling ontstaat meerwaarde en een mogelijk vliegwieleffect voor duurzame ontwikkeling.

In relatie tot het Klimaatbeleid betekent dit dat wij niet langer zelf projecten uitvoeren waar deze niet tot de reguliere taken van de gemeente behoren, maar ons focussen op het creëren van een klimaat waar duurzame consumenten- en marktinitiatieven kunnen floreren. Dit doen we onder andere door *poolen* van deskundigheid en *smart coalitions*: het zoeken van aansluiting bij al bestaande kansrijke initiatieven en initiatiefrijke partners. Wij hanteren waar mogelijk de regel: liever aanhaken bij bestaande succesvolle ideeën en DOEN, dan nieuwe eigen plannen maken. Liever pragmatisch dan symbolisch.

De rollen die wij hiertoe willen innemen en bijbehorend instrumentarium zijn grofweg te verdelen naar: faciliteren, stimuleren, aanjagen, investeren en bepalen (zie voor een uitgebreide toelichting bijlage 1: 'Nota Duurzaamheid, Kennis & Innovatie'). Soms scheidt de gemeente condities om bepaalde initiatieven mogelijk te maken. Soms bepaalt de gemeente door middel van de van toepassing zijnde regelgeving de kaders van het speelveld: eisen stellen betekent niet alleen rechtszekerheid bieden, maar ook innovatie. Afhankelijk van de rollen die andere partijen (kunnen) innemen, verschuift de rol van de gemeente. Strategieën en instrumentarium die wij als gemeente inzetten, zijn bepaald op basis van de rol die actoren spelen in duurzame ontwikkeling, rekening houdend met hun drijfveren hoe deze in te vullen en alle hier genoemde pijlers waarop dit programmaplan rust.

Pioniers in Duurzaamheid

In Haarlemmermeer zijn al veel spelers aan zet als het gaat om duurzaamheid. Op 11 november jl. – de dag van de duurzaamheid 2010 – waren tijdens de bijeenkomst 'Pioniers in Duurzaamheid' ruim 30 bij duurzaamheid in Haarlemmermeer betrokken partijen bijeen. Grote partijen die zich bezighouden met duurzame gebiedsontwikkeling en/ of innovatie (bijvoorbeeld OVG, Dura Vermeer, Delta Development Group, Schiphol, Essent, de Meerlanden), vertegenwoordigers van samenwerkingsverbanden van en voor ondernemers en/ of inwoners (bijvoorbeeld 'de beuk erin', Amsterdamse Innovatie Motor, Natuur en Milieu Centrum Haarlemmermeer (NMCH), stichting Windmolenpark Haarlemmermeer-Zuid, Wijkraad-Oost) en vertegenwoordigers vanuit het politiek bestuur of overheden (gemeenteraadsleden en wethouders gemeente Haarlemmermeer, wethouders van de gemeenten Aalsmeer en Amstelveen en het Agentschap NL). Wij hebben met elkaar van gedachten gewisseld over hoe een vliegwiel te creëren voor de duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer en op welke wijze wij een gemeenschappelijke agenda hiervoor kunnen realiseren. Resultaten van de bijeenkomst zijn verwerkt in dit programmaplan.

Tabel 1

D Regionale samenwerking

Haarlemmermeer is een bijzondere gemeente in het hart van de Randstad. Mainport Schiphol beslaat een groot gedeelte van ons grondgebied en de internationaal georiënteerde logistieke bedrijvigheid die dat met zich meebrengt, is uitgegroeid tot een sector van betekenis in de hele Metropoolregio Amsterdam waar Haarlemmermeer onderdeel van uitmaakt (noordelijk gedeelte van de Randstad). Naast aerospace en logistiek heeft Haarlemmermeer nog een sterke bedrijfssector deels binnen zijn grenzen: glastuinbouw (Greenport Aalsmeer). Binnen deze bedrijfssectoren wordt veel geïnvesteerd in duurzame innovatie. Ook in de logistieke sector staat duurzaamheid hoog op de agenda. Zo wordt heden Amsterdam Connecting Trade (ACT) in Haarlemmermeer het meest innovatieve en duurzame logistieke knooppunt van Europa.

In dit kader is samenwerking op het gebied van duurzaamheid en innovatie binnen de metropoolregio essentieel. Wij verruimen onze blik in regionale zin en borgen onze ambities op het gebied van duurzaamheid in regionale samenwerkingsverbanden. Uiteraard leggen wij hierbij de focus op de bedrijfssectoren waarmee onze gemeente zich het meest onderscheidt.

E Duurzaamheid als nieuwe economische pijler

Met name op het gebied van duurzame innovatie en de verbinding met economie, kennis en onderwijs, ligt een extra impuls in relatie tot het Klimaatbeleid 2009-2012.

Om een vliegwiel te creëren voor duurzame ontwikkeling zetten wij in op het leggen van verbindingen tussen de arbeidsmarkt en het Haarlemmermeerse onderwijsaanbod. Hierbij leggen wij de focus op de sectoren waar wij ons al onderscheiden. Om te komen tot een versterking van de kennisinfrastructuur op het gebied van luchtvaart, logistiek en duurzaamheid benaderen we actief bedrijven en onderwijsinstellingen in deze sectoren. Gezamenlijk laten we Haarlemmermeer uitgroeien tot een (inter)nationaal kenniscentrum van logistiek, duurzaamheid en moderne leeftechnologieën. Duurzaamheid is hiermee een nieuwe economische pijler geworden die integraal onderdeel is van onze al bestaande onderscheidende economische pijlers op het gebied van logistiek en luchtvaart.

F SMART¹, flexibel én dynamisch

Het programmaplan is een flexibel en dynamisch plan. De lange termijn doelstellingen zijn leidend, de weg er naar toe kent vele mogelijkheden die ook in de loop der tijd zullen veranderen. Dit is een andere aanpak in vergelijking tot het Klimaatbeleid, waarin doelstellingen zijn geformuleerd voor de lange termijn 2020 en de weg ernaartoe is gespecificeerd naar projecten. Om recht te doen aan het bereiken van onze doelstellingen, maar ook aan de ontwikkelingen die spelen en waarop wij willen (blijven kunnen) inspelen, kiezen wij er met dit programma voor enerzijds SMART-doelstellingen voor 2014 (collegeperiode) te formuleren, anderzijds de weg ernaartoe nog niet in zijn geheel te plaveien. Wij benoemen de actoren die een rol spelen voor realisatie van doelstellingen en koppelen deze aan de specifieke rol die wij hierin willen innemen. Het programma 2011-2014 is al geconcretiseerd naar een uitvoeringsprogramma 2011.

In tabel 2 illustreren wij wat onze veranderde aanpak betekent in de praktijk aan de hand van onze doelstelling voor hernieuwbare energie (zie verder 3.2.1 Programma 'Ruimte voor Duurzaamheid 2011-2014/ Ruimtelijke infrastructuur).

SMART, flexibel én dynamisch: een praktijkvoorbeeld

Ter illustratie: De doelstelling om in 2020 20% hernieuwbare energie op te wekken en te gebruiken, wordt in dit programmaplan vertaald naar een percentage voor 2014. Evenwel specificeren wij deze niet verder dan het beoogde te realiseren percentage door de ontwikkeling van twee windparken (resultaat is 7% hernieuwbare energie; 20% van de elektriciteitsbehoefte in Haarlemmermeer). Immers, in ons collegeprogramma hebben wij ons eraan gecommitteerd de geplande twee windparken te verwezenlijken.

Met welke vormen van hernieuwbare energie we het restpercentage bereiken, hangt onder meer af van de technologische en financiële (on)mogelijkheden nu en in de toekomst. Onszelf erop vastleggen om dit restpercentage te realiseren door opwekking door bijvoorbeeld zonne-energie zou onverstandig zijn in het licht van ons economisch uitgangspunt, als het omslagpunt voor rendement op deze energiebron pas in 2017 blijkt te liggen. Dit laatste betekent dat door prijsstijging van fossiele brandstoffen zon-pv (zonpanelen en zonnecellen) de goedkopere optie wordt. Tezelfdertijd kunnen ontwikkelingen voor andere energiebronnen dermate snel gaan, dat deze al eerder ingezet kunnen worden. Mogelijk maken betekent dus ook: niet onmogelijk maken. Bijvoorbeeld door daken van nieuwe gebouwen te verstevigen om deze alvast geschikt te maken zodat deze in de toekomst voor zon-pv benut kunnen worden. De ontwikkelingen in de toekomst zijn moeilijk te voorspellen. Ook de structuurvisie van de gemeente Haarlemmermeer zal nadrukkelijk ruimte geven om toch in te kunnen spelen op deze toekomstige ontwikkelingen.

Tabel 2

Uitvoeringsprogramma's worden jaarlijks bepaald, mede aan de hand van de resultaten van het uitvoeringsprogramma van het voorgaande jaar en nieuwe ontwikkelingen.

Het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' is bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's kaderstellend. Het uitvoeringsprogramma voor 2011 is onderdeel van dit raadsvoorstel, zie verder 3.3.

¹ SMART is een afkorting van:

Specifiek: doelen en afspraken zijn specifiek, geformuleerd in termen van concrete resultaten.

Meetbaar: de doelen en afspraken zijn meetbaar in termen van kwantiteit, kwaliteit, tijd en geld.

Acceptabel: de doelen en afspraken zijn voor jezelf en anderen acceptabel.

Realistisch: de doelen en afspraken zijn realistisch in de zin van haalbaar en uitvoerbaar.

Tijd: er staat een bepaalde tijd voor, zijn voorzien van een (eind)datum.

G Kwaliteit door focus

Door in te zetten op het versterken van de dynamiek die er al is in Haarlemmermeer en omgeving op het gebied van duurzaamheid en de ontwikkeling daarvan kunnen wij spaarzamer omgaan met onze capaciteit. Minder zelf doen, maar ons focussen op het creëren van een klimaat waar duurzame consumenten- en marktinitiatieven kunnen floreren. Meer doen met minder door duurzame ontwikkeling aan te pakken vanuit economisch perspectief waarbij de markt aan zet is. We kiezen dan ook voor een gerichte inzet op een aantal onderwerpen en nadrukkelijk niet voor een te breed scala aan projecten.

H Profilering

Door veel meer te laten zien wat er allemaal gebeurt in Haarlemmermeer op het gebied van duurzame ontwikkeling, wordt de dynamiek die er is, nog beter zichtbaar en beleefbaar. Tegelijkertijd levert inzet op profilering een bijdrage aan een nog betere positionering van Haarlemmermeer als aantrekkelijke plaats om te wonen, recreëren en werken. Wij profileren ons als het gaat om duurzame ontwikkeling op de niveaus zoals deze eerder zijn vastgelegd in de 'Kaders voor citymarketing' (kenmerk 2009/568): op het niveau van de dorpen en kernen/ Haarlemmermeer, metropoolregio Amsterdam en nationaal/ internationaal. In het Klimaatbeleid is de profilering met name gericht op wat wij als gemeentelijke organisatie in Haarlemmermeer doen; de ambities die wij met voorliggend programmaplan voorstaan, gaan verder dan dat. Overigens zien wij in dit kader een heel specifieke rol voor het Natuur- en Milieucentrum Haarlemmermeer (NMCH) weggelegd als het gaat om profilering op het niveau van Haarlemmermeer (zie verder 3.3).

3.1.3 Ambitie en doelstellingen voor 2030

In de vorige paragraaf hebben wij aangegeven welke uitgangspunten wij willen hanteren om een vliegwieltje te creëren voor duurzame ontwikkeling. In deze paragraaf schetsen wij onze doelstellingen voor de lange termijn en welk gewenst toekomstbeeld wij voorstaan. Hieronder eerst volledigheidshalve een beschrijving van de definitie van duurzaamheid die wij hanteren.

'Duurzaamheid'

Haarlemmermeer gebruikt de definitie van duurzaamheid van de Commissie Brundtland: 'Duurzame ontwikkeling is de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden, zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen².' In de nota 'Gemeenschappelijk beeld duurzaamheid' (kenmerk 6279/6062) hebben we vastgesteld dat duurzaamheid niet alleen draait om de fysieke leefomgeving, maar ook om de mens, de maatschappij en de economie. Het duidt op een verantwoorde afweging van belangen: maatschappelijke, economische en leefomgevinggerichte belangen. Deze belangen kunnen goed samen gaan, maar ze kunnen ook botsen. Daarom moet hier in onderling verband naar worden gekeken en moet een balans gevonden worden tussen *People*, *Planet* en *Profit* (de drie P's). Om dit evenwicht te vinden probeert Haarlemmermeer de belangen met elkaar te verbinden. Zo moet economische groei niet ten koste gaan van mensen en het milieu en voorkomen worden dat de huidige generatie problemen doorschuift naar de toekomst. Duurzame ontwikkeling begint hier en nu: als een buurt op dit moment leefbaar en veilig is, willen de bewoners dit graag zo houden voor 'later'. Daarom moeten we ervoor zorgen dat alle partijen op een

² World Commission on Environment and Development, G.H. Brundtland et al, (1987), *Our Common Future* OxfordUniversity Press

duurzame manier het beste uit zich zelf kunnen halen. In het verlengde van deze definitie en de eerder genoemde pijlers waarop dit programmaplan rust, benoemen wij de volgende doelstellingen voor de lange termijn (2030):

- Haarlemmermeer is een pionier in verduurzaming van de woon-, werk-, leer- en leefomgeving;
- Duurzaamheid is één van de nieuwe economische pijlers;
- Haarlemmermeer is een internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid;

Bij bovengenoemde ambitie past de handhaving van de doelstellingen van het Klimaatbeleid 2009-2012 als onderdeel van het programma:

- 20% van de energie wordt in 2020 op een duurzame manier opgewekt;
- De uitstoot van CO₂ is in 2020 gereduceerd met 30% ten opzichte van 1990.

In tabel 3 zijn de doelstellingen vertaald naar gewenst toekomstbeeld.

Ambitie: gewenst toekomstbeeld 2030

In 2030 leven we in een polder die zich goed heeft weten aan te passen aan maatschappelijke, economische, ecologische en technologische ontwikkelingen. De CO₂-uitstoot is met 30 procent gereduceerd ten opzichte van 1990. Een belangrijk deel van de gebruikte energie in Haarlemmermeer wordt duurzaam opgewekt - 20 procent - of hergebruikt en via een *smart grid*³ gedistribueerd. De inwoners van de gemeente vinden het vanzelfsprekend om op duurzame wijze met hun omgeving om te gaan. Zij kunnen zich in allerlei opzichten ontplooien en worden in staat gesteld op hun eigen wijze bij te dragen aan de duurzame ontwikkeling van de gemeente. Duurzame ontwikkeling betekent dan de vanzelfsprekendheid waarmee mensen keuzes maken wat betreft wonen, werken en recreëren. Bijvoorbeeld in de zin waar te winkelen, wat te kopen en hoe en wanneer naar dit winkelgebied te gaan. Duurzame ontwikkeling komt het best tot zijn recht via het pad van de geleidelijkheid, waarbij de tijd genomen wordt om ideeën te laten rijpen en initiatieven te laten ontstaan. Er is daardoor meer ruimte voor initiatieven en inbreng 'van onderop'. Deze vorm van ontwikkeling geeft meer ruimte aan 'groeien'.

De bedrijven binnen de gemeente functioneren op duurzame wijze: de aarde wordt zo min mogelijk belast, er wordt maatschappelijk verantwoord ondernomen en het economisch rendement wordt gezien in het licht van de lange termijn. Haarlemmermeer heeft er bovendien een economisch sterke pijler bij gekregen: die van duurzame innovatieve bedrijvigheid waar nieuwe markten worden aangeboord. Zonder de samenwerking met een aantal gerenommeerde kennisinstellingen en onderwijsinstellingen was dit niet mogelijk geweest. In combinatie met de ontwikkeling van hoger beroepsonderwijs zijn verbindingen gelegd tussen de arbeidsmarkt en het Haarlemmermeerse onderwijsaanbod. De kennisinfrastructuur op het gebied van logistiek, luchtvaart en duurzaamheid is versterkt door bedrijven en onderwijsinstellingen in deze sectoren actief te betrekken.

Haarlemmermeer is uitgegroeid tot een internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid dat als een vliegwiel heeft gewerkt en nog steeds werkt voor de veranderingen die hierboven zijn beschreven. Daarmee is Haarlemmermeer een voorbeeld geworden voor duurzame ontwikkeling vanuit een economisch perspectief.

Tabel 3

³ Een energienet verzorgt de distributie van diverse typen energie (gas, elektriciteit en warmte) van opwekken naar klant. Een *smart grid* is een energienet waaraan een meet-, en regelsysteem is toegevoegd. De toegevoegde waarde van een dergelijk systeem is dat hiermee vraag en aanbod optimaal op elkaar worden afgestemd en een robuust, milieuvriendelijk en goedkoper energienet ontstaat.

3.2 Wat gaan we daarvoor doen?

3.2.1 Programma Ruimte voor Duurzaamheid 2011-2014

Het programma 2011-2014 is een flexibel en dynamisch plan. Doelstellingen voor 2014 zijn SMART geformuleerd in inspannings- en resultaatverplichtingen. Op deze wijze zijn doelstellingen leidend, die de weg naar de geformuleerde lange termijndoelstellingen (niet on-)mogelijk maken. De weg ernaartoe kent vele mogelijkheden die ook in de loop der tijd zullen veranderen, afhankelijk van de snelle (technologische) ontwikkelingen die op het gebied van duurzaamheid spelen.

Hieronder zijn de doelstellingen voor 2014 geformuleerd, gespecificeerd naar vier programmalijnen: (1) Innovatie, (2) Gebouwde omgeving, (3) Autonome en gebiedsontwikkeling en (4) Ruimtelijke infrastructuur. In bijlage 1 'Nota Duurzaamheid, Kennis en Innovatie' is per programmalijn beschreven welke belangrijkste actoren hierin een rol vervullen en welke rol wij als gemeente innemen met welk instrumentarium om de per onderwerp onderscheiden doelstellingen te bereiken. In de Nota geven wij - mede op basis van de eerder beschreven uitgangspunten - een uitgebreide vertaling van onze visie naar de oplossingsrichtingen die wij willen inzetten: de strategieën en het instrumentarium om het de actoren 'mogelijk te maken' hun private duurzame initiatieven te realiseren. Een schematisch overzicht van doelstellingen 2030, programmalijnen en doelstellingen voor 2014 is opgenomen in bijlage 2.

Sociale duurzaamheid

In onze definitie van duurzaamheid is al expliciet genoemd dat duurzaamheid niet alleen draait om de fysieke leefomgeving, maar een verantwoorde afweging van belangen is: maatschappelijke, economische en leefomgevinggerichte belangen.

Sociale duurzaamheid is dan ook op een vanzelfsprekende manier verweven in de doelstellingen en de uitvoering van het Programma 'Ruimte voor Duurzaamheid'.

Eigenaarschap, geborgenheid, ondernemerschap en ontmoeting zijn kenmerken van sociale duurzaamheid die invulling kunnen geven aan de wijze waarop de doelstellingen worden bereikt. Die doelstellingen zijn uiteindelijk gericht op het welbevinden van mensen nu en in de toekomst. En het bereiken van die doelstellingen is mensenwerk. Wanneer burgers en ondernemers in Haarlemmermeer zich meer eigenaar voelen van hun omgeving, voelen ze zich ook medeverantwoordelijk voor de toekomst van hun leefomgeving (eigenaarschap). De wateropgave in de polder bijvoorbeeld, is niet alleen een probleem van de gemeente of het Hoogheemraadschap, maar ook van de agrariërs die hun land willen bewerken en de bewoners die graag hun voeten en kelders droog houden. 'Geborgenheid' gaat over je thuis voelen en je veilig voelen. In je eigen huis, maar ook op weg naar school of werk.

Geborgenheid in sociale verbanden is van groot belang voor het welbevinden van mensen. Inwoners en gebruikers van de polder voelen en krijgen de ruimte om initiatieven te nemen en te ondernemen, hoe kleinschalig ook. Het kan bijvoorbeeld gaan om particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw, om een gezamenlijk project in de buurt om energie te besparen, om kleinschalig ondernemerschap dichtbij huis, om innovatieve bedrijfjes of om verbreding van de landbouw (ondernemerschap). Samen zijn we meer, weten we meer en kunnen we meer. De mensen in Haarlemmermeer kunnen elkaar vinden en ontmoeten, kennis wordt gedeeld en initiatieven versterken elkaar (ontmoeting).

Ad 1) Innovatie

Om een vliegwiel te creëren voor duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer zetten wij in op het stimuleren en mogelijk maken van innovatie in het bedrijfsleven en (hoger) onderwijs en kennisinstituten en het leggen van verbindingen hiertussen.

- Forum Duurzame Innovatie als expertgroep met gebruikmaking van landelijke deskundigheid

In 2014 willen we samen met de grote stakeholders en/ of pioniers op het gebied van duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer een actief forum hebben gevormd dat mede uitvoering geeft aan een gemeenschappelijke agenda voor duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer en omgeving. Dit forum is een expertgroep waarin ook landelijke deskundigheid is verenigd. Het forum richt zich op het slechten van drempels voor duurzame ontwikkeling; in het forum zijn maatschappelijke, economische en leefomgevinggerichte belangen vertegenwoordigd.

De gemeente richt de focus daarbij op de bedrijfssectoren waarmee de gemeente zich het meest onderscheidt: logistiek, luchtvaart en glastuinbouw.

Via het forum worden verbindingen gelegd tussen initiatieven op het gebied van duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer en komen sectorale en intersectorale aandachtspunten aan de orde, zoals reststromen, duurzame mobiliteit, innovatieve financieringsconstructies, duurzame gebiedsontwikkeling, lobby, et cetera.

Afstemming over duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer en omgeving met stakeholders vindt verder zoveel mogelijk plaats via bestaande netwerken, zoals de Economic Development Board, Stichting Meerboeren Haarlemmermeer, *Mainport Climate Initiative* (netwerk in oprichting door Schiphol Group), et cetera.

- Hoger onderwijs in Haarlemmermeer gecombineerd met onze sterke economische clusters

De gemeente streeft naar hoger onderwijs op het gebied van duurzaamheid in Haarlemmermeer. In het verlengde van onze pijlers, is onze ambitie om hoger onderwijs samen met het bedrijfsleven en kennisinstituten vorm te geven. Uitgangspunt is om vanuit eigen kracht te acteren. Die kracht is de geografische locatie van de polder, de ruimte die de polder biedt, het bedrijfsleven in Haarlemmermeer en ook zijn bevolking, waarin de middengroepen domineren. Doel is hiermee de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt in onze regio versterken en de mogelijkheden voor innovatie vergroten. Een relatie tussen duurzaamheid en de economische clusters waar Haarlemmermeer zich onderscheidt biedt handvatten: logistiek, luchtvaart en/ of glastuinbouw.

Een onorthodoxe aanpak ligt overigens meer voor de hand dan de geijkte route via het Ministerie van Onderwijs en HBO-instellingen die veel gemeenten al hebben doorlopen. Te denken valt aan mogelijkheden als internationale opleidingen, virtuele opleidingen, et cetera. Schiphol maakt met verschillende Nederlandse kennispartners en Europese bedrijven en kennisinstellingen al onderdeel uit van het *European Institute of Innovation and Technology* (EIT) voor het onderdeel *Climate Change Mitigation and Adaptation*. In dit kader is Haarlemmermeer (Schiphol) een mogelijke gunstige vestigingsplaats voor de zetel van dit onderdeel van EIT. Schiphol voert heden acquisitie voor deze zetel.

- Duurzaamheid is nadrukkelijk geïntegreerd in het Haarlemmermeers onderwijsaanbod

De inwoners van onze gemeente groeien op met duurzaamheid. Daarin zien wij een belangrijke rol voor het onderwijs weggelegd. Zo kunnen scholen het goede voorbeeld geven aan leerlingen en ouders door zonnepanelen op de daken en kunnen speciale projecten gericht op duurzaamheid het bewustzijn van jonge inwoners versterken. In 2014

maakt duurzaamheid structureel onderdeel uit van het lespakket op scholen, via prestatieafspraken met het NMCH geven wij hieraan nadere invulling.

- *Minimaal twee locaties zijn ingericht voor duurzame startups in Haarlemmermeer*

In samenwerking met belangrijke partijen in Haarlemmermeer en omgeving zoals Schiphol, Rabobank en KLM willen wij actief werken aan het binnenhalen en ondersteunen van kansrijke duurzame start-ups. De huisvesting van startups willen we nadrukkelijk koppelen aan elkaar en aan bestaande bedrijven en/ of onderwijs- of kennisinstututen in Haarlemmermeer. Zo ontstaan incubators: broedplaatsen voor jonge startende bedrijven, waar mogelijkheden om kennis te delen en samen te werken worden vergroot. Doordat startups dicht bij elkaar zitten, inspireren ze elkaar en ontstaan sneller nieuwe ideeën en initiatieven. Dat wordt nog eens versterkt door de extra zichtbaarheid voor de buitenwereld. Hiervoor zijn in 2014 minimaal twee locaties ingericht.

- *Jaarlijks tenminste vijf icoonprojecten van bedrijven/ organisaties die zich onderscheiden in duurzame ontwikkeling*

Met sterke partners richten wij een Fonds icoonprojecten in. Via pitches kunnen initiatiefnemers proberen (co-)financiering te verdienen van deze investeerders. Wij zijn één van de investeerders. Heden zijn al verkennende gesprekken gaande met mogelijke mede-investeerders. Criteria om in aanmerking te komen voor een bijdrage uit dit fonds zijn in ieder geval drie van de volgende.

- *Community building**
- Innovatie
- Uitstraling naar de omgeving
- Bijdrage aan imago Haarlemmermeer

Overige criteria worden nader bepaald in overleg met de uiteindelijke mede-investeerders. Het fonds zal niet alleen meer bedrijven, organisaties en burgers verleiden tot het initiëren van projecten, maar maakt deze ook meer zichtbaar. Het kan hierbij gaan om kleinschalige initiatieven van burgers en bedrijven, startende ondernemers, maar ook grote partijen of landelijke coalities van partijen die Haarlemmermeer als proeftuin kiezen.

Voor dit fonds wordt waar mogelijk dan ook aansluiting gezocht bij partners uit de metropoolregio Amsterdam en/ of andere overheden daar waar het om profilering op het gebied van Schiphol, de metropoolregio Amsterdam en dergelijke gaat.

* *Community Building* is een verzamelbegrip voor interventies op het lokale niveau. Lokale samenlevingsverbanden in streken, wijken en buurten worden gemobiliseerd om een bijdrage te leveren tot de aanpak van collectieve zaken als duurzaamheid. Wezenlijk hierbij is het bevorderen van burgerparticipatie. In die zin dat mensen die rechtstreeks met knelpunten in hun woon- en leefomgeving te maken hebben, actief deelnemen aan zowel de probleemformulering als de probleemoplossing. In bijlage 1 'Nota Duurzaamheid, Kennis & Innovatie' zijn basis- en bijzondere regels voor succesvolle *community building* verder toegelicht.

Ook het Duurzaam Bedrijf (DB) biedt in 2014 ruimte voor de ontwikkeling en aanbidding van innovatieve energiediensten en innovatieve financieringsconstructies, conform de uitkomsten van de business case die zomer 2011 gereed is (zie verder 3.3.2 Uitvoeringsprogramma 2011).

Rol en opbrengsten betrokkenen en gemeente

Onze inzet op innovatie geeft met name invulling aan de bredere context die wij voorstaan met onze speerpunten Duurzaamheid, Kennis & Innovatie. Hier willen wij een forse impuls geven. Ook hier sluiten wij aan bij marktinitiatieven. Juist de koplopers op het gebied van (duurzame) innovatie in Haarlemmermeer, reserveren zelf ook de nodige tijd, geld en capaciteit voor ontwikkeling hierbinnen. Via samenwerkingsverbanden en (financiële) ondersteuning willen wij onze bijdrage leveren het vliegwiel voor een duurzame ontwikkeling in de polder aan te zwingelen.

De investeringen die we hier doen, betalen zich terug in opbrengsten binnen de overige programmalijnen. Daarnaast zijn opbrengsten uiteindelijk kwantificeerbaar in termen van economische positie en werkgelegenheid.

Ad 2) Gebouwde omgeving

Binnen de bestaande gebouwde omgeving willen we een substantieel deel van de gewenste CO₂-reductie bewerkstellingen: 122,5 kiloton in 2014. We realiseren deze CO₂-reductie bij woongebouwen (20 kton CO₂-reductie), kantoren, bedrijven en voorzieningen (30 kton CO₂-reductie), bij de gemeentelijke gebouwen en Openbare Ruimte (5 kton CO₂-reductie) en Schiphol (Schiphol draagt bij met 68 kton CO₂-reductie, zie bijlage 1 'Nota Duurzaamheid, Kennis & Innovatie').

Rol en opbrengsten betrokkenen

Wat betreft woongebouwen, kantoren, bedrijven en voorzieningen willen we genoemde CO₂-reductie met name realiseren door *community building*. Duurzame ontwikkeling gaat om sociale innovatie: van mensen wordt gevraagd op een nieuwe wijze naar bekende materie te kijken. Dat betekent dat de vernieuwing in de eerste plaats in de mensen zit. Het zijn de mensen die het doen. Wij zetten erop in samenwerking tussen bewoners en ondernemers te bevorderen en nemen belemmeringen weg om interventies op het lokale niveau te stimuleren. Zo ontstaan samenwerkingsverbanden in kernen, wijken, buurten en bedrijventerreinen of binnen branches. Dit doen wij niet zelf; wij spreken de betrokken intermediairs aan hierin hun rol te vervullen. Door samenwerkingsverbanden aan te gaan, waarbij wij een gemeenschappelijke agenda nastreven.

Voor Haarlemmermeer betekent dit dat met name de woningcorporatie Ymere, het NMCH, de commerciële verhuurders en de Meerlanden bij uitstek aan zet zijn bewoners die huren of eigenaar zijn te verleiden tot zogenaamde passieve en actieve maatregelen. Voor ondernemers zijn dit vooral het NMCH en brancheorganisaties en ondernemersverenigingen. Uiteraard is ook een combinatie van genoemde partijen mogelijk. Onze eerder genoemde pijlers staan centraal bij de samenwerkingsverbanden die wij aangaan. Toonzetting van inzet is niet met de vinger wijzen, maar de hand reiken: ook hier staat centraal dat wij *profit* als prikkel inzetten om het milieubewustzijn te activeren. Zie bijlage 1 voor een impressie van inverdieneffecten voor inwoners én bedrijven.

Rol en opbrengsten gemeente

De rol die betrokken intermediairs innemen, kunnen wij als gemeente versterken. Hiertoe is in 2014 een monitoringsysteem in werking, waaruit blijkt hoeveel gas en elektriciteit er op jaarbasis per wijk verbruikt wordt. De gebruiksgegevens zijn uitgebreid met data op basis waarvan analyses kunnen worden gemaakt. Uitschieters naar boven of beneden vallen direct op. Oorzaken kunnen liggen in de leeftijd of type van de bebouwing, de bevolkingssamenstelling of levensstijl van de bewoners. Analyses helpen bij het opzetten en uitvoeren van energiebesparingsprojecten, daar waar ze het meeste effect hebben. Zo

leveren infraroodfoto's van bedrijventerreinen bijvoorbeeld warmtebeelden die goed zichtbaar maken waar maatregelen nodig zijn (grote energielekken). Met dit monitoringstelsel wordt ook inzichtelijk wat opbrengsten zijn van geleverde inspanningen voor onze inwoners en bedrijven en in termen van financiën, energieopwekking en CO₂-reductie in zijn algemeenheid.

Daar waar private partijen belemmeringen tegenkomen, spelen we hierop in door inzet van het Duurzaam Bedrijf, Fonds Icoonprojecten (zie verder (1) Innovatie) en onze aansprekende voorbeeldfunctie als inkoper, investeerder en opdrachtgever (zie ook 3.1.2 Pijlers programmaplan 'Ruimte voor duurzaamheid').

Onze voorbeeldfunctie betekent ook dat wij via inzet van vergunningverlening en handhaving en onze ruimtelijke ontwikkelingsinstrumenten ruimte bieden voor innovatie. Dit is vastgelegd in ons beleid. Dit vraagt soms om andere vastlegging van condities dan we tot nu gebruiken, bijvoorbeeld in bestemmingsplannen, (plan)milieu effectrapportages (MER's) en structuurvisies. Ook in ons overig beleid moeten conventionele denk- en handelingspatronen niet langer als vanzelfsprekend worden verondersteld. Zo vragen duurzame gebiedsontwikkelingen om andere methodes dan we tot nog toe volgen. Andere financieringsconstructies zijn nodig om het voor partijen mogelijk te maken om ontwikkelingen financieel rendabel te realiseren. Via het vertalen van onze ambities op het gebied van Duurzaamheid, Kennis & Innovatie naar beleid op het gebied van inkoop & aanbesteding, Leidraad Inrichting Openbare Ruimte (LIOR), Deltaplan Mobiliteit, economie, jeugd en onderwijs, arbeidsmarkt, et cetera. kan de gemeente de interne bedrijfsvoering verder verduurzamen en de toepassing van duurzaamheid borgen.

Daar waar het gaat om onze eigen gebouwen en openbare ruimte is een monitoringstelsel en energiemanagementsysteem geïmplementeerd. Wat betreft energiebeheer is vaak al zo'n 30% besparingspotentieel te behalen. Monitoring van beheer en beheermanagement maakt inzichtelijk waar besparingspotentieel bestaat voor het gebouw, de installaties, de instellingen van regelingen, de verlichting en de dagelijkse processen en welke vorderingen worden gemaakt (het gaat dan om passieve maatregelen en systeemmaatregelen). Daarnaast hebben we voor de eigen gebouwen criteria vastgesteld met betrekking tot duurzaamheid en inzichtelijk gemaakt waar veel winst te behalen valt (bijvoorbeeld met behulp van infrarood foto's). De uitkomsten worden jaarlijks gemonitord vanaf implementatie en worden uitgevoerd in het navolgende jaar (opname in de werkplannen) ter dekking komend van het uitvoeringsprogramma van dat jaar. Wat betreft de openbare ruimte is duurzaamheid integraal opgenomen in de nieuwe LIOR, de Duurzame Leidraad Openbare Ruimte (DIOR). Op basis hiervan wordt investeringsruimte opgenomen in de uitvoeringsprogramma's. Uitvoering ten behoeve van openbare verlichting door de toepassing van LED-verlichting vindt plaats via het verlichtingsplan openbare ruimte dat naar verwachting nog in 2011 wordt vastgesteld. Hiervoor geldt overigens dat benodigde armaturen en lichtbronnen nu nog volop in ontwikkeling zijn. Grote leveranciers verwachten dat medio 2011 LED-lichtbronnen en armaturen beschikbaar komen ter vervanging van de huidige toegepaste lichtbronnen en armaturen, die tegemoet komen aan de eisen die hieraan mogen worden gesteld. Een energiereductie door het vervangen van openbare verlichting mag namelijk niet ten koste gaan van de veiligheid.

Wat betreft de eigen gebouwen die we als gemeentelijke organisatie in gebruik hebben, monitoren we jaarlijks ook via de Jaarlijkse nationale CO₂-benchmark. In 2010 hebben wij al een eerste meting verricht.

Doel is om als instelling CO₂ neutraal te worden en de werk-, leer- en leefomgeving te verduurzamen. Als instelling CO₂ neutraal worden, vraagt om ingrijpende maatregelen voor gebouwen dan wel een andere locatie te betrekken, al dan niet nieuwbouw. Op dit moment worden de mogelijkheden hiertoe onderzocht. Investerings die wij doen betalen zich terug door lagere energierekeningen, langere afschrijvingstermijnen van investeringen, lagere beheerskosten, CO₂-reductie en maatschappelijk rendement (zichtbaarheid, beleefbaarheid en kwaliteit van de leefomgeving). In onze rapportage van resultaten zullen wij voortaan hierop ook terugkoppeling geven.

Ad 3) Autonome en gebiedsontwikkeling

Autonome ontwikkelingen zijn alle (kleinschalige) ontwikkelingen, die binnen de huidige bebouwde omgeving plaatsvinden. Niet alleen woningbouw, maar ook bedrijven, kantoren en voorzieningen die gerenoveerd, uitgebouwd of verplaatst worden binnen de gebouwde omgeving. Gebiedsontwikkelingen zijn dan alle overige nieuwbouwprojecten zoals bijvoorbeeld Amsterdam Connection Trade (ACT), Park 20|20, Zuidrand, Schiphol Elzenhof, PrimAviera. De reden dat hier onderscheid tussen gemaakt is, komt door het feit dat er bij gebiedsontwikkelingen meerdere duurzaamheidsaspecten (zoals water, ecologie) spelen en de gemeente er een grotere invloed kan uitoefenen dan bij autonome ontwikkelingen.

Het doel voor 2014 is vooralsnog om 7 kton CO₂ te reduceren bij autonome ontwikkelingen in vergelijking met het bouwbesluit, waarbij tevens de woon-, werk-, leer en leefomgeving verduurzaamd wordt met de ontwikkeling en de gebouwde omgeving schoon, heel en veilig is. Om een realistische keuze te maken, is een maatlat duurzaam bouwen vereist. Deze maatlat analyseert de impact van ontwikkelingen op de mens en natuur en geeft objectief weer hoe deze scoort. De gemeente kan een norm bepalen en deze toetsen aan de scores om een objectief beeld te krijgen van de duurzaamheid van de ontwikkeling. Op basis van de nader te bepalen norm zal de doelstelling voor autonome ontwikkelingen verder bekrachtigd worden. Hierop baseren we onze strategieën en instrumentarium: haalbaarheid en eventuele belemmeringen bepalen de rol die wij willen spelen om het voldoen aan onze standaard (makkelijker) mogelijk te maken.

Alle gebiedsontwikkelingen zullen CO₂-neutraal zijn in 2014 en bieden mogelijkheden voor het opwekken en gebruiken van hernieuwbare energie. Zij zijn niet alleen ecologisch duurzaam, maar ook sociaal en economisch duurzaam. Leefbaarheid wordt ook op de lange termijn gewaarborgd en de economische ontwikkeling in het gebied draagt bij aan leefbaarheid en ecologische waarden voor de toekomst. Daar waar CO₂-neutrale gebiedsontwikkelingen nog niet mogelijk zijn door onrendabele top, wordt in ieder geval geïnvesteerd om dit voor 2020 niet onmogelijk te maken.

Rol en opbrengsten betrokkenen en gemeente

De actoren bij gebiedsontwikkeling zijn te scheiden in drie partijen: overheden, ontwikkelaars en betrokkenen in het gebied. Bij ontwikkelaars worden alle uitvoerende partijen bedoeld, met betrokkenen de burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties in de leefomgeving en bij de overheden de publieke partijen waarmee de gemeente samenwerkt bij gebiedsontwikkeling, zoals het Hoogheemraadschap, Provincies, Rijk, omliggende gemeentes en metropoolregio Amsterdam. Veel investeringen in duurzaamheid kennen een andere looptijd als het gaat om financieel rendement. Met conventionele financieringsconstructies is het lastig om projecten van de grond te krijgen, zeker gezien het feit dat de

baten en de lasten niet altijd voor dezelfde partij zijn. Door financiële voordelen of constructies aan te bieden, kan de gemeente partijen over de streep trekken om de tijdspanne van terugverdientijd te overbruggen. Zo kan de gemeente bijvoorbeeld scherper onderhandelen op de grondprijs en via innovatieve financierings-constructies partijen eerder in beweging brengen. Soms is informeren over innovatieve financieringsconstructies niet genoeg en zal de gemeente zelf actief een rol moeten spelen om ervoor te zorgen dat deze projecten toch gerealiseerd worden. Zo kan de gemeente een voorbeeld stellen door zelf het principe van terugverdientijd te doorbreken en het principe van rendement te hanteren. Zo wordt er vanuit economisch oogpunt vaak gekeken naar de terugverdientijd als maatstaf, terwijl na de terugverdientijd een periode volgt van winstgevendheid waardoor over de gehele levensduur financieel rendement behaald kan worden. Ook kan de gemeente de realisatie en exploitatie van gebiedsontwikkelingen nadrukkelijk aan elkaar koppelen. Hierdoor kunnen ontwikkelaars de prijzen gelijk houden en tegelijkertijd verduurzaming van het gebied waarborgen. Op termijn betekent dit zelfs financiële winst. Als het gaat om iconprojecten voor Haarlemmermeer kan de gemeente al dan niet in samenwerking met partijen financieel participeren om de onrendabele top weg te nemen. Uiteraard kan de gemeente ook directe invloed uitoefenen door middel van (uitvoering van wet- en) regelgeving om de kaders en randvoorwaarden te scheppen. Daar waar wet- en regelgeving op landelijk en/of Europees gebied innovatie in de weg staat, kan de gemeente, al dan niet in samenwerking met partijen, lobby voeren.

Ad 4) Ruimtelijke infrastructuur

In 2014 is 11% van de energieopwekking hernieuwbaar. 7% hiervan wordt geleverd door twee windmolenparken die in 2014 operationeel zijn. In het collegeprogramma is opgenomen dat we ervoor zorgen dat de geplande twee windparken worden gerealiseerd. Uiteraard ligt hiervoor de primaire verantwoordelijkheid bij de betrokken marktpartijen. De rest - 4% hernieuwbare energie - is afkomstig van andere energiebronnen als de zon, biomassa et cetera. We zijn op weg naar een duurzaam watersysteem. In 2014 zijn alle betrokkenen - bewoners, agrariërs, gemeente, hoogheemraadschap, provincie en rijk - doordrongen van de noodzaak hiervan en bereid om de volgende stappen te gaan nemen. De structuurvisie Haarlemmermeer die naar verwachting in 2011 ter bespreking wordt voorgelegd aan de gemeenteraad, geeft verder richting aan de condities voor een duurzaam watersysteem. Ook de condities voor de ecologische hoofdstructuur zijn hierin vastgelegd. De mobiliteit binnen de gemeente is multimodaler geworden (combinatie van auto, openbaar vervoer, fiets). Er zijn schoolzones: autovrije gebieden in de directe nabijheid van basisscholen. Daarnaast vergroenen de wagenparken van zowel de gemeente als het bedrijfsleven. Wij sluiten aan bij de ontwikkelingen op het gebied van monitoring voor duurzame mobiliteit. Verdere condities worden vastgelegd in het Deltaplan Bereikbaarheid, dat in 2011 aan de gemeenteraad wordt voorgelegd.

Rol en opbrengsten betrokkenen en gemeente

Als gemeente zullen we voor het realiseren van doelstellingen met name partijen bij elkaar brengen die in meer of mindere mate marktinitiatieven op dit gebied ontplooiën. Indien van toepassing zullen we (mee)investeren door binnen het Duurzaam Bedrijf energieopwekking businesscase waardig in te bedden en/ of door cofinanciering van iconprojecten.

3.2.3 Monitoring & Communicatie

Zoals per programmalijn al is benoemd, worden de bijdragen wat betreft maatschappelijk rendement (hier gaat het met name om community building, milieubewustzijn, CO₂-reductie en energieopwekking) en economisch rendement (in termen van capaciteit, geld en middelen door samenwerking en in termen van economische positie/ werkgelegenheid en inverdieneffecten) waar mogelijk gekwantificeerd. Het sterker en efficiënter maken van Haarlemmermeer geschiedt op basis van een zorgvuldige analyse, gekoppeld aan uitvoering en het benoemen van de resultaten. Het koppelen van uitgaven aan prestaties is - zeker in dit tijdgewricht - een onvermijdelijke, noodzakelijke voorwaarde. Met goede monitoring kan Haarlemmermeer de goede voorbeelden uit eigen praktijk delen met partners en van partners leren.

Jaarlijks worden de resultaten per programmalijn bekeken. De werkelijke voortgang in relatie tot het afgesproken resultaat in 2014 bepaalt waar in het uitvoeringsprogramma het daaropvolgende jaar wordt ingezet om het afgesproken resultaat te behalen.

Voor de lange termijn communicatie is een paraplu-communicatieplan opgesteld. Deze is als bijlage 3 bij dit raadsvoorstel gevoegd.

3.3 Wat mag het kosten?

3.3.1 Dekking Uitvoeringsprogramma

De kosten van de uitvoering van het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' worden gedekt uit de € 1.562k die de gemeenteraad bij de programmabegroting ter beschikking stelt (Programma 9 Ruimtelijke ontwikkeling en duurzaamheid, Product 720 Milieubeleid), de subsidieregeling Stimulering van Lokale Klimaatinitiatieven (SLOK) van het rijk en de renteopbrengst van het beschikbare maar nog niet uitgegeven krediet van € 3,3 miljoen die de gemeenteraad heeft gereserveerd voor oprichting van een Duurzaam Bedrijf (motie Duurzaam Bedrijf, kenmerk 2009/75678). Dekking van het resterende bedrag van € 1.114k van het uitvoeringsprogramma wordt gevonden in onderuitputting van middelen die voor 2010 ter beschikking zijn gesteld en die wij verwerken in de jaarrekening 2010 voor overheveling naar 2011. Hiervan reserveren wij € 300k voor besteding in 2012.

Doelstellingen van het Klimaatbeleid zijn onderdeel van voorliggend programmaplan, dat een breder perspectief kent. De middelen die vrij komen door accentverschuivingen in de manier waarop we deze doelstellingen willen bereiken, worden benut voor het bereiken van de overige doelstellingen. Voor dit programmaplan zijn dan ook geen extra middelen benodigd. De accentverschuivingen ten opzichte van het Klimaatbeleid zijn reeds toegelicht op basis van een beschrijving van de pijlers waarop dit programmaplan rust (zie 3.1.2 Pijlers programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid').

De investeringsruimte, die met het Klimaatbeleid ter beschikking is gesteld voor 2009-2011 en is benut tot en met 2010, is vertaald naar kapitaallasten vanaf 2012: afschrijving ten laste van de exploitatie vindt plaats na volledige investering. De overige gereserveerde investeringsruimte wordt benut in 2011. De middelen ten behoeve van het programma worden verwerkt in de voorjaarsrapportage 2011. Met het Agentschap NL lopen verkennende gesprekken over welke subsidiemogelijkheden op provinciaal, rijks- en Europees niveau bestaan en waar wij in het kader van ons programma 'Ruimte voor Duurzaamheid' eventueel gebruik van kunnen maken. De inverdieneffecten die wij verwachten door onze inzet op duurzame ontwikkeling vanuit een economisch perspectief maken wij inzichtelijk via monitoring van de uitvoeringsprogramma's. Bijvoorbeeld: onze investeringen voor een duurzame verlichting van de openbare buitenruimte leveren

inverdieneffecten op door lagere energierekeningen, langere afschrijvingstermijnen van investeringen, lagere beheerskosten en bovendien CO₂-reductie en maatschappelijk rendement (zichtbaarheid, beleefbaarheid en kwaliteit van de leefomgeving).

De uitvoeringsprogramma's voor 2012, 2013 en 2014 worden jaarlijks bepaald, mede aan de hand van het uitvoeringsprogramma van het voorgaande jaar en nieuwe ontwikkelingen. Het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' is bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's kaderstellend. In onze rapportage van resultaten zullen wij zoveel mogelijk ook terugkoppeling geven in termen van financieel, maatschappelijk en economisch rendement.

In het kader van de bezuinigingopgave geldt vanaf 2012 een bezuinigingsdoelstelling van € 0,3 miljoen per jaar op dit programma. Vanaf het eerstvolgende uitvoeringsprogramma zullen wij hieraan dan ook invulling geven.

3.3.2 Uitvoeringsprogramma 2011

In tabel 4 is een samenvatting opgenomen van het uitvoeringsprogramma 2011 en bijbehorende middelen. Middelen zijn gespecificeerd naar uitvoeringskosten en investeringen. Ook zijn de kapitaallasten gedefinieerd, zie hiervoor tabel 5. Voor een vergelijking van middelen van het uitvoeringsprogramma 'Ruimte voor Duurzaamheid 2011' en het Projectenboek Klimaatbeleid 2011, zie bijlage 1 'Nota Duurzaamheid, Kennis & Innovatie'. In de volgende paragraaf wordt het uitvoeringsprogramma kort toegelicht, inclusief globale planning. Het uitvoeringsprogramma is ambitieus; projecten zullen doorlopen in 2012.

Uitvoeringsprogramma 2011		
Programmalijn	Uitvoeringskosten	Investeringskosten
Innovatie		
* Oprichting Forum Duurzame innovatie, inclusief expertgroep en (digitale) community	€ 120.000	
* Onderzoek haalbaarheid hoger onderwijs	€ 80.000	
* Inrichting twee locaties voor kansrijke duurzame startups	€ 150.000	
* Fonds icoonprojecten	€ 200.000	€ 500.000
* Businesscase Duurzaam Bedrijf	€ 70.000	€ 3.300.000 (reserve)
* Project 'opgroeien met duurzaamheid'	€ 110.000	€ 40.000
Gebouwde omgeving		
* Community Building	€ 300.000	€ 200.000
* Prestatieafspraken actualiseren met Ymere, praktische uitwerking	<i>reguliere middelen</i>	
* Lokaal Klimaatfonds	€ 200.000	
* Monitoring, beheer(management) & investeringen	€ 200.000	€ 340.000
* Verlichtingsplan openbare ruimte, inclusief uitvoeringsplan	€ 30.000	€ 750.000
* Praktische uitwerking bepalend instrumentarium lokale overheid	€ 50.000	
Autonome en gebiedsontwikkeling		
* Praktische uitwerking innovatieve financieringsconstructies o.b.v. total cost of ownership, inclusief eerste toepassing	€ 50.000	€ 300.000
* Investeringskosten tbv het niet onmogelijk maken van duurzame gebiedsontwikkeling		€ 845.000
* Maatlat duurzaam bouwen	€ 25.000	
* Samenwerkingsverbanden/ expertise	€ 100.000	
Ruimtelijke infrastructuur		
* Windparken Haarlemmermeer Zuid en Burgerveen Oost	€ 80.000	
* Project elektrisch en groengasvervoer	€ 50.000	
* Project schoolzones	€ 26.000	
* Project milieuzonering	€ 25.000	
Communicatie parapluplan en deelprogramma's	€ 100.000	
Monitoring	€ 150.000	
Evenementen	€ 95.000	
Programmamanagement	€ 150.000	
Onvoorzien	€ 180.000	
Totaal	2.541.000	2.974.800

Tabel 4

Kapitaallasten 2011-2014				
	2011	2012	2013	2014
Kapitaallasten	-	555.084	555.084	555.084

Tabel 5

3.3.3 Toelichting & planning

Innovatie

- Oprichting Forum Duurzame Innovatie

Een toelichting is eerder opgenomen, zie pagina 12. In 2011 richten wij samen met partners het Forum Duurzame Innovatie op en werken wij aan een gemeenschappelijke agenda. Hierin wordt ook nadrukkelijk regionale samenwerking geborgd. Ook vindt hier strategische sturing en afstemming plaats over provinciale, rijks- en Europese subsidiemogelijkheden. Ter ondersteuning wordt landelijke expertise geworven en een digitale community ingericht.

Planning: Het forum is rond de zomer operationeel.

- Onderzoek haalbaarheid hoger onderwijs

In 2011 maken we samen met het bedrijfsleven (logistiek, luchtvaart en glastuinbouw) en kennisinstellingen een verkenning naar de wensen en mogelijkheden voor hoger onderwijs binnen de gemeente, gekoppeld aan ons bedrijfsleven. Te denken valt aan mogelijkheden als internationale opleidingen, virtuele opleidingen, et cetera.

Planning: Nota van B&W 'Startnotitie hoger onderwijs in Haarlemmermeer' in april 2011. Naar aanleiding van de uitvoering van de startnotitie worden resultaten meegenomen in het uitvoeringsprogramma 'Ruimte voor Duurzaamheid 2012'.

- Project "Opgroeien met duurzaamheid"

In 2011 zal de gemeente in samenwerking met het NMCH, schoolbesturen van basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs, particuliere initiatiefnemers en Provincie Noord-Holland zich specifiek inzetten om duurzaamheid in het onderwijs te integreren. Door plaatsing van zon-pv op de scholen en een eenvoudig monitoringsysteem, kunnen scholen of groepjes leerlingen hun eigen energiegebruik bijhouden en leren zij (spelenderwijs) over zaken als duurzame energie, klimaatverandering en mogelijkheden die er zijn om energiegebruik te minderen en dat duurzaamheid ook geld oplevert. Een en ander is verwerkt in een passend lespakket. Uiteraard is de inzet hiermee niet alleen kinderen te bereiken, maar juist ook hun ouders. In dit licht zet de gemeente ook met name in op het versterken van het project Schoolzones (zie verder). Bovendien levert de zon-pv ook duurzame energie. Dit project creëert ook een groter draagvlak voor zonne-energie. Voor dit project is ook een subsidieaanvraag in voorbereiding die wij binnenkort indienen bij de provincie Noord-Holland.

Planning: Start nieuwe schooljaar 2011-2012.

- Acquisitie kansrijke duurzame startups

Een toelichting op incubators is eerder opgenomen, zie pagina 13. Met partners screenen wij kansrijke startups en organiseren wij ruimte en faciliteiten: flexibele kantoorruimte (kleinschalige kantoorunits met gedeelde faciliteiten en zelfstandige kantoreenheden), expositieruimte en ontmoetingsruimte. Wij stimuleren kennisuitwisseling, netwerkvorming, matching tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen en gezamenlijke projectontwikkeling. De uitvoering wordt in samenwerking met overige mogelijke investeerders nader bepaald.

In dit kader maken wij ook gebruik van ervaringen en contacten die op dit gebied reeds bestaan en sluiten wij ons aan bij AIM for New Energy van de Amsterdamse Innovatie Motor (AIM) en theGROUNDS Incubator.

AIM AIM heeft september 2008-september 2010 onder andere het project AIM to Sustain uitgevoerd. In deze periode is een regionaal netwerk van ca. 55 meefinancierende bedrijven en kennisinstellingen op het thema energie- en milieutechnologie opgezet met als doel om bedrijvigheid op het gebied van energie en milieutechnologie te bevorderen. Binnen deze pilot zijn 20 startende bedrijven op het gebied van milieu- en energietechnologie

ondersteund bij vraagstukken rondom businessontwikkeling en financiering en gestructureerde netwerkactiviteiten georganiseerd binnen (en buiten) het netwerk. Inmiddels is een EFRO-aanvraag ingediend om het project voort te zetten: AIM for New Energy. **theGROUNDS** theGROUNDS Incubator is hét platform waar gerenommeerde bedrijven en kennisinstellingen gezamenlijk innovatieve toepassingen ontwikkelen voor een duurzame luchthaven. TU Delft, Wageningen UR (University & Research centre), Imtech en TNO participeren sinds mei 2010 in theGROUNDS Incubator. Schiphol theGROUNDS biedt een unieke en uitdagende proeftuin voor onderzoek, ontwikkeling en demonstratie van nieuwe oplossingen op het gebied van duurzame mobiliteit, energie, water en gebouwde omgeving. De ambitie van theGROUNDS ligt hoog. theGROUNDS Incubator gaat als katalysator een versnelling in baanbrekende innovaties aanbrengen en nieuwe producten opleveren. theGROUNDS Incubator geeft richting aan de TestingGrounds, waar verschillende partijen gezamenlijk cases toepassen in de praktijk.

Planning: In 2011 is een gezamenlijke aanpak voor acquisitie kansrijke duurzame startups bepaald en is één locatie operationeel, een zogenaamde incubator.

- Fonds Icoonprojecten

Een toelichting is eerder opgenomen, zie pagina 13.

Planning: tenminste vijf icoonprojecten in 2011.

- Oprichting Duurzaam Bedrijf (DB)

Heden loopt een meervoudig onderhandse aanbestedingsprocedure waarin partijen zijn gevraagd te onderzoeken of en hoe een Duurzaam Bedrijf financieel rendabel is in te richten samen met partners. De uitkomsten hiervan worden verwerkt in een raadsvoorstel.

Planning: Het Raadsvoorstel is naar verwachting na de zomer 2011 gereed. Verdere uitvoering en planning is afhankelijk van de uitkomsten van de businesscase.

Gebouwde omgeving

- Community building

Onder de regie van het NMCH, laten wij zien wat duurzaam gedrag betekent in geld. Inwoners in Haarlemmermeer krijgen 'tools' ter beschikking om hun financieel rendement te halen. Commerciële huurders en Ymere vervullen hun rol van intermediair. Ook ondernemers in Haarlemmermeer krijgen 'tools' ter beschikking om hun financieel rendement te halen. Brancheorganisaties en ondernemersverenigingen vervullen hun rol van intermediair.

NB. Op basis van een evaluatie van de resultaten van het NMCH tot nu en in overleg met overige 'founding fathers' Schiphol, de Meerlanden, Rabobank en Ymere, kiest het NMCH voor een nieuwe koers, passend binnen de gemeentelijke ambitie. Het NMCH kiest voor focus op zijn kerntaken als hét kennis- en informatiecentrum dat inwoners informeert en stimuleert op wijk-/straatniveau om actie te ondernemen (energiescan) en bouwers/ ondernemers activeert en prikkelt met kortingen bij milieu-initiatieven waarmee substantieel wordt 'gescoord'. Het NMCH vertaalt zijn nieuwe koers momenteel in prestatieafspraken. Naar verwachting legt het NMCH in maart 2011 de nieuwe prestatieafspraken voor aan het bestuur van het NMCH. Wij zullen u hierover uiteraard informeren. Ook de rol van de polderecoloog wordt in de prestatieafspraken expliciet opgenomen.

In het uitvoeringsprogramma 2012 zullen wij de heroriëntatie van het NMCH en de consequenties hiervan opnemen. De gemeente heeft voor het NMCH nu een jaarlijks subsidiebedrag gereserveerd à 350.000 euro (via programma 6 van de programmabegroting, zie voor besluit hierover ook het raadsvoorstel 'Realisatie Natuur- en milieucentrum, kenmerk 2008/109604).

Ten behoeve van een wijkgerichte aanpak ontvangen wij van Alliander (de netbeheerder van elektriciteit en gas in Haarlemmermeer) het energiegebruik op wijk-/buurniveau. Zo ontstaat inzicht in welke woningen in de polder minder goed geïsoleerd zijn en waar veel winst te behalen is. Mede op basis van deze gegevens kunnen huishoudens worden geselecteerd voor een wijkgerichte aanpak en worden bepaald welke vorm hierbij passend is. Wijkgerichte aanpak vindt plaats via intermediairs als Ymere, commerciële verhuurders, VVE's, wijkraden, et cetera.

Planning: Realisatie van het NMCH als hét kennis- en informatiecentrum voor duurzaamheid in Haarlemmermeer; start wijkgerichte projecten.

Planning: start na zomer 2011.

- Prestatieafspraken actualiseren met Ymere, praktische uitwerking

Samen met Ymere zullen we de in 2010 gemaakte prestatieafspraken actualiseren en in beeld brengen welke aanpak nodig is voor het wegnemen van belemmeringen bij uitvoering als het gaat om eerder gemaakte afspraken.

Planning: eind 2011.

- Lokaal Klimaatfonds

In plaats van energiesubsidie willen wij via alternatieve financieringsvormen meer ondernemerschap stimuleren. Dit doen wij via het fonds icoonprojecten, waarvoor wij ook investeringsruimte hebben opgenomen. Te denken valt bijvoorbeeld aan het exploiteren van daken voor zonne-energie door private partijen. Hiermee kun je niet alleen je investering terugverdienen, maar ook geld verdienen. In Engeland, Italië en Spanje is deze wijze van handel al operationeel.

Als overgangperiode hebben wij dit jaar nog wel middelen gereserveerd voor subsidie van zon-pv. Hiervoor is ook een subsidieaanvraag in voorbereiding die wij binnenkort indienen bij de provincie. Het NMCH verzorgt grotendeels de afhandeling van de subsidieaanvragen.

Planning: start mei 2011.

- Monitoring, beheer(management) en bijbehorende investeringen

Om het rendement voor de toekomstige investeringen te kunnen bepalen, starten wij met energiemonitoring. Dit doen wij voor onze eigen gebouwen en op wijkniveau voor Haarlemmermeer. Op basis van deze gegevens bepalen wij in welke objecten er navolgende investeringen gewenst zijn of in welke objecten nader onderzoek gewenst is of welke wijkgerichte aanpak waar het meeste effect sorteert. Laatstgenoemde informatie voor wijkgerichte aanpak vormt uiteraard input voor de eerder genoemde wijkgerichte projecten. Wat betreft investeringen in onze eigen gebouwen focussen we dit jaar op alle (18) gymzalen, waar wij aanvullend via warmtefoto's eventuele 'lekken' kunnen detecteren. De gymzalen zullen in ieder geval worden voorzien van isolatieglas HR++, waarbij het glas van kleedruimtes is voorzien van ingebouwd rooster.

Investeringen kunnen worden vertaald naar vermindering van de CO₂-uitstoot en financieel rendement.

Planning: continu.

- Verlichtingsplan openbare ruimte, inclusief uitvoeringsplan

Een toelichting is eerder opgenomen, zie pagina 16.

Planning: Nota van B&W voorjaar 2011, hierna start uitvoeringsplan.

- Praktische uitwerking bepalend instrumentarium lokale overheid

Via het vertalen van onze ambities op het gebied van Duurzaamheid, Kennis en Innovatie naar beleid op het gebied van inkoop & aanbesteding, Leidraad Openbare Ruimte, Deltaplan Mobiliteit, economie, jeugd en onderwijs, arbeidsmarkt, et cetera. kan de gemeente de interne bedrijfsvoering verder verduurzamen en de toepassing van duurzaamheid borgen. Bovendien richten wij een loods duurzame initiatieven in, die plannen eerst toetst op

ambities van het college en dan op bestemmingsplan en vergunningen. Dragen de plannen bij aan deze ambities en levert de laatste check een probleem op, dan zoeken we daarvoor een oplossing. Door op deze manier ondersteuning te verlenen, geeft de gemeente aan dat het initiatieven serieus neemt, wat als positief neveneffect nog meer initiatieven op kan leveren. Ook in vergunningverlening en handhaving doen we steekproefsgewijze controles op basis van monitoring en oplevering nieuwbouw. Dit jaar inspecteren wij in ieder geval de vijf grootste Warmte Koude Opslag (WKO-)installaties, om bedrijven te helpen deze zo optimaal mogelijk af te stellen. Dit project vindt plaats in regionaal verband, waarbij ook de gemeentes Amsterdam en Haarlem, de provincie Noord-Holland, het Rijk en diverse adviesbureaus aan zullen deelnemen. De organisatie- en communicatiekosten zullen voor de rekening van de gemeente Amsterdam, Agentschap NL en Tender SKB zijn.

Planning: continu.

Autonome en gebiedsontwikkeling

- Praktische uitwerking innovatieve financieringsconstructies o.b.v. *total cost of ownership*

De Total Cost of Ownership (TCO) methode is een techniek die kan worden gebruikt om ervoor te zorgen dat alle bijbehorende kosten over een bepaalde tijdspanne worden overwogen wanneer activa verworven wordt. Dus niet alleen de kosten voor de aanschaf, maar ook de exploitatiekosten. Op deze manier zijn energiezuinige varianten in veel gevallen voordeliger. Met het gebruik van *total cost of ownership* wordt er vanuit economisch oogpunt niet langer gekeken naar de terugverdientijd als maatstaf, maar naar de periode met winstgevendheid ná de terugverdientijd, zodat over de gehele levensduur financieel rendement behaald kan worden. Hierdoor kunnen ontwikkelaars de prijzen gelijk houden en tegelijkertijd verduurzaming van het gebied waarborgen. Op basis van deze techniek onderzoeken wij waar we kunnen interveniëren in conventionele methoden.

Planning: toepassing na onderzoek, rond zomer 2011.

- Investeringsomdoelstellingen niet onmogelijk te maken

Soms is het omslagpunt voor groene investeringen vanuit economisch perspectief nog niet aan de orde. Om toekomstige aanpassingen ten behoeve van duurzaamheid niet onmogelijk te maken kunnen voorinvesteringen een oplossing bieden. Zo is in 2010 bijvoorbeeld geïnvesteerd in versteviging van de dakconstructie van het Huis van de Sport om in de toekomst - als het omslagpunt voor zon-pv is bereikt – zonne-energie op te kunnen wekken. Zo wordt voorgeïnvesteerd in de mogelijkheid van toekomstige CO₂ neutraliteit.

Planning: continu.

- Maatlat Duurzaam Bouwen

Een toelichting is eerder opgenomen, zie pagina 17.

Planning: gereed rond zomer 2011.

- Samenwerkingsverbanden/ expertise

Met name bij gebiedsontwikkelingen is het belangrijk om samenwerkingsverbanden aan te gaan met overige (buur)gemeenten, bedrijven en overheden en/ of expertise te winnen. Kennisdeling is essentieel in een tijd waarin innovatie en duurzaamheid breed toegepast wordt. In dit kader heeft Haarlemmermeer in 2010 samen met onder andere Almere en Venlo meegedaan aan de Community of Practice (COP), waar kennisdeling van ervaringen bij duurzame gebiedsontwikkeling centraal stond. Ook maakt Haarlemmermeer met PrimaViera deel uit van de Greenport Aalsmeer; hier wordt juist de expertise van Haarlemmermeer bij de pijler Duurzaamheid ingekocht door de Greenport.

Planning: continu.

Ruimtelijke infrastructuren

- Windmolenparken Haarlemmermeer-Zuid en Burgerveen-Oost

Planning: Binnenkort is het businessplan Windpark Haarlemmermeer-Zuid gereed. Hierin zijn de precieze activiteiten en bijbehorende planning voor 2011 opgenomen. Voor Burgerveen-Oost is onlangs een mediator aangesteld om het proces te begeleiden. De voortgang is enigszins afhankelijk van de uitspraak van de Rechtbank in Haarlem over een upgrade van de polderjongen.

- Project elektrisch en groengasvervoer

In samenwerking met onder andere Schiphol, Lexpoint en de Meerlanden start de gemeente gerichte actie om de wagenparken van het bedrijfsleven in Haarlemmermeer te vergroenen. Enerzijds door elektrisch vervoer, anderzijds door groengas vervoer. De gemeente speelt hierbij een faciliterende rol. Zo willen wij graag meewerken aan het bewerkstelligen van uitgifte van CO₂-neutrale certificaten in Haarlemmermeer. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld met zijn gemeentelijk wagenpark: 70% van het gemeentelijk wagenpark is elektrisch aangedreven en 30% met groengas. Hiervoor zullen ook 20 aansluitpunten beschikbaar worden.

Planning: Zomer 2011.

- Project schoolzones

De gemeente gaat inspelen op passieve maatregelen om meer kinderen op de fiets (of OV) naar school te laten gaan. Elke nieuwe school wordt met schoolzoner inggericht. Inventarisatie van alle bestaande scholen op de mogelijkheden/kansen voor het beperken van korte ritten met de auto gecombineerd met het verbeteren van de verkeersveiligheid (bijvoorbeeld doorsnelheidsbeperkende maatregelen of een beperking in beschikbare parkeerplaatsen). Uitgangspunt is dat maatregelen meegenomen worden in de fasering van de scholen (maatregelen treffen als de schoolomgeving toch al wordt aangepakt). Educatie op scholen/gedragsbeïnvloeding ouders: Vanuit het project 'opgroeien met duurzaamheid' zal ook het verkeer naar scholen aandacht krijgen.

Planning: Start nieuwe schooljaar 2011-2012.

- Project milieuzonering

Er zal een onderzoeksvoorstel worden gemaakt waarin voor Hoofddorp wordt ingegaan op de toegankelijkheid van een gebied voor vrachtverkeer, het instellen van een milieuzone (alleen voorvrachtverkeer) en een combinatie van die twee. Argument om het onderzoek op Hoofddorp te richten is de relatief hoge bijdrage van het vrachtverkeer en het feit dat hier (veel) mensen belast worden in hun woonomgeving (leefbaarheid/gezondheid). Het onderzoek kan starten met subsidie van de Stadsregio en wellicht aansluiten bij werkzaamheden die vanuit de Stadsregio worden geïnitieerd. Mede met het oog daarop is het wenselijk snel tot een onderzoeksvoorstel te komen.

Onderzoek naar ligging en vorm van een transferium zal worden meegenomen in structuurvisies en uitwerking ACT.

De potenties voor verschillende invullingen van stadsdistributie zullen worden onderzocht. Hierbij zal de focus op Hoofddorp liggen. Dit zal worden meegenomen met bovenstaand onderzoek. Met de informatie in het onderzoek over vervoersstromen, zullen suggesties worden gedaan over de mogelijkheden/wenselijkheid van stadsdistributie in regionaal verband.

Planning: najaar 2011.

Communicatie

Het communicatie paraplu-plan is opgenomen in bijlage 3.

Monitoring (uitvoerings)programma

Na vaststelling van het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' wordt een bijbehorend monitoringssysteem bepaald. Waar mogelijk wordt hierbij aangesloten bij landelijke gestandaardiseerde systemen. Waar deze al bestaan, zijn zij hierboven ondergebracht.

3.4 Wie is daarvoor verantwoordelijk?

Vanuit zijn kaderstellende rol is de gemeenteraad verantwoordelijk voor het vaststellen van voorliggend programmaplan 'Ruimte voor duurzaamheid'.

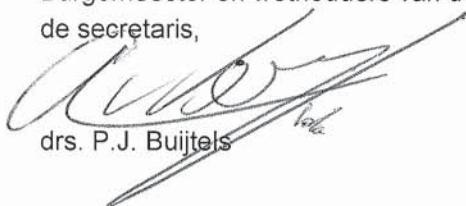
De wethouder duurzaamheid c.a. is namens het college verantwoordelijk voor de uitvoering van dit programmaplan. Gezien de reikwijdte van het programmaplan leveren ook andere portefeuillehouders hun inbreng en is een afstemmingsoverleg duurzaamheid gewenst; de wethouder duurzaamheid c.a. is hiervoor coördinerend wethouder. Een integrale aanpak op het gebied van Duurzaamheid, Kennis & Innovatie betekent zowel een goede inbedding binnen de gemeentelijke organisatie als daarbuiten. Voor één van de belangrijkste doelgroepoverstijgende invullingen van het programma, namelijk het opstellen en de uitvoering van een gemeenschappelijke agenda, is afstemming met en tussen betrokken externe stakeholders noodzakelijk. Ter ondersteuning hiervan wordt een Forum Duurzame Innovatie opgericht. Dit Forum is vooral een expertgroep, waarbij ook gebruik gemaakt zal worden van landelijke deskundigheid.

3.5 Wanneer en hoe zal de raad over de voortgang worden geïnformeerd?

De uitvoeringsprogramma's voor 2012, 2013 en 2014 worden jaarlijks ter bespreking voorgelegd aan de gemeenteraad, mede aan de hand van het uitvoeringsprogramma van het voorgaande jaar en nieuwe ontwikkelingen. Het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' is bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's kaderstellend.

4. Ondertekening

Burgemeester en wethouders van de gemeente Haarlemmermeer,
de secretaris,

drs. P.J. Buijtels

Haarlemmermeer,
de burgemeester,

drs. Th.L.N. Weterings

Bijlage(n)

Bijlage 1 Nota Duurzaamheid, Kennis & Innovatie

Bijlage 2 Doelstellingen 2030, programmalijnen en doelstellingen 2014

Bijlage 3 Paraplu-communicatieplan Duurzaamheid, Kennis & Innovatie

Bijlage 1 Nota Duurzaamheid, Kennis en Innovatie

Koplopers aan zet

Showkas Arendshoeve

Agentschap NL
Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Greenbizzstartup

McDonough + Partners EU

Gemeente Aalsmeer

A.D.C.
AREA DEVELOPMENT COMPANY

gemeente
Haarlemmermeer

Gemeente Amstelveen

Klimaatplatform Haarlemmermeer

Home Energy

IRS+
Management | Advies | Energie

FIETSJEMET

Wijkraad Hoofddorp

Energy Quest Consultancy

1 Inleiding *Kwaliteit door keuzes, een nieuw evenwicht*

In juli 2009 heeft de gemeenteraad het 'Klimaatbeleid 2009-2012' (kenmerk 2009/68081) en het bijbehorend Projectenboek vastgesteld als uitwerking van de 'Kaders Klimaatbeleid 2008-2020' (zoals besloten door de gemeenteraad in september 2008, kenmerk 2008/19057). Het Projectenboek geeft richting aan de implementatie van het Klimaatbeleid. In het Klimaatbeleid is expliciet benoemd dat rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid tot aanpassing wanneer nieuwe inzichten daartoe aanleiding geven. De doelstellingen van het Klimaatbeleid zijn onveranderd, maar wij kiezen voor accentverschuivingen in de uitwerking: de manier waarop we deze doelstellingen willen bereiken. In de volgende hoofdstukken komen de accentverschuivingen ten opzichte van het Klimaatbeleid aan de orde op basis van een korte beschrijving van de pijlers van de voorliggende Nota (hoofdstuk 2) en de definitie van duurzaamheid en ambitie en doelstellingen voor 2030 (hoofdstuk 3).

2 Pijlers programmaplan 'Ruimte voor duurzaamheid'

A *Duurzame ontwikkeling*

De voorliggende Nota kent een breder perspectief dan het Klimaatbeleid. Ambities en maatregelen die zijn vastgelegd in het Klimaatbeleid zijn erop gericht om CO₂-uitstoot te verminderen en duurzame energieopwekking te realiseren. Ambities en maatregelen in de voorliggende Nota zijn gericht op het bereiken van duurzame ontwikkeling; reductie van CO₂-uitstoot en energieopwekking zijn een onderdeel hiervan.

Wij zien economie, kennisontwikkeling en onderwijs als de motor voor een duurzame, klimaatbestendige maatschappij. Onze gedachtegang hebben wij vervaardigd in het zogenaamde 'Wheel of Sustainability'.

Figuur 1 'Wheel of Sustainability'

Toelichting: een *duurzame* samenleving kan alleen bestaan met een *duurzame* economie. Maar voor een *duurzame* economie is kennis en kunde nodig op het gebied van *duurzaamheid*. Door deze kennisontwikkeling op het gebied van *duurzaamheid* ontstaan *duurzame* innovaties. Deze *duurzame* innovaties dragen dan weer bij aan een nog *duurzamere* maatschappij, die op zijn beurt weer vraagt om nog een *duurzamere* economie. Dit is het wiel dat de gemeente Haarlemmermeer in gang wil zetten en houden.

B 'Profit' als prikkel

Profit is de prikkel die wij willen inzetten om de hierboven beschreven duurzame ontwikkeling in gang te zetten, waarbij soms ook geldt: *'baat het niet, dan gaat het niet'*.

Wij kiezen nadrukkelijk voor een economische strategie om duurzaamheid in den brede (ecologisch, sociaal en economisch) mogelijk te maken. Dit is een accentverschuiving ten opzichte van het Klimaatbeleid, waar milieubewustzijn primair uitgangspunt vormt.

In de voorliggende Nota prioriteren wij op basis van (het mogelijk maken van) maatregelen die economisch rendabel zijn en/ of zichtbaarheid en beleefbaar zijn.

In communicatie biedt 'profit' het uitgangspunt om ieders milieubewustzijn aan te spreken.

Wij verwachten door onze inzet op duurzame ontwikkeling vanuit een economisch perspectief inverdieneffecten. Deze inverdieneffecten maken wij inzichtelijk via monitoring van de uitvoeringsprogramma's (zie verder Hoofdstuk 6).

Een succesvolle synthese tussen energiezuinig en comfortabel, tussen duurzaam en luxueus blijkt in de praktijk zeker geen utopie. Er zijn veel voorbeelden te geven van succesvolle marktinitiatieven waar juist duurzaamheid de meerwaarde biedt. Zo is duurzaam bouwen inmiddels een verantwoorde investering in de toekomst: duurzame kantoorgebouwen concurreren traditionele exemplaren uit de markt.

Door in te zetten op het economisch rendement als prikkel voor nieuwe ontwikkelingen en innovaties willen wij het bewustzijn rond duurzaamheid versterken: *'People'* en *'Planet'* door *'Profit'*. Het belang van duurzaamheid staat voor ondernemers en inwoners niet ter discussie. Hoe hieraan ook invulling te geven is in de praktijk weerbarstiger. Hier liggen dan ook tegelijkertijd de kansen: door inzichtelijk te maken wat het rendement van investeringen is. Zo blijkt een voorname reden om extra te betalen voor een energiezuinige nieuwbouwwoning een lagere energierekening.

C De markt aan zet; de gemeente 'maakt mogelijk'

Burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en kennis- en onderwijsinstellingen zijn de spelers in de polder die het doen. Hun krachtige en veelbelovende initiatieven vormen de basis voor een duurzaam Haarlemmermeer. Wij willen gebruikmaken van de dynamiek die er al is (zie ook tabel 1).

Met het programmaplan zetten wij met name in op het versterken van consumenten- en marktinitiatieven en regisseren wij in relatie tot het Klimaatbeleid 2009-2012 minder zelf.

Wij willen vooral 'mogelijk maken'. Haarlemmermeer biedt de ruimte, de gunstige locatie en de mogelijkheden om initiatieven tot uitvoering te brengen, samen te werken en kennis te delen.

We spelen in op de belemmeringen die private partijen tegenkomen: de kosten gaan (te ver) voor de baten uit, degene die investeert deelt niet altijd in de baten, bouwregelgeving staat vergaande maatregelen in de weg.

De gemeente vervult hiertoe een aansprekende voorbeeldfunctie. Als inkoper, investeerder en opdrachtgever. Bij gemeentelijke investeringen worden de hoogste duurzaamheidseisen in acht genomen waarbij de extra investeringen worden gecompenseerd door de lagere exploitatiekosten.

'Mogelijk maken' vraagt voorlopig om een extra stap als het gaat om duurzame innovatie. Daar waar voor innovatieve consumenten- en marktinitiatieven nu een onrendabele top resteert, willen wij, zoveel mogelijk met andere sterke partners, hierin investeren als dit nieuwe businesscases oplevert en daarmee economische ontwikkeling.

Wat betreft consumenteninitiatieven leggen wij de focus op ondersteunende maatregelen in de bestaande bouw. In de gebouwde omgeving is er ten eerste nog veel winst te behalen met energiebesparingsmaatregelen. Zo kan een gemiddeld huishouden zo'n 12 tot 20% besparen in de energiebehoefte als ze op een bewuste manier omgaat met elektriciteit en gasverbruik. De volgende stap is de verduurzaming van de energievoorziening. Kansen zijn er voldoende, maar we zien dat momenteel zelfs kosteneffectieve energiebesparingsmaatregelen niet genomen worden.

Belemmeringen liggen vaak in de procedures en de financiering. Bij marktinitiatieven leggen wij de

focus op de bedrijfssectoren waarmee onze gemeente zich het meest onderscheidt: logistiek, luchtvaart, glastuinbouw. Het gaat hierbij met name om alternatieve financieringsconstructies, waarbij als uitgangspunt geldt dat deze zich uiteindelijk terugbetalen dan wel zelfs winst opleveren. Hierbij kan het uiteraard ook gemeentelijke investeringen betreffen waar wij de rol van ontwikkelaar innemen. In dit kader spelen wij ook onze rol door schaalgrootte te creëren door te faciliteren in het realiseren van een gemeenschappelijke agenda met belangrijke spelers: juist door samenwerking en kennisdeling ontstaat meerwaarde en een mogelijk vliegwieleffect voor duurzame ontwikkeling. In relatie tot het Klimaatbeleid betekent dit dat wij niet langer zelf projecten uitvoeren waar deze niet tot de reguliere taken van de gemeente behoren, maar ons focussen op het creëren van een klimaat waar duurzame consumenten- en marktinitiatieven kunnen floreren. Dit doen we onder andere door *poolen* van deskundigheid en *smart coalitions*: het zoeken van aansluiting bij al bestaande kansrijke initiatieven en initiatiefrijke partners. Wij hanteren waar mogelijk de regel: liever aanhaken bij bestaande succesvolle ideeën en DOEN, dan nieuwe eigen plannen maken. Liever pragmatisch dan symbolisch.

De rollen die wij hiertoe willen innemen en bijbehorend instrumentarium zijn grofweg te verdelen naar: faciliteren, stimuleren, aanjagen, investeren en bepalen (zie voor een uitgebreide toelichting Hoofdstuk 4). Soms schept de gemeente condities om bepaalde initiatieven mogelijk te maken. Soms bepaalt de gemeente door middel van de van toepassing zijnde regelgeving de kaders van het speelveld: eisen stellen betekent niet alleen rechtszekerheid bieden, maar ook innovatie. Afhankelijk van de rollen die andere partijen (kunnen) innemen, verschuift de rol van de gemeente. Strategieën en instrumentarium die wij als gemeente inzetten, zijn bepaald op basis van de rol die actoren spelen in duurzame ontwikkeling, rekening houdend met hun drijfveren hoe deze in te vullen en alle hier genoemde pijlers waarop het programmaplan rust.

Pioniers in Duurzaamheid

In Haarlemmermeer zijn al veel spelers aan zet als het gaat om duurzaamheid. Op 11 november jl. – de dag van de duurzaamheid 2010 – waren tijdens de bijeenkomst 'Pioniers in Duurzaamheid' ruim 30 bij duurzaamheid in Haarlemmermeer betrokken partijen bijeen. Grote partijen die zich bezighouden met duurzame gebiedsontwikkeling en/ of innovatie (bijvoorbeeld OVG, Dura Vermeer, Delta Development Group, Schiphol, Essent, de Meerlanden), vertegenwoordigers van samenwerkingsverbanden van en voor ondernemers en/ of inwoners (bijvoorbeeld 'de beuk erin', Amsterdamse Innovatie Motor, Natuur en Milieu Centrum Haarlemmermeer (NMCH), stichting Windmolenpark Haarlemmermeer-Zuid, Wijkraad-Oost) en vertegenwoordigers vanuit het politiek bestuur of overheden (gemeenteraadsleden en wethouders gemeente Haarlemmermeer, wethouders van de gemeenten Aalsmeer en Amstelveen en het Agentschap NL). Wij hebben met elkaar van gedachten gewisseld over hoe een vliegwielt te creëren voor de duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer en op welke wijze wij een gemeenschappelijke agenda hiervoor kunnen realiseren. Voor een impressie van deelnemers en hun activiteiten, zie bijlage I Bijeenkomst 'Pioniers in Duurzaamheid'. Resultaten van de bijeenkomst zijn verwerkt in het programmaplan.

Tabel 1

D Regionale samenwerking

Haarlemmermeer is een bijzondere gemeente in het hart van de Randstad. Mainport Schiphol beslaat een groot gedeelte van ons grondgebied en de internationaal georiënteerde logistieke bedrijvigheid die dat met zich meebrengt is uitgegroeid tot een sector van betekenis in de hele Metropoolregio Amsterdam waar Haarlemmermeer onderdeel van uitmaakt (noordelijk gedeelte van de Randstad).

Naast aerospace en logistiek heeft Haarlemmermeer nog een sterke bedrijfssector deels binnen zijn grenzen: glastuinbouw (Greenport Aalsmeer). Binnen deze bedrijfssectoren wordt veel geïnvesteerd in duurzame innovatie. Ook in de logistieke sector staat duurzaamheid hoog op de agenda. Zo wordt heden Amsterdam Connecting Trade (ACT) in Haarlemmermeer: het meest innovatieve en duurzame logistieke knooppunt van Europa.

In dit kader is samenwerking op het gebied van duurzaamheid en innovatie binnen de metropoolregio essentieel. Wij verruimen onze blik in regionale zin en borgen onze ambities op het gebied van duurzaamheid borgen in regionale samenwerkingsverbanden. Uiteraard leggen wij hierbij de focus op de bedrijfssectoren waarmee onze gemeente zich het meest onderscheidt.

E Duurzaamheid als nieuwe economische pijler

Met name op het gebied van duurzame innovatie en de verbinding met economie, kennis en onderwijs, ligt een extra impuls in relatie tot het Klimaatbeleid 2009-2012.

Om een vliegwiel te creëren voor duurzame ontwikkeling zetten wij in op het leggen van verbindingen tussen de arbeidsmarkt en het Haarlemmermeerse onderwijsaanbod. Hierbij leggen wij de focus op de sectoren waar wij ons al onderscheiden. Om te komen tot een versterking van de kennisinfrastructuur op het gebied van luchtvaart, logistiek en duurzaamheid benaderen we actief bedrijven en onderwijsinstellingen in deze sectoren. Gezamenlijk laten we Haarlemmermeer uitgroeien tot het (inter)nationale kenniscentrum van logistiek, duurzaamheid en moderne leeftechnologieën. Duurzaamheid is hiermee een nieuwe economische pijler geworden die integraal onderdeel is van onze al bestaande onderscheidende economische pijlers op het gebied van logistiek en luchtvaart.

F SMART¹, flexibel én dynamisch

Het programmaplan is een flexibel en dynamisch plan. De lange termijn doelstellingen zijn leidend, de weg er naar toe kent vele mogelijkheden die ook in de loop der tijd zullen veranderen. Dit is een andere aanpak in vergelijking tot het Klimaatbeleid, waarin doelstellingen zijn geformuleerd voor de lange termijn 2020 en de weg ernaartoe is gespecificeerd naar projecten. Om recht te doen aan het bereiken van onze doelstellingen, maar ook aan de ontwikkelingen die spelen en waarop wij willen (blijven kunnen) inspelen, kiezen wij er met dit programma voor enerzijds SMART-doelstellingen voor 2014 (collegeperiode) te formuleren, anderzijds de weg ernaartoe nog niet in zijn geheel te plaveien. Wij benoemen de actoren die een rol spelen voor realisatie van doelstellingen en koppelen deze aan de specifieke rol die wij hierin willen innemen. Het programma 2011-2014 is al geconcretiseerd naar een uitvoeringsprogramma 2011.

In tabel 2 illustreren wij wat onze veranderde aanpak betekent in de praktijk aan de hand van onze doelstelling voor hernieuwbare energie (zie verder paragraaf 5.4.4).

Uitvoeringsprogramma's worden jaarlijks bepaald, mede aan de hand van de resultaten van het uitvoeringsprogramma van het voorgaande jaar en nieuwe ontwikkelingen. Het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' is bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's kaderstellend. Het uitvoeringsprogramma voor 2011 is onderdeel van deze Nota (zie Hoofdstuk 7).

SMART, flexibel én dynamisch: een praktijkvoorbeeld

Ter illustratie: De doelstelling om in 2020 20% hernieuwbare energie op te wekken en te

¹ SMART is een afkorting van:

Specifiek: doelen en afspraken zijn specifiek, geformuleerd in termen van concrete resultaten.

Meetbaar: de doelen en afspraken zijn meetbaar in termen van kwantiteit, kwaliteit, tijd en geld.

Acceptabel: de doelen en afspraken zijn voor jezelf en anderen acceptabel.

Realistisch: de doelen en afspraken zijn realistisch in de zin van haalbaar en uitvoerbaar.

Tijd: er staat een bepaalde tijd voor, zijn voorzien van een (eind)datum.

gebruiken, wordt in deze Nota vertaald naar een percentage voor 2014. Evenwel specificeren wij deze niet verder dan het beoogde te realiseren percentage door de ontwikkeling van twee windparken (resultaat is 7% hernieuwbare energie). Immers, in ons collegeprogramma hebben wij ons eraan gecommitteerd de geplande twee windparken te verwezenlijken.

Met welke vormen van hernieuwbare energie we het restpercentage bereiken, hangt onder meer af van de technologische en financiële (on)mogelijkheden nu en in de toekomst. Onszelf erop vastleggen om dit restpercentage te realiseren door opwekking door bijvoorbeeld zonne-energie zou onverstandig zijn in het licht van ons economisch uitgangspunt, als het omslagpunt voor rendement op deze energiebron pas in 2017 blijkt te liggen. Dit laatste betekent dat door prijsstijging van fossiele brandstoffen zon-pv (zonpanelen en zonnecellen) de goedkopere optie wordt. Tezelfdertijd kunnen ontwikkelingen voor andere energiebronnen dermate snel gaan, dat deze al eerder ingezet kunnen worden.

Mogelijk maken betekent dus ook: niet onmogelijk maken. De ontwikkelingen in de toekomst zijn moeilijk te voorspellen. Ook de structuurvisie van de gemeente Haarlemmermeer zal nadrukkelijk ruimte geven om toch in te kunnen spelen op deze toekomstige ontwikkelingen.

Tabel 2

G Kwaliteit door focus

Door in te zetten op het versterken van de dynamiek die er al is in Haarlemmermeer en omgeving op het gebied van duurzaamheid en de ontwikkeling daarvan kunnen wij spaarzamer omgaan met onze capaciteit. Minder zelf doen, maar ons focussen op het creëren van een klimaat waar duurzame consumenten- en marktinitiatieven kunnen floreren. Meer doen met minder door duurzame ontwikkeling aan te pakken vanuit economisch perspectief waarbij de markt aan zet is. We kiezen dan ook voor een gerichte inzet op een aantal onderwerpen en nadrukkelijk niet voor een te breed scala aan projecten.

H Profilering

Door veel meer te laten zien wat er allemaal gebeurt in Haarlemmermeer op het gebied van duurzame ontwikkeling, wordt de dynamiek die er is, nog beter zichtbaar en beleefbaar. Tegelijkertijd levert inzet op profilering een bijdrage aan een nog betere positionering van Haarlemmermeer als aantrekkelijke plaats om te wonen, recreëren en werken. Wij profileren ons als het gaat om duurzame ontwikkeling op de niveaus zoals deze eerder zijn vastgelegd in de 'Kaders voor citymarketing' (kenmerk 2009/568): op het niveau van de dorpen en kernen/ Haarlemmermeer, metropoolregio Amsterdam en nationaal/ internationaal.

In het Klimaatbeleid is de profilering met name gericht op wat wij als gemeentelijke organisatie in Haarlemmermeer doen; de ambities die wij met voorliggend programmaplan voorstaan, gaan verder dan dat. Overigens zien wij in dit kader een heel specifieke rol voor het Natuur- en Milieucentrum Haarlemmermeer (NMCH) weggelegd als het gaat om profilering op het niveau van Haarlemmermeer (zie verder Hoofdstuk 7).

3 Ambitie en doelstellingen

In het vorige hoofdstuk hebben wij aangegeven welke uitgangspunten wij willen hanteren om een vliegwiel te creëren voor duurzame ontwikkeling. In dit hoofdstuk schetsen wij onze doelstellingen voor de lange termijn en welk gewenst toekomstbeeld wij voorstaan. Hieronder eerst volledigheidshalve een beschrijving van de definitie van duurzaamheid die wij hanteren.

3.1 'Duurzaamheid'

Haarlemmermeer gebruikt de definitie van duurzaamheid van de Commissie Brundtland: 'Duurzame ontwikkeling is de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden, zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen².' In de Nota 'Gemeenschappelijk beeld duurzaamheid' (kenmerk 6279/6062) hebben we vastgesteld dat duurzaamheid niet alleen draait om de fysieke leefomgeving, maar ook om de mens, de maatschappij en de economie. Het duidt op een verantwoorde afweging van belangen: maatschappelijke, economische en leefomgevinggerichte belangen. Deze belangen kunnen goed samen gaan, maar ze kunnen ook botsen. Daarom moet hier in onderling verband naar worden gekeken en moet een balans gevonden worden tussen *People*, *Planet* en *Profit* (de drie P's). Om dit evenwicht te vinden probeert Haarlemmermeer de belangen met elkaar te verbinden. Zo moet economische groei niet ten koste gaan van mensen en het milieu en voorkomen worden dat de huidige generatie problemen doorschuift naar de toekomst. Duurzame ontwikkeling begint hier en nu: als een buurt op dit moment leefbaar en veilig is, willen de bewoners dit graag zo houden voor 'later'. Daarom moeten we ervoor zorgen dat alle partijen op een duurzame manier het beste uit zich zelf kunnen halen.

In het verlengde van deze definitie en de eerder genoemde pijlers waarop het programmaplan rust, benoemen wij de volgende doelstellingen voor de lange termijn (2030):

- Haarlemmermeer is een pionier in verduurzaming van de woon-, werk-, leer- en leefomgeving
- Duurzaamheid is een nieuwe economische pijler
- Haarlemmermeer is een internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid

Bij bovengenoemde ambitie past de handhaving van de doelstellingen van het Klimaatbeleid 2009-2012:

- 20% van de energie wordt in 2020 op een duurzame manier opgewekt
- De uitstoot van CO₂ is in 2020 gereduceerd met 30% ten opzichte van 1990

In tabel 3 zijn de doelstellingen vertaald naar gewenst toekomstbeeld.

---

² World Commission on Environment and Development, G.H. Brundtland et al, (1987), *Our Common Future* OxfordUniversity Press

Ambitie: gewenst toekomstbeeld 2030

In 2030 leven we in een polder die zich goed heeft weten aan te passen aan maatschappelijke, economische, ecologische en technologische ontwikkelingen. De CO₂-uitstoot is met 30 procent gereduceerd ten opzichte van 1990. Een belangrijk deel van de gebruikte energie in Haarlemmermeer wordt duurzaam opgewekt - 20 procent - of hergebruikt en via een *smart grid*³ gedistribueerd. De inwoners van de gemeente vinden het vanzelfsprekend om op duurzame wijze met hun omgeving om te gaan. Zij kunnen zich in allerlei opzichten ontplooiën en worden in staat gesteld op hun eigen wijze bij te dragen aan de duurzame ontwikkeling van de gemeente. Duurzame ontwikkeling betekent dan de vanzelfsprekendheid waarmee mensen keuzes maken wat betreft wonen, werken en recreëren. Bijvoorbeeld in de zin waar te winkelen, wat te kopen en hoe en wanneer naar dit winkelgebied te gaan.

De bedrijven binnen de gemeente functioneren op duurzame wijze: de aarde wordt zo min mogelijk belast, er wordt maatschappelijk verantwoord ondernomen en het economisch rendement wordt gezien in het licht van de lange termijn. Haarlemmermeer heeft er bovendien een economisch sterke pijler bij gekregen: die van duurzame innovatieve bedrijvigheid waar nieuwe markten worden aangeboord. Zonder de samenwerking met een aantal gerenommeerde kennisinstellingen en onderwijsinstellingen was dit niet mogelijk geweest. In combinatie met de ontwikkeling van hoger beroepsonderwijs zijn verbindingen gelegd tussen de arbeidsmarkt en het Haarlemmermeerse onderwijsaanbod. De kennisinfrastructuur op het gebied van logistiek, luchtvaart en duurzaamheid is versterkt door bedrijven en onderwijsinstellingen in deze sectoren actief te betrekken.

Haarlemmermeer is uitgegroeid tot een internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid dat als een vliegwiel heeft gewerkt en nog steeds werkt voor de veranderingen die hierboven zijn beschreven. Daarmee is Haarlemmermeer een voorbeeld geworden voor duurzame ontwikkeling vanuit een economisch perspectief.

Tabel 3

Sociale duurzaamheid

In onze definitie van duurzaamheid is al expliciet genoemd dat duurzaamheid niet alleen draait om de fysieke leefomgeving, maar een verantwoorde afweging van belang is; maatschappelijke, economische en leefomgevinggerichte belangen.

Sociale duurzaamheid is dan ook op een vanzelfsprekende manier verweven in de doelstellingen en de uitvoering van het Programma 'Ruimte voor Duurzaamheid'. Eigenaarschap, geborgenheid, ondernemerschap en ontmoeting zijn kenmerken van sociale duurzaamheid die invulling kunnen geven aan de wijze waarop de doelstellingen worden bereikt. Die doelstellingen zijn uiteindelijk gericht op het welbevinden van mensen nu en in de toekomst. En het bereiken van die doelstellingen is mensenwerk. Wanneer burgers en ondernemers in Haarlemmermeer zich meer eigenaar voelen van hun omgeving, voelen ze zich ook medeverantwoordelijk voor de toekomst van hun leefomgeving (eigenaarschap). De wateropgave in de polder bijvoorbeeld, is niet alleen een probleem van de gemeente of het Hoogheemraadschap, maar ook van de agrariërs die hun land willen bewerken en de bewoners die graag hun voeten en kelders droog houden. 'Geborgenheid' gaat over je thuis voelen en je veilig voelen. In je eigen huis, maar ook op weg naar school of werk. Geborgenheid in sociale verbanden is van groot belang voor het welbevinden van mensen.

³ Een energienet verzorgt de distributie van diverse typen energie (gas, elektriciteit en warmte) van opwekken naar klant. Een *smart grid* is een energienet waaraan een meet-, en regelsysteem is toegevoegd. De toegevoegde waarde van een dergelijk systeem is dat hiermee vraag en aanbod optimaal op elkaar worden afgestemd en een robuust, milieuvriendelijk en goedkoper energienet ontstaat.

Inwoners en gebruikers van de polder voelen en krijgen de ruimte om initiatieven te nemen en te ondernemen, hoe kleinschalig ook. Het kan bijvoorbeeld gaan om particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw, om een gezamenlijk project in de buurt om energie te besparen, om kleinschalig ondernemerschap dichtbij huis, om innovatieve bedrijfjes of om verbreding van de landbouw (ondernemerschap). Samen zijn we meer, weten we meer en kunnen we meer. De mensen in Haarlemmermeer kunnen elkaar vinden en ontmoeten, kennis wordt gedeeld en initiatieven versterken elkaar (ontmoeting).

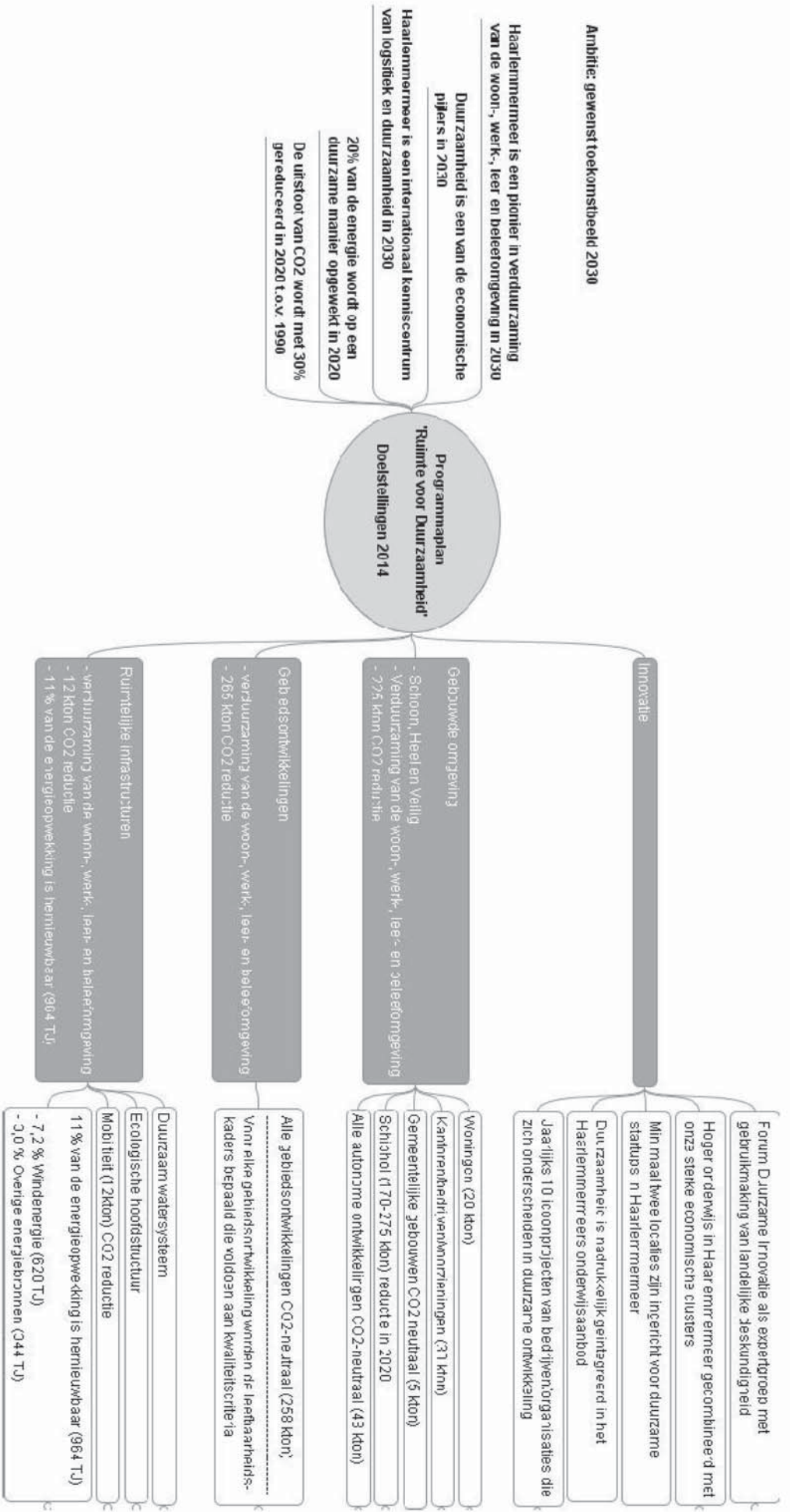
3.3 Programmalijnen

Het programma 2011-2014 is een flexibel en dynamisch plan. Doelstellingen voor 2014 zijn SMART geformuleerd in inspannings- en resultaatverplichtingen. Op deze wijze zijn doelstellingen leidend, die de weg naar de geformuleerde lange termijndoelstellingen (niet on-)mogelijk maken. De weg ernaartoe kent vele mogelijkheden die ook in de loop der tijd zullen veranderen, afhankelijk van de snelle (technologische) ontwikkelingen die op het gebied van duurzaamheid spelen.

De doelstellingen voor 2014 zijn onderverdeeld naar vier programmalijnen:

- 1. Innovatie**
- 2. Gebouwde omgeving**
- 3. Autonome en gebiedsontwikkeling**
- 4. Ruimtelijke infrastructuur**

Op de volgende pagina is een schematisch overzicht opgenomen van doelstellingen voor 2030, gespecificeerd naar programmalijnen en doelstellingen voor 2014. In het volgende hoofdstuk geven wij eerst - mede op basis van de eerder beschreven uitgangspunten - een uitgebreide vertaling van onze visie naar de oplossingsrichtingen die wij willen inzetten: de strategieën en het instrumentarium om het de actoren 'mogelijk te maken' hun private duurzame initiatieven te realiseren. In hoofdstuk 5 volgt een toelichting op de doelstellingen voor 2014.

4 Strategieën en instrumentarium

Burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties, kennis- en onderwijsinstellingen en overheid hebben elk hun eigen rol in de duurzame ontwikkeling van de woon-, werk-, leer- en leefomgeving. De gemeente wil vooral 'mogelijk maken'.

Het instrumentarium dat de gemeente hiervoor gaat toepassen valt grofweg te verdelen in vijf acties: faciliteren, stimuleren, aanjagen, investeren en bepalen. Soms scheidt de gemeente condities om bepaalde initiatieven mogelijk te maken. Soms bepaalt de gemeente door middel van de van toepassing zijnde wet en regelgeving de kaders van het speelveld: eisen stellen betekent niet alleen rechtszekerheid bieden, maar ook innovatie.

Hieronder worden de gehanteerde strategieën en bijbehorend instrumentarium toegelicht. In hoofdstuk 5 worden strategieën en instrumenten ingedeeld naar actoren die een rol spelen in het bereiken van de onderscheidde doelstellingen. Strategieën en instrumentarium zijn bepaald op basis van de rol die actoren spelen in *the wheel of sustainability*, rekening houdend met hun drijfveren hoe deze in te vullen. Hierbij is onze inzet gericht op het bereiken van *People* en *Planet* door *Profit*.

Faciliteren

Conditie scheppen om (markt)initiatieven mogelijk te maken/niet onmogelijk te maken door middel van dienstverlening:

- **Versnellen van procedures:** Bureaucratie, regels en beleid kunnen de vaart halen uit de ontwikkeling van duurzame initiatieven. De gemeente kan voorkomen dat private duurzame initiatieven verzanden in bureaucratische procedures door een professionele afhandeling ervan. De gemeente kan hiertoe - uiteraard met inachtneming van het wettelijk kader waarin zij opereert - procedures versnellen door ze een hogere prioriteit te geven.
- **Samen brengen belanghebbende partijen:** Soms ligt een (duurzame) oplossing voor problemen voor de hand, maar moeten de juiste partijen nog bij elkaar aan tafel komen. De gemeente kan hierbij een rol spelen om deze partijen samen te brengen. Zo kan er bijvoorbeeld veel meer winst gehaald worden door het slim uitwisselen van warmte en koude tussen bedrijven, soms weten ze echter elkaar niet te vinden.

Stimuleren

Door middel van kennis, houding en gedrag van mensen positief te beïnvloeden ervoor zorgen dat het 'groene bloed' bij iedereen gaat stromen.

- **Laten zien wat het financieel besparingspotentieel is via passieve maatregelen:** Er valt veel milieuwinst te bereiken als gebruikers inzichtelijk krijgen hoe bespaard kan worden op het gebied van energie. Zo kan een gemiddeld huishouden tot 20% in de energiebehoefte reduceren als ze op een bewuste manier omgaat met elektriciteit en gasgebruik. Deze reducties vallen onder *passieve* besparingen van energie en energierekening, dat wil zeggen, maatregelen die geen fysieke aanpassingen in de gebouwde omgeving vereisen. De manier hoe de mens omgaat met materialen, energie en zijn omgeving is de oorzaak, maar uiteindelijk ook een van de oplossingen voor menig milieu- en klimaatproblematiek. In dit kader kan de gemeente derhalve wijzen op het financiële rendement van de besparingen.
- **Laten zien wat het financieel besparingspotentieel is via actieve maatregelen:** Actieve besparingen zijn niet gericht op het leef- of werkgedrag van mensen, maar gaan over fysieke maatregelen in gebouwen. Het proces vergt meer inzet van de eigenaren, maar het resultaat van actieve maatregelen is vaak hoger dan bij passieve maatregelen.

De gemeente kan in dit kader bijvoorbeeld alle huiseigenaren met een hoog warmteverlies gericht advies geven wat ze kunnen doen om dit te verhelpen door middel van fysieke maatregelen en welke winst dit oplevert in financiële zin. Het gaat dan bijvoorbeeld om isolatiemaatregelen, zonneboilers of installaties om warmte terug te winnen.

- **Bieden van financiële voordelen:** Door financiële voordelen of constructies aan te bieden, kan de gemeente gebruikers over de streep trekken om de tijdspanne van terugverdientijd te overbruggen. Zo kan de gemeente bijvoorbeeld subsidie verlenen, scherper onderhandelen op de grondprijs en via innovatieve financieringsconstructies partijen eerder in beweging brengen.

Aanjagen

Partijen actief samen brengen en informeren om ervoor te zorgen dat alle neuzen dezelfde richting op staan en synergie kan ontstaan.

- **Gemeenschappelijke agenda opstellen en uitvoeren met partners:** Door samenwerking en kennisdeling tussen partijen ontstaat een meerwaarde en een mogelijk vliegwieleffect. Hiertoe is het belangrijk de *'common grounds'*/gemeenschappelijke agenda die partijen delen, te bepalen. De afhankelijkheden tussen partijen bieden een aanknopingspunt om partijen te motiveren gezamenlijke belangen na te streven.
- **Lobby:** Daar waar wet- en regelgeving op landelijk en/of Europees gebied innovatie in de weg staat, kan de gemeente, al dan niet in samenwerking met partijen, lobby voeren. Zo kan de gemeente proberen om het verbod op het gebruik van huishoudwater voor o.a. het doorspoelen van toiletten proberen ongedaan te maken door aan te tonen dat het onschadelijk, milieuvriendelijk en kostenbesparend is

Investeren

Directe invloed uitoefenen door te participeren de vorm van tijd, geld of menskracht.

- **Participeren in innovatieve financieringsconstructies:** Veel investeringen in duurzaamheid kennen een andere looptijd als het gaat om financieel rendement. Met conventionele financieringsconstructies is het dan lastig om projecten van de grond te krijgen, zeker gezien het feit dat de baten en de lasten niet altijd voor dezelfde partij zijn. Soms is informeren over innovatieve financieringsconstructies niet genoeg en zal de gemeente zelf actief een rol moeten spelen om ervoor te zorgen dat deze projecten toch gerealiseerd worden. Zo kan de gemeente een voorbeeld stellen door zelf het principe van terugverdientijd te doorbreken en het principe van rendement te hanteren. Zo wordt er vanuit economisch oogpunt vaak gekeken naar de terugverdientijd als maatstaf, terwijl na de terugverdientijd een periode volgt van winstgevendheid waardoor over de gehele levensduur financieel rendement behaald kan worden. Ook kan de gemeente de realisatie en exploitatie van gebiedsontwikkelingen nadrukkelijk aan elkaar koppelen. Hierdoor kunnen ontwikkelaars de prijzen gelijk houden en tegelijkertijd verduurzaming van het gebied waarborgen. Op termijn betekent dit zelfs financiële winst!
- **Bieden van financiële ondersteuning:** Een impuls geven door (co)financieren van icoonprojecten die eruit springen op het gebied van/bijdragen aan:
  - o *Community building*
  - o Innovatie
  - o Extra impulsen ook voor de omgeving

- Imago Haarlemmermeer (conform doelstellingen Programmaplan)
- **Investeren in eigen gebouwen & openbare ruimte:** De gemeente wil graag het goede voorbeeld geven door maatregelen die zichtbaar en/of beleefbaar zijn en rendement opleveren door een lagere energierekening, lagere beheerkosten, langere vervangingstermijnen of verbeterde kwaliteit van de omgeving.
- **Participeren in samenwerkingen/convenanten/prestatieafspraken:** Door te participeren in samenwerkingen/convenanten of het maken van prestatieafspraken investeert de gemeente menskracht. Anders dan de partijen slechts bij elkaar rond de tafel te krijgen, kan de gemeente hiermee ook invloed uitoefenen op het proces en de integraliteit waarborgen.

Bepalen

Directe invloed uitoefenen door middel van (uitvoering van wet- en) regelgeving om de kaders en randvoorwaarden te scheppen.

- De ruimtelijke ontwikkelingsinstrumenten moeten ruimte bieden voor innovatie. Dit vraagt soms om andere vastlegging van condities dan we tot nu gebruiken, bijvoorbeeld in bestemmingsplannen, (plan)MER's en structuurvisies. Ook in ons overig beleid moeten conventionele denk- en handelingspatronen niet langer als vanzelfsprekend worden verondersteld. Zo vragen duurzame gebiedsontwikkelingen om andere methodes dan we tot nog toe volgen. Andere financieringsconstructies zijn nodig om het mogelijk te maken voor partijen om ontwikkelingen financieel rendabel te realiseren.
Via het vertalen van onze ambities op het gebied van Duurzaamheid, Kennis en Innovatie naar beleid op het gebied van inkoop & aanbesteding, Leidraad Openbare Ruimte, Deltaplan Bereikbaarheid, economie, jeugd en onderwijs, arbeidsmarkt, etc. kan de gemeente de interne bedrijfsvoering verder verduurzamen en de toepassing van duurzaamheid borgen.

5. Programma Ruimte voor Duurzaamheid 2011-2014

In hoofdstuk 3 zijn de doelstellingen voor 2030 geformuleerd en de uitgangspunten die wij volgen met voorliggend programma. Ook zijn de resultaat- en inspanningsverplichtingen voor 2014 (collegeperiode) genoemd. In hoofdstuk 4 is vervolgens toegelicht welke oplossingsrichtingen de gemeente wil inzetten: strategieën en instrumentarium om het de actoren 'mogelijk te maken', te verleiden het *'wheel of sustainability'* zo snel mogelijk te laten draaien. In dit hoofdstuk wordt per onderwerp - innovatie, gebouwde omgeving, autonome en gebiedsontwikkeling en ruimtelijke infrastructuur - beschreven welke belangrijkste actoren hierin een rol vervullen en welke rol wij als gemeente innemen met welk instrumentarium om de per onderwerp onderscheiden doelstellingen te bereiken. Aansluitend is vermeld in hoeverre deze aanpak accentverschuivingen dan wel voortzetting van het Klimaatbeleid 2009-2012 inhouden.

In hoofdstuk 7 is aangegeven wat dit concreet betekent voor 2011.

De uitvoeringsprogramma's voor 2012, 2013 en 2014 worden jaarlijks bepaald, mede aan de hand van de resultaten van het uitvoeringsprogramma van het voorgaande jaar en nieuwe ontwikkelingen. Onderstaande inzet van strategieën en instrumentarium voor 2014 zijn bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's kaderstellend.

5.1 Innovatie

Om een vliegwiel te creëren voor duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer zetten wij in op het stimuleren en mogelijk maken van innovatie in het bedrijfsleven en (hoger) onderwijs en het leggen van verbindingen hiertussen.

Onze inzet op innovatie geeft met name invulling aan de bredere context die wij voorstaan met onze speerpunten Duurzaamheid, Kennis & Innovatie. Hier willen wij een forse impuls geven. Ook hier sluiten wij aan bij marktinitiatieven. Juist de koplopers op het gebied van (duurzame) innovatie in Haarlemmermeer, reserveren zelf ook de nodige tijd, geld en capaciteit voor ontwikkeling hierbinnen. Via samenwerkingsverbanden en (financiële) ondersteuning willen wij onze bijdrage leveren het vliegwiel voor een duurzame ontwikkeling in de polder aan te zwingelen.

De investeringen die we hier doen, betalen zich terug in opbrengsten binnen de overige programmalijnen. Daarnaast zijn opbrengsten uiteindelijk kwantificeerbaar in termen van economische positie en werkgelegenheid.

5.1.1 Forum Duurzame Innovatie

In 2014 willen we samen met de grote stakeholders en/ of pioniers op het gebied van duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer een actief forum hebben gevormd dat mede uitvoering geeft aan een gemeenschappelijke agenda voor duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer en omgeving. Dit forum is een expertgroep waarin ook landelijke deskundigheid is verenigd. Het forum richt zich op het slechten van drempels voor duurzame ontwikkeling; in het forum zijn maatschappelijke, economische en leefomgevinggerichte belangen vertegenwoordigd.

De gemeente richt de focus daarbij op de bedrijfssectoren waarmee de gemeente zich het meest onderscheidt: logistiek, luchtvaart en glastuinbouw.

Via het forum worden verbindingen gelegd tussen initiatieven op het gebied van duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer en komen sectorale en intersectorale aandachtspunten aan de orde, zoals reststromen, duurzame mobiliteit, innovatieve financieringsconstructies, duurzame gebiedsontwikkeling, lobby, et cetera.

Afstemming over duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer en omgeving met stakeholders vindt verder zoveel mogelijk plaats via bestaande netwerken. Waar nodig zal de gemeente initiatief nemen partijen uit te nodigen hun krachten te bundelen en/ of dit initiëren in samenwerking met andere partijen. Sectoren waar we kunnen aansluiten bij bestaande netwerken zijn bijvoorbeeld de Metropool Regio Amsterdam (MRA) (via Economic Development Board), Schiphol (via Mainport Climate Initiative, waarin de belangrijkste Schiphol stakeholders participeren; in oprichting op initiatief van Schiphol), theGROUNDS Incubator en testingGROUNDS (een broedplaats en proeftuin voor duurzame innovatie, Founding Fathers zijn Technische Universiteit Delft, Universiteit Wageningen, TNO, Imtech, Schiphol), Real Estate (via SHARE), Greenport Aalsmeer (via Bestuur Greenport Aalsmeer) en Het Vierde Gewas (via Meerboeren Vereniging Haarlemmermeer, LTO).

Thema's die aan de orde kunnen komen, zijn bijvoorbeeld reststromen, duurzame mobiliteit, innovatieve financieringsconstructies, duurzame gebiedsontwikkeling, internationaal kenniscentrum voor logistiek en duurzaamheid, marketing & acquisitie, incubators (broedplaats voor ondernemers en ondernemingen, die tot doel heeft om veelal jonge startende bedrijven te ondersteunen om een gezonde, goed draaiende onderneming te worden), lobby, et cetera.

Strategieën en instrumentarium

Het forum voor duurzame innovatie is een instrument om **aan te jagen**. Ook is het forum hét instrument om samenwerking en kennisdeling te **stimuleren**. Dat kan op vele manieren en het is de

bedoeling dat het forum daar zelf invulling aan geeft. De uitstraling van het forum overstijgt de polder: het geeft richting aan de samenwerking binnen de metropoolregio Amsterdam en levert een bijdrage aan de marketing en acquisitie die op dit niveau plaatsvindt.

5.1.2 Hoger onderwijs

De gemeente streeft naar hoger onderwijs op het gebied van duurzaamheid in Haarlemmermeer. In het verlengde van onze pijlers, is onze ambitie om hoger onderwijs samen met het bedrijfsleven en kennisinstellingen vorm te geven. Uitgangspunt is om vanuit eigen kracht te acteren. Die kracht is de geografische locatie van de polder, de ruimte die de polder biedt, het bedrijfsleven in Haarlemmermeer en ook zijn bevolking, waarin de middengroepen domineren. Doel is hiermee de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt in onze regio versterken en de mogelijkheden voor innovatie vergroten. Een relatie tussen duurzaamheid en de economische clusters waar Haarlemmermeer zich onderscheidt biedt handvatten: logistiek, luchtvaart en/ of glastuinbouw.

Een onorthodoxe aanpak ligt overigens meer voor de hand dan de geijkte route via het Ministerie van Onderwijs en HBO-instellingen die veel gemeenten al hebben doorlopen. Te denken valt aan mogelijkheden als internationale opleidingen, virtuele opleidingen, et cetera. Schiphol maakt met verschillende Nederlandse kennispartners en Europese bedrijven en kennisinstellingen al onderdeel uit van het *European Institute of Innovation and Technology* (EIT) voor het onderdeel Climate Change Mitigation and Adaptation. In dit kader is Haarlemmermeer (Schiphol) een mogelijke gunstige vestigingsplaats voor de zetel van dit onderdeel van EIT. Schiphol voert heden acquisitie voor deze zetel.

Strategieën en instrumentarium

De gemeente wil allereerst samen met de sterke bedrijfssectoren in de polder (luchtvaart, logistiek, glastuinbouw, maar ook water) onderzoeken waar de behoeften en mogelijkheden liggen vanuit het bedrijfsleven voor kennis en onderwijs (ook gezien de ervaringen in het verleden). Hoger onderwijs halen we samen met het bedrijfsleven binnen en niet als gemeente Haarlemmermeer. De gemeente zal **investeren** in capaciteit en expertise, **aanjagen** en waar nodig **stimuleren**.

5.1.3 Opgroeien met duurzaamheid

De inwoners van onze gemeente groeien op met duurzaamheid. Daarin zien wij een belangrijke rol voor het onderwijs weggelegd. Zo kunnen scholen het goede voorbeeld geven aan leerlingen en ouders door zonnepanelen op de daken en kunnen speciale projecten gericht op duurzaamheid het bewustzijn van jonge inwoners versterken. In 2014 maakt duurzaamheid structureel onderdeel uit van het lespakket op scholen, via prestatieafspraken met het NMCH geven wij hieraan nadere invulling.

NB: het gaat ons er niet om duurzaamheid onderdeel te laten zijn van het curriculum, dat wordt immers door het rijk bepaald.

Strategieën en instrumentarium

Om dit doel te bereiken brengen we betrokken partijen samen om een gemeenschappelijke agenda op te stellen. Te denken valt aan NMCH, schoolbesturen van basisonderwijs, speciaal onderwijs en voorgezet onderwijs, particuliere initiatieven, de gemeente en de provincie Noord-Holland. (**faciliteren** en **aanjagen**). Verder geven we de scholen inzicht in actieve en passieve besparingen. (**stimuleren**) en **investeren** we door het bieden van financiële ondersteuning.

Agentschap.nl en hun programma “leren voor duurzame ontwikkeling” willen we betrekken bij de opstelling van de agenda. Kennis en ervaring van initiatieven elders in het land kunnen hierbij worden benut.

5.1.4 Startups

In samenwerking met belangrijke partijen in Haarlemmermeer en omgeving zoals Schiphol, Rabobank en KLM willen wij actief werken aan het binnenhalen en ondersteunen van start-ups. De huisvesting van startups willen we nadrukkelijk koppelen aan elkaar en aan bestaande bedrijven en/ of onderwijs- of kennisinstellingen in Haarlemmermeer. Zo ontstaan incubators: broedplaatsen voor jonge startende bedrijven, waar mogelijkheden om kennis te delen en samen te werken worden vergroot. Doordat startups dicht bij elkaar zitten, inspireren ze elkaar en ontstaan sneller nieuwe ideeën en initiatieven. Dat wordt nog eens versterkt door de extra zichtbaarheid voor de buitenwereld. Hiervoor zijn in 2014 minimaal twee locaties ingericht.

Strategieën en instrumentarium

De gemeente wil bestaande bedrijven die bezig zijn met duurzame innovatie (logistiek, luchtvaart, glastuinbouw) en/of kennisinstellingen en startups die zich ook op duurzame innovatie richten met elkaar in contact brengen en gezamenlijke huisvesting mogelijk maken (**investeren** en **faciliteren**)

5.1.5 Icoonprojecten

Het doel is om jaarlijks tenminste vijf icoonprojecten van bedrijven en organisaties in de gemeente te hebben die zich onderscheiden in duurzame ontwikkeling. Deze projecten zijn een voorbeeld en bieden inspiratie voor anderen. Ze dragen bovendien bij aan het imago van Haarlemmermeer.

Strategieën en instrumentarium

Met sterke partners richten wij een Fonds icoonprojecten in. Via pitches kunnen initiatiefnemers proberen (co-)financiering te verdienen van deze investeerders. Wij zijn één van de investeerders. Heden zijn al verkennende gesprekken gaande met mogelijke mede-investeerders. Criteria om in aanmerking te komen voor een bijdrage uit dit fonds zijn in ieder geval drie van de volgende.

- *Community building (voor toelichting, zie tabel 4)*
- Innovatie
- Uitstraling naar de omgeving
- Bijdrage aan imago Haarlemmermeer

Overige criteria worden nader bepaald in overleg met de uiteindelijke mede-investeerders. Het fonds zal niet alleen meer bedrijven, organisaties en burgers verleiden tot het initiëren van projecten, maar maakt deze ook meer zichtbaar. Het kan hierbij gaan om kleinschalige initiatieven van burgers en bedrijven, startende ondernemers, maar ook grote partijen of landelijke coalities van partijen die Haarlemmermeer als proeftuin kiezen.

Voor dit fonds wordt waar mogelijk ook aansluiting gezocht bij partners uit de metropoolregio Amsterdam en/ of andere overheden daar waar het om profilering op het gebied van Schiphol, de metropoolregio Amsterdam en dergelijke gaat.

Community Building

Community Building is een verzamelbegrip voor interventies op het lokale niveau. Lokale samenlevingsverbanden in streken, wijken en buurten worden gemobiliseerd om een bijdrage te leveren tot de aanpak van collectieve zaken als duurzaamheid. Wezenlijk hierbij is het bevorderen van burgerparticipatie. In die zin dat mensen die rechtstreeks met knelpunten in hun woon- en leefomgeving te maken hebben, actief deelnemen aan zowel de probleemformulering als de probleemoplossing.

De **basisregel** is dat er niet moet worden gewed op één paard. Dus geen aanpak alleen op de woning, of alleen op de aard van de bewoners, of alleen op het aanbod, of alleen op een maatwerkadvies, of alleen op een maatregel, of alleen op een subsidie. De enige uitzondering op deze regel is als er zoveel potentie zit in deze geïsoleerde aanpak dat hij alle andere schakels in de totaalaanpak met zich mee zal sleuren (we noemen dit extreme push of pull). Neem woningen waar de energiebesparingen zo enorm en goedkoop zijn dat vrijwel iedereen kan en wil. Neem een dusdanige subsidiëring dat je wel gek zou zijn als je niet meedoet. Neem bewoners die zo klimaatminded zijn dat ze alles doen voor energiebesparing. Neem een wijk waar de cohesie tussen de bewoners dusdanig is dat als er één schaap over de dam is, de rest zal volgen (hiervoor moet dan wel bewijs bestaan!).

De **bijzondere regels** benadrukken het noodzakelijke samenspel tussen verschillende factoren en spelers. Het gaat dan om de volgende zaken:

1. *Woning*. Kies de woningen met zorg. Ze dienen daadwerkelijke besparingspotentie te hebben. Als ze hetzelfde zijn helpt dat ook (schaalvoordelen). Maar let op punt 2!
2. *Bewoners*. De woning is belangrijk, maar nog veel belangrijker is de bewoner. Werk doelgroepgericht. Een doelgroep onderscheidt zich door gedeelde waarden, behoeften, levensfase, cohesie, noem maar op. (Wijkbewoners zijn slechts zelden een doelgroep!) Zorg dat aanpakken passen bij bewoners. Zijn ze gevoelig voor geld, service, geen gedoe, comfort, subsidies, krachtdadig aanbod, voorbeelden in de omgeving, ontzorging of juist zelf doen? Sluit dan daarbij aan! Maak heel concreet en waar wat je aanbiedt; garandeer dit ook (besparingsbeloften zijn soms boterzacht).
3. *Aanbieders en aanbod*. Organiseer vooraf een bijpassend aanbod, en dus ook bijpassende ondernemers (en houd oog voor concurrentievervalsing en de behoefte van mensen uit meerdere partijen en zelf te kunnen kiezen). Bijvoorbeeld via de bij MMM aangesloten partijen. Ga niet tussen vraag en aanbod zitten, zeker niet op het moment van transactie. Vraag en aanbod vinden elkaar als ze passen.
4. *Overheden*. Faciliteer in de juiste betekenis van dat woord. Ondersteun dus het marktproces van vraag en aanbod, en streef geen separate eigen doelen na met deze facilitering, zoals eigen zichtbaarheid en profilering, ten koste van het feitelijke doel.
5. *Faciliterende en intermediaire spelers*. Laat deze partijen cruciale onderdelen van het spel ondersteunen. Denk hierbij ook aan gerichte informatievoorziening, bij aanbod passende financiële arrangementen, nieuwe financiële arrangementen (leaseconstructies e.d.).

Tabel 4

De gemeente maakt het samen met andere (private) partijen mogelijk om op innovatieve wijze te werken aan verduurzaming van de gebouwde omgeving. Dit wordt opgepakt door middel van de oprichting van een Duurzaam Bedrijf (DB).

Wij verstaan onder een Duurzaam Bedrijf een bedrijf dat investeert en samenwerkt met de markt, waarbij op effectieve wijze vastgoed, grond, financiën, mensen en ideeën worden ingezet voor een sterke ontwikkeling van duurzaamheid. Het Duurzaam Bedrijf heeft als doel de drempels te slechten die burgers en bedrijven ervaren als het gaat om investeringen in duurzaamheid. Denk daarbij aan financiële drempels, maar ook aan zaken als vergunningen en installatie. De cases die het Duurzaam Bedrijf onderneemt zullen enerzijds gericht zijn op de vermindering van de energievraag in Haarlemmermeer, anderzijds op de opwekking van hernieuwbare energie. De vermindering van de energievraag kan daarbij zowel door middel van energiebesparing als de efficiëntie van het bestaande systeem te verhogen. Het Duurzaam Bedrijf zal ook activiteiten ondernemen die betrekking hebben op duurzame innovatie en financieringsconstructies, conform de uitkomsten van de business case die zomer 2011 gereed is.

Klimaatbeleid
<p>In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staan de volgende projecten genoemd die betrekking hebben tot Innovatie.</p> <p><i>1A: Energiebesparing in eigen gebouwen → scholen</i> <i>4E: Opzetten structurele samenwerking (start vanaf 2012)</i> <i>6C: Actief verspreiden vorderingen ACT (start vanaf 2012)</i> <i>9A: Gemeenschappelijk Duurzame Energiediensten Bedrijf (GDEB)</i></p> <p>Als we de projecten die hierboven genoemd zijn volgens het Klimaatbeleid zouden hanteren, dan zou 13 kton CO₂ in 2020 bespaard worden.</p> <p>Binnen het programmaplan wordt voor innovatie geen aparte doelstelling gegeven in termen van CO₂ reductie. De doelstellingen die genoemd worden onder innovatie zijn een voorwaarde om het <i>Wheel of sustainability</i> in gang te zetten en draaiende te houden. De reducties in termen van CO₂ reductie worden hiermee behaald bij de overige programmalijnen.</p>

Tabel 5

In bijlage II zijn de strategieën en het bijbehorende instrumentarium voor Innovatie visueel samengevat in een model.

5.2 Gebouwde omgeving

Wat betreft woongebouwen, kantoren, bedrijven en voorzieningen willen we genoemde CO₂-reductie met name realiseren door *community building*. Duurzame ontwikkeling gaat om sociale innovatie: van mensen wordt gevraagd op een nieuwe wijze naar bekende materie te kijken. Dat betekent dat de vernieuwing in de eerste plaats in de mensen zit. Het zijn de mensen die het doen. Wij zetten erop in samenwerking tussen bewoners en ondernemers te bevorderen en nemen belemmeringen weg om interventies op het lokale niveau te stimuleren. Zo ontstaan samenwerkingsverbanden in kernen, wijken, buurten en bedrijventerreinen of binnen branches. Inwoners, recreanten, werknemers en ondernemers voelen zich medeverantwoordelijk voor hun leefomgeving. Zij hebben in 2014 meer invloed op de inrichting van de openbare ruimte, maar krijgen ook meer verantwoordelijkheden voor

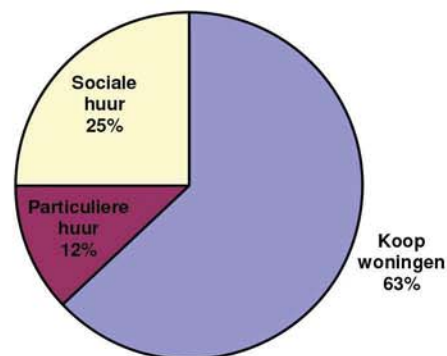
het beheer ervan. Schoon, heel en veilig als dé centrale doelstelling voor de leefomgeving geeft handvatten voor de verduurzaming ervan.

Dit doen wij niet zelf; wij spreken de betrokken intermediairs aan hierin hun rol te vervullen. Door samenwerkingsverbanden aan te gaan, waarbij wij een gemeenschappelijke agenda nastreven. Voor Haarlemmermeer betekent dit dat met name de woningcorporatie Ymere, het NMCH, de commerciële verhuurders en de Meerlanden bij uitstek aan zet zijn bewoners die huren of eigenaar zijn te verleiden tot zogenaamde passieve en actieve maatregelen. Voor ondernemers zijn dit vooral het NMCH en brancheorganisaties en ondernemersverenigingen. Uiteraard is ook een combinatie van genoemde partijen mogelijk.

5.2.1 Woongebouwen

Het doel voor 2014 is om de woonomgeving van Haarlemmermeer te verduurzamen, waarbij de CO₂ uitstoot met 20 kton gereduceerd wordt en de gebouwde omgeving schoon, heel en veilig is.

De bewoners zijn de grootste actoren op het gebied van duurzaamheid in de woongebouwen; zij zijn degene die energie gebruiken, afval produceren en CO₂ uitstoten. Naast de gebruikers van de woning zijn ook de eigenaren belangrijke actoren in het geheel. In het verlengde van het verschil in eigenaarschap in de woningbouw, is deze onderverdeeld in drie sectoren: koopwoningen, sociale huurwoningen en particuliere huurwoningen. Actoren zijn bewoners die huren, bewoners die eigenaar zijn, woningcorporaties en commerciële verhuurders.

Strategieën en instrumentarium

Hieronder is vermeld welke strategieën en bijbehorend instrumentarium de gemeente met name inzet bij de verschillende actoren. Een volledig overzicht van strategieën en instrumentarium is opgenomen in het schema in bijlage III

- *Bewoners die huren:* De gemeente zet voornamelijk in op initiatieven van bewoners om zelf duurzamer te worden in en om hun huis te **stimuleren**. Door te laten zien wat het financiële voordeel is van energiebesparingen, wil de gemeente burgers verleiden hier bewuster mee om te gaan, wat behalve financieel rendement voor bewoners ook energiebesparingen en CO₂-reductie oplevert. Het gaat hier nadrukkelijk om het stimuleren van passieve maatregelen; fysieke maatregelen aan de woning zelf (zoals extra isolatiemaatregelen, vernieuwing HR-ketel en de installatie van zonne-energie) kunnen huurders immers doorgaans niet zelf realiseren. In dit kader benadert de gemeente de intermediairs (zie verder woningcorporaties en commerciële verhuurders). E.e.a. uiteraard in samenwerking met het Natuur- en MilieuCentrum Haarlemmermeer (NMCH, zie ook hoofdstuk 6, Communicatie & Monitoring).
- *Bewoners die eigenaar zijn/VVE's:* Bij bewoners die ook eigenaar van de woning zijn, zet de gemeente naast het **stimuleren** van passieve maatregelen ook in op actieve maatregelen. De gemeente biedt de eigenaren financiële voordelen wanneer zij energiereducties aanbrengen via subsidie en innovatieve financieringsconstructies. Dit laatste instrument wordt indien

businesscase waardig ingebed in het op te zetten Duurzaam Bedrijf. Het DB is al beschreven in 5.1.6. Daarnaast gaat de gemeente met name **investeren** door te participeren in samenwerkingsverbanden met vereniging van eigenaren (VVE) en via wijkgerichte aanpak - zoveel mogelijk in samenwerking met woningbouwcorporaties en/ of commerciële verhuurders - eigenaren gericht benaderen. Daarnaast werken wij ook aan *community building* door het cofinancieren van innovatieve burgerinitiatieven.

- *Woningbouwcorporaties*: De focus ten opzichte van woningcorporaties ligt met name op de (intensivering van de) samenwerking. Dit betekent dat de inzet gericht is op **aanjagen** om een gemeenschappelijke agenda op te stellen, en **investeren** om de condities te scheppen belemmeringen in de uitvoering van prestatieafspraken weg te nemen. Dit willen we bereiken door middel van regelmatige actualisatie van prestatieafspraken en intensivering van samenwerking ten behoeve van de uitvoering ervan. Binnen prestatieafspraken geven wij speciale aandacht aan lage inkomensgroepen. Instrument voor intensivering is o.a. de cofinanciering van icoonprojecten, waarbij het mogelijk maken dat de woningcorporaties de rol van intermediair innemen voorop staat. Hierbij zetten wij met name in op projecten ten behoeve van de eerder beschreven wijkgerichte aanpak – zoveel mogelijk in samenwerking met VVE's en commerciële huurders.
- *Commerciële verhuurders*: Commerciële verhuurders zijn meestal niet dermate georganiseerd als de corporaties en vereisen daarom een andere aanpak. De gemeente zal met name **stimuleren** door inzicht te geven in de passieve en actieve besparingen en de daarbij behorende financiële baten. Daarnaast gaan wij investeren door cofinanciering van icoonprojecten waarbij het mogelijk maken dat de commerciële verhuurders hun rol als intermediair innemen voorop staat. Hierbij zetten wij met name in op projecten ten behoeve van de eerder beschreven wijkgerichte aanpak - zoveel mogelijk in samenwerking met VVE's en woningcorporaties.

Toonzetting van inzet is niet met de vinger wijzen, maar de hand reiken: ook hier staat centraal dat wij *profit* als prikkel inzetten om het milieubewustzijn te activeren. Door gedragsverandering van gebruikers is 12-20 procent reductie in elektriciteitsgebruik te behalen. Deze reducties vallen onder *passieve* besparingen van energie en energierekening, dat wil zeggen maatregelen die geen fysieke aanpassingen in de gebouwde omgeving vereisen. Per huishouden ligt hier een winst van 90-150 euro per jaar op de energierekening. Voor Haarlemmermeerse huishoudens betekent dit een financieel besparingspotentieel van 5 tot 8,5 miljoen euro. Uitgaande van 15% van de huishoudens dat wordt bereikt met *community building* levert dit een totale lastenverlaging op van 750.000 tot 1.250.000 euro. Een mooie boodschap van lastenverlichting door duurzaamheid, zeker in de huidige tijd dat deze juist onder druk staat.

Actieve besparingen zijn niet gericht op het leef- of werkgedrag van mensen, maar gaan over fysieke maatregelen in gebouwen. Het proces vergt meer inzet van de eigenaren, maar het resultaat van actieve maatregelen is vaak nog hoger dan bij passieve maatregelen. Het gaat dan bijvoorbeeld om isolatiemaatregelen, zonneboilers of installaties om warmte terug te winnen. Maar ook bestaan kansen als het gaat om energieopwekking. Denk bijvoorbeeld aan het exploiteren van daken voor zonne-energie door private partijen. Hiermee kun je niet alleen je investering terugverdienen, maar ook geld verdienen. In Engeland, Italië en Spanje is deze wijze van handel al operationeel.

De rol die betrokken intermediairs innemen, kunnen wij als gemeente versterken. Hiertoe is in 2014 een monitoringsysteem in werking, waaruit blijkt hoeveel gas en elektriciteit er op jaarbasis per wijk verbruikt wordt (zie hoofdstuk 6). De gebruiksgegevens zijn uitgebreid met data op basis waarvan analyses kunnen worden gemaakt. Uitschieters naar boven of beneden vallen direct op. Oorzaken kunnen liggen in de leeftijd of type van de bebouwing, de bevolkingssamenstelling of levensstijl van de

bewoners. Analyses helpen bij het opzetten en uitvoeren van energiebesparingsprojecten, daar waar ze het meeste effect hebben. Met dit monitoringsysteem wordt ook inzichtelijk wat opbrengsten zijn van geleverde inspanningen voor onze inwoners en bedrijven en in termen van financiën, energieopwekking en CO₂-reductie in zijn algemeenheid.

Klimaatbeleid
In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staan de volgende projecten genoemd die betrekking hebben tot de woongebouwen.
<i>2A: Nieuwe prestatieafspraken energie met woningcorporaties, woonzorginstellingen en commerciële verhuurders</i>
<i>2B: Wijkgericht stimuleren energiebesparing koopwoningen (start vanaf 2012)</i>
<i>2C: Lokaal Klimaatfonds</i>
<i>2D: Energiebesparing bij verhuizing (start vanaf 2012)</i>
<i>2E: Voorlichting over energiebesparing</i>
<i>9A: Gemeenschappelijk Duurzame Energiediensten Bedrijf (GDEB)</i>
<i>11A: Stimuleren energiezuinige alternatieven voor plastic (start vanaf 2012)</i>
In het Klimaatbeleid is benoemd dat de inzet op genoemde projecten leidt tot 45 kton CO ₂ -reductie in 2020. Het klimaatbeleid gaat uit van een bestaande woningbouw met een CO ₂ -uitstoot van 250 kton per jaar, gebaseerd op gegevens uit 2003. Op basis van gegevens uit 2010 blijkt de CO ₂ -uitstoot echter hoger, namelijk 301 kton per jaar. Dit komt mede door de toename in elektriciteitsgebruik van huishoudens door technologische vooruitgang en de toename van de woningvoorraad in de afgelopen 7 jaar.
In bijlage X is het overzicht van de CO ₂ -reducties in het Programmaplan en het Klimaatbeleid opgenomen en toegelicht.

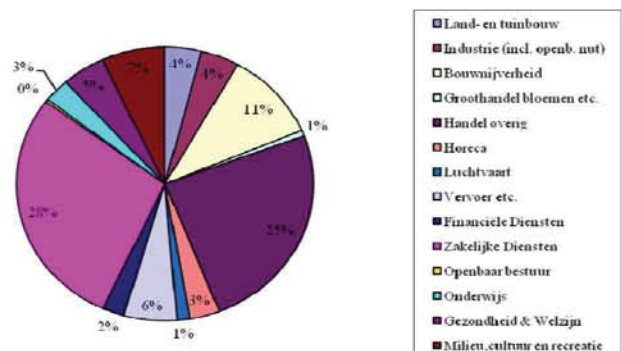
Tabel 6

5.2.2 Kantoren/bedrijven/voorzieningen

Het doel voor 2014 is om de werk- leer- en beleefomgeving in Haarlemmermeer te verduurzamen, waarbij de CO₂ uitstoot van de kantoren/bedrijven/voorzieningen met 30 kton is gereduceerd is.

De sectoren waarin de bedrijvigheid in Haarlemmermeer zich afspeelt, behelzen het complete spectrum van landbouw tot financiële dienstverlening. Strategieën en instrumentarium voor actoren (sectoren logistiek, luchtvaart en duurzaamheid) waarop de gemeente wil inzetten ten behoeve van het creëren van een internationaal kenniscentrum, zijn in 5.1 opgenomen. Dit geldt ook voor maatschappelijke organisaties waar de gemeente meer wil doen als het gaat om verduurzamen door onderwijs. Hier gaat het om het verleiden van ondernemers in algemene zin om hun werkomgeving te verduurzamen.

Vestigingen in Haarlemmermeer 2009

Strategieën en instrumentarium

Hieronder is vermeld welke strategieën en bijbehorend instrumentarium de gemeente met name inzet. Een volledig overzicht van strategieën en instrumentarium is opgenomen in het schema in bijlage IV.

- *Kantoren/bedrijven/voorzieningen*: Door te laten zien (**stimuleren**) wat het financiële voordeel is van energiebesparingen wil de gemeente ondernemers verleiden bewuster hiermee om te gaan, wat behalve financieel rendement voor ondernemers ook energiebesparing en CO₂-reductie oplevert. Het gaat hier in eerste instantie om het stimuleren van passieve maatregelen. In het verlengde hiervan sluit de gemeente convenanten met ondernemers/branches met afspraken over maatregelen voor een duurzame ontwikkeling van de polder die financieel aantrekkelijk zijn danwel in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen (mvo) van positieve invloed zijn op de waarde van bedrijven (**investeren**). Initiatieven kunnen ook uit de markt zelf komen. De gemeente kan participeren in samenwerkingsverbanden of icoonprojecten co-financieren. Ook hier zet de gemeente met name in op *community building*.
Op basis van infrarood foto's zal de gemeente daar waar echt grote energielekken zijn, inzetten op **bepalen**: op basis van verleende vergunningen kan de gemeente bedrijven verplichten om een energiebesparingsonderzoek te doen en tot het uitvoeren van maatregelen uit dit onderzoek.

Voorbeeld convenant groene stroom bedrijven

In de gemeente Haarlem is het initiatief genomen om gezamenlijk groene stroom in te kopen. Zo'n 400 ondernemers hebben zich al aangesloten bij dit initiatief. Binnenkort volgen de onderhandelingen met de energieleveranciers. De participerende ondernemers werken hiermee niet alleen gezamenlijk aan de verduurzaming van de werkomgeving, maar ook aan financieel rendement.

Door gedragsverandering van gebruikers van kantoren, bedrijven en voorzieningen is een winst van 8 tot 15% reductie in elektriciteitsverbruik te behalen. Dit percentage ligt lager dan bij de woongebouwen: hoewel ondernemers graag in energie en geld willen besparen, voelen werknemers het verschil in gebruik niet direct in hun portemonnee. Desalniettemin is het financieel rendement ook hier erg hoog: een ondernemer met een kantoorpand van 1000 m² kan door middel van gedragsverandering (passieve maatregelen) jaarlijks wel 1500 tot 2750 euro besparen op de elektriciteitsrekening. Dit betekent dat kantoren, bedrijven en voorzieningen zo'n 11 tot zelfs 20,5 miljoen euro zouden kunnen besparen. Uitgaande van bereik van *community building* is een totale besparing van 1,6 tot 3,1 miljoen euro reëel.

Naast de geleverde verbruiksgegevens (zie 5.2.1) kunnen infraroodfoto's van bedrijventerreinen warmtebeelden leveren die goed zichtbaar maken waar maatregelen nodig zijn (grote energielekken). Met deze gegevens kan specifiek ingezet worden op *actieve* maatregelen, in termen van isolatie, op de plekken waar dit het meest rendement heeft.

Via de overige bovenstaande strategieën en instrumentarium zetten wij erop in om via passieve en actieve maatregelen - al dan niet via intermediairs - 30 kton reductie te bewerkstelligen.

Daar waar private partijen belemmeringen tegenkomen, spelen we hierop in door inzet van het Duurzaam Bedrijf, Fonds Icoonprojecten en onze aansprekende voorbeeldfunctie als inkoper, investeerder en opdrachtgever. Daarnaast kunnen we netwerken betrekken die mogelijk een actieve rol op zich kunnen nemen: brancheorganisaties, energiecentrum MKB, Duurzaam Ondernemen Regio Amsterdam (netwerk, opgericht door de Kamer van Koophandel en de ORAM, wil duurzame

ondernemers met elkaar verbinden). In overleg met de Kamer van Koophandel willen we de mogelijkheden verkennen.

Klimaatbeleid
<p>In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staan de volgende projecten genoemd die betrekking hebben tot kantoren/ bedrijven/ voorzieningen.</p> <p><i>4B: Duurzame koeling in supermarkten en vries- en koelhuizen (start vanaf 2012)</i> <i>4C: Energiebesparing bedrijven, kantoren en utiliteitsgebouwen: vergunningen en</i> <i>4D: Branchegerichte aanpak energiebesparing (start vanaf 2012)</i></p> <p>In het Klimaatbeleid is benoemd dat de inzet op genoemde projecten leidt tot 14,5 kton CO₂-reductie in 2020. Het klimaatbeleid gaat uit van bestaande kantoren/bedrijven/voorzieningen met een CO₂-uitstoot van 181 kton per jaar, gebaseerd op gegevens uit 2003. Op basis van gegevens uit 2010 blijkt de CO₂-uitstoot echter hoger, namelijk 212 kton per jaar. Dit komt mede door de toename in elektriciteitsgebruik en de toename van het aantal kantoren/bedrijven en voorzieningen in de afgelopen 7 jaar.</p> <p>In bijlage X is het overzicht van de CO₂-reducties in het Programmaplan en het Klimaatbeleid opgenomen en toegelicht.</p>

Tabel 7

5.2.3 Gemeentelijke gebouwen & Openbare Ruimte (OR)

Het doel van de gemeente Haarlemmermeer is om als instelling CO₂ neutraal te worden en de werk-, leer- en leefomgeving te verduurzamen. Als instelling CO₂ neutraal worden, vraagt om ingrijpende maatregelen voor gebouwen dan wel een andere locatie te betrekken, al dan niet nieuwbouw. Op dit moment worden de mogelijkheden hiertoe onderzocht. In dit kader stellen wij ons tot doel in 2014 4,5 kton CO₂ te besparen, waarbij wij voornamelijk inzetten op het *gebruik* van de gebouwen en de openbare ruimte.

Voor het verduurzamen van de werk-, leer- en leefomgeving van onze organisatie en de openbare ruimte staan wij de volgende aanpak voor. Investerings die wij doen betalen zich terug door lagere energierekeningen, langere afschrijvingstermijnen van investeringen, lagere beheerskosten, CO₂-reductie en maatschappelijk rendement (zichtbaarheid, beleefbaarheid en kwaliteit van de leefomgeving). Wat betreft de eigen gebouwen die we als gemeentelijke organisatie in gebruik hebben, monitoren we jaarlijks ook via de Jaarlijkse nationale CO₂-benchmark. In 2010 hebben wij al een eerste meting verricht.

Gezien wij hier zelf aan zet zijn, is direct onderstaand de inzet van strategieën en instrumentarium opgenomen. Een volledig overzicht van strategieën en instrumentarium is opgenomen in het schema in bijlage V, hieronder worden de strategieën en instrumentarium benoemd daar waar de gemeente de focus legt.

Strategieën en instrumentarium

Ook binnen de gemeentelijke organisatie kan veel winst worden behaald door medewerkers actief te laten zien (**stimuleren**) wat ons gedrag betekent in geld, CO₂-uitstoot en energieverbruik. Wij zetten hierbij ook uitdrukkelijk systeemmaatregelen in.

De gemeente wil daarnaast graag het goede voorbeeld geven door maatregelen die zichtbaar en/ of beleefbaar zijn en rendement opleveren door een lagere energierekening, lagere beheerkosten en/ of verbeterde kwaliteit van de leefomgeving. In dit kader is veel laaghangend fruit te plukken in beheer van eigen gebouwen (**investeren**). Wat betreft energiebeheer is vaak al zo'n 30% besparingspotentieel te behalen. Maar ook via samenwerkingsverbanden met andere partijen krijgt verduurzaming binnen deze strategie gestalte. Monitoring van beheer en beheermanagement maken inzichtelijk waar besparingspotentieel bestaat voor het gebouw, de installaties, de instellingen van regelingen, de verlichting en de dagelijkse processen en welke vorderingen worden gemaakt (het gaat dan om passieve maatregelen en systeemmaatregelen). Daarnaast gaan we voor de eigen gebouwen criteria vaststellen met betrekking tot duurzaamheid en met behulp van infrarood foto's inzichtelijk maken waar veel winst te behalen valt. De uitkomsten zullen jaarlijks worden gemonitord en worden uitgevoerd in het navolgende jaar (opname in de werkplannen) ter dekking komend van het uitvoeringsprogramma van dat jaar.

Bovendien is vooral belangrijk om ons gedachtengoed op het gebied van duurzaamheid, kennis & innovatie in onze bedrijfsvoering te borgen (**bepalen**). Onze voorbeeldfunctie betekent ook dat wij via inzet van vergunningverlening en handhaving en onze ruimtelijke ontwikkelingsinstrumenten ruimte bieden voor innovatie. Wij zetten hiervoor dan ook ons geheel bepalend instrumentarium in. Ruimtelijke ontwikkelingsinstrumenten moeten ruimte bieden voor innovatie. Dit vraagt soms om andere vastlegging van condities dan we tot nu gebruiken, bijvoorbeeld in bestemmingsplannen, (plan)milieu effectrapportages (MER's) en structuurvisies. Ook in ons overig beleid moeten conventionele denk- en handelingspatronen niet langer als vanzelfsprekend worden verondersteld. Zo vragen duurzame gebiedsontwikkelingen om andere methodes dan we tot nog toe volgen. Andere financieringsconstructies zijn nodig om het mogelijk te maken voor partijen om ontwikkelingen financieel rendabel te realiseren. Via het vertalen van onze ambities op het gebied van Duurzaamheid, Kennis & Innovatie naar beleid op het gebied van inkoop & aanbesteding, Deltaplan Bereikbaarheid, economie, jeugd en onderwijs, arbeidsmarkt, et cetera. kan de gemeente de interne bedrijfsvoering verder verduurzamen en de toepassing van duurzaamheid borgen.

Wat betreft de openbare ruimte is duurzaamheid integraal opgenomen in de nieuwe LIOR, de Duurzame Leidraad Openbare Ruimte (DIOR). Op basis hiervan wordt investeringsruimte opgenomen in de uitvoeringsprogramma's. Uitvoering ten behoeve van openbare verlichting door de toepassing van LED-verlichting vindt plaats via het verlichtingsplan openbare ruimte dat naar verwachting nog in 2011 wordt vastgesteld. Hiervoor geldt overigens dat benodigde armaturen en lichtbronnen nu nog volop in ontwikkeling zijn. Grote leveranciers verwachten dat medio 2011 LED-lichtbronnen en armaturen beschikbaar komen ter vervanging van de huidig toegepaste lichtbronnen en armaturen, die tegemoet komen aan de eisen die hieraan mogen worden gesteld. Een energiereductie door het vervangen van openbare verlichting mag namelijk niet ten koste gaan van de veiligheid.

Klimaatbeleid
<p>In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staan de volgende projecten genoemd die betrekking hebben tot de gemeentelijke gebouwen.</p> <p><i>1A: Energiebesparing in eigen gebouwen</i> <i>1B: Energiebesparing openbare verlichting en overige objecten</i> <i>1C: Campagne energiebesparing en monitoring energiegebruik → communicatie medewerkers (reeds uitgevoerd)</i> <i>10A: We worden een CO₂-neutrale organisatie</i> <i>10B: Duurzaam inkopen</i></p> <p>In het Klimaatbeleid is benoemd dat de inzet op genoemde projecten leidt tot 8,5 kton CO₂-reductie in 2020.</p> <p>In bijlage X is het overzicht van de CO₂-reducties in het Programmaplan en het Klimaatbeleid opgenomen en toegelicht.</p>

Tabel 8

5.2.4 Schiphol

Het doel voor 2014 is dat Schiphol zoveel mogelijk van zijn eigen klimaatplan gerealiseerd heeft en dat de luchthaven haar werkomgeving verduurzaamd heeft. Het bedrijf Schiphol heeft reeds in 2007 vrijwillig een eigen klimaatplan vastgesteld. Als grootste uitstoter van CO₂ emissies binnen Haarlemmermeer wil Schiphol zijn eigen organisatie CO₂-neutraal krijgen in 2012 (170 kton reductie).

Hieronder is vermeld welke strategieën en bijbehorend instrumentarium de gemeente met name inzet. Een volledig overzicht van strategieën en instrumentarium is opgenomen in het schema in bijlage VI.

Strategieën en instrumentarium

Schiphol is veruit de grootste partij in de gemeente Haarlemmermeer. Het heeft een enorme aantrekkingskracht op de economie, de bedrijvigheid en innovaties, maar is daarnaast ook een van de grootste energiegebruikers en uitstoter van CO₂. Daarom ligt onze focus met name op het opstellen van een gemeenschappelijke agenda, waarbij ook lobby vanuit de gemeente kan bijdragen aan gemeenschappelijke doelstellingen (**aanjagen**). Voor de realisatie van de doelstellingen van Schiphol willen wij samenwerken (**investeren**), met name daar waar wet- en regelgeving initiatieven belemmeren (**bepalen**). Inzet op samenwerkingsverbanden zijn verder benoemd onder 5.1.

Klimaatbeleid
<p>In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staat het volgende project genoemd die betrekking heeft op Schiphol.</p> <p><i>4A: Schiphol</i></p> <p>In het Klimaatbeleid is benoemd dat de inzet op genoemde projecten leidt tot 170-275 kton CO₂-reductie in 2020.</p> <p>In bijlage X is het overzicht van de CO₂-reducties in het Programmaplan en het Klimaatbeleid opgenomen en toegelicht.</p>

Tabel 9

5.3 Autonome en gebiedsontwikkeling

Autonome ontwikkelingen zijn alle (kleinschalige) ontwikkelingen die binnen de huidige bebouwde omgeving plaatsvinden. Niet alleen woningbouw, maar ook bedrijven, kantoren en voorzieningen die gerenoveerd, uitgebouwd of verplaatst worden binnen de gebouwde omgeving.

Gebiedsontwikkelingen zijn dan alle overige nieuwbouwprojecten zoals bijvoorbeeld Amsterdam Connection Trade (ACT), Park 20|20, Zuidrand, Schiphol Elzenhof, PrimAviera. De reden dat hier onderscheid tussen gemaakt is komt door het feit dat er bij gebiedsontwikkelingen meerdere duurzaamheidsaspecten (zoals water, ecologie) en de gemeente er een grotere invloed kan uitoefenen dan bij autonome ontwikkelingen.

Bij nieuwbouw zijn in beginsel veel hogere duurzaamheidsdoelen te bereiken dan bij de bestaande bouw. Veel technieken zoals de uitwisseling van warmte/koude in de grond, Laag Thermische Verwarming (LTV) en warmtewisselaars dienen bij voorkeur al bij de bouw meegenomen te worden.

5.3.1 Autonome ontwikkeling

Het doel voor 2014 is vooralsnog om 7 kton CO₂ te reduceren bij autonome ontwikkelingen in vergelijking met het bouwbesluit, waarbij tevens de woon-, werk-, leer en leefomgeving verduurzaamd wordt met de ontwikkeling en de gebouwde omgeving schoon heel en veilig is.

Autonome ontwikkelingen betreffen bijvoorbeeld nieuwe huisvesting van bedrijven op locatie, de realisatie van wooncomplexen binnen de bestaande bebouwde kom of uitbreidingen van bestaande gebouwen. Deze ontwikkelingen zullen zonder maatregelen de komende 10 jaar zorgen voor een extra CO₂ uitstoot van 84 kton per jaar. Uitgaande van lineaire autonome groei betekent dit een extra uitstoot van 33,5 kton in 2014.

Om een realistische keuze te maken, is een maatlat duurzaam bouwen vereist. Deze maatlat analyseert de impact van ontwikkelingen op de mens en natuur en geeft objectief weer hoe deze scoort. De gemeente kan een norm bepalen en deze toetsen aan de scores om een objectief beeld te krijgen van de duurzaamheid van de ontwikkeling. Op basis van de nader te bepalen norm zal de doelstelling voor autonome ontwikkelingen verder bekrachtigd worden. Vooralsnog stellen we als doel voor 2014 20% reductie (7 kton) ten opzichte van de standaarden zoals die zijn vastgelegd in het Bouwbesluit. Het gaat dan niet alleen om energiereductie, maar om de verduurzaming gebouw en omgeving. Op basis van de maatlat duurzaam bouwen bepalen we onze strategieën en instrumentarium: op basis van haalbaarheid en belemmeringen bepalen we de rol die wij willen spelen om het voldoen aan deze maatlat (makkelijker) mogelijk te maken.

De actoren die bij deze doelstelling horen zijn feitelijk de ontwikkelaars. Of dit nu een woningbouwcorporatie, een onderneming of een maatschappelijke organisatie is maakt voor de focus van de gemeente niet veel uit, het gaat meer om de omvang van het project. Er valt immers meer winst te behalen bij grootschalige ontwikkelingen dan bij de realisatie van een enkel woonhuis. Hieronder is vermeld welke strategieën en bijbehorend instrumentarium de gemeente met name inzet. Een volledig overzicht van strategieën en instrumentarium is opgenomen in het schema in bijlage VII.

Strategieën en bijbehorend instrumentarium

Hieronder is vermeld welke strategieën en bijbehorend instrumentarium gekozen is om toe te passen bij de verschillende actoren.

- *Ontwikkelaars*: De gemeente heeft minder invloed op autonome ontwikkelingen dan bij gebiedsontwikkelingen. Dit omdat de grond veelal van de realiserende partij is, bestemmingsplannen al vast liggen en gebiedsoverstijgende zaken als mobiliteit, ecologische en waterstructuren vrijwel niet in de plannen voorkomen. Daarom zal de gemeente voornamelijk **stimuleren** om doelstellingen te realiseren, dit kan door innovatieve financieringsconstructies of door te participeren in de ontwikkeling en te **investeren** in menskracht om doelstellingen makkelijker mogelijk te maken (prestatieafspraken). Als de autonome ontwikkeling een maatschappelijke voorziening betreft, beziet de gemeente of en hoe wellicht ook via (co)financiering te participeren. Tenslotte **bepalen** wij door toetsen van de wettelijke norm via vergunningen en handhaving.

De accentverschuivingen ten opzichte van het klimaatbeleid zijn samengenomen met de gebiedsontwikkelingen in de volgende paragraaf. Hier is voor gekozen, omdat er in het Klimaatbeleid geen onderscheid gemaakt is tussen autonome ontwikkelingen en gebiedsontwikkeling, waardoor een aparte vergelijking onjuist zal zijn.

In bijlage VII zijn de strategieën en het bijbehorende instrumentarium voor autonome ontwikkelingen visueel samengevat in een model.

5.3.2. Gebiedsontwikkeling

Alle gebiedsontwikkelingen zullen CO₂-neutraal zijn in 2014 en bieden mogelijkheden voor het opwekken en gebruiken van hernieuwbare energie. Zij zijn niet alleen ecologisch duurzaam, maar ook sociaal en economisch duurzaam. Leefbaarheid wordt ook op de lange termijn gewaarborgd en de economische ontwikkeling in het gebied draagt bij aan leefbaarheid en ecologische waarden voor de toekomst. Daar waar CO₂ neutrale gebiedsontwikkelingen nog niet mogelijk zijn, wordt geïnvesteerd om dit in ieder geval voor 2020 alsnog mogelijk te maken.

In Haarlemmermeer staan de komende decennia veel gebiedsontwikkelingen op de planning. Totaal zouden al deze ontwikkelingen 646 kton extra CO₂ per jaar uitstoten, zonder energiebesparende maatregelen. Dat zou betekenen dat alle reducties die de gemeente met het programmaplan bij de gebouwde omgeving wil bereiken teniet gedaan worden. Dit is natuurlijk niet wenselijk, zeker omdat er bij gebiedsontwikkelingen veruit de meeste winst te behalen is op het gebied van duurzaamheid. Voor veel van deze gebiedsontwikkelingen is de planning nogal veranderlijk en voor sommige ontwikkelingen is het nog maar de vraag of en in hoeverre zij daadwerkelijk gerealiseerd gaan worden. Het aantal genoemde kton reductie bij dit onderwerp is dan ook veranderlijk aan de mate van gebiedsontwikkeling die tot 2014 tot uitvoering zijn gebracht. Doel is alle gebiedsontwikkeling in ieder geval CO₂-neutraal te realiseren en dat bij alle gebiedsontwikkelingen de leefbaarheidskaders worden vastgesteld. Daar waar CO₂ neutraal nu (nog) niet mogelijk blijkt (in termen van afweging opbrengsten en rendement), wordt geïnvesteerd om bij het omslagpunt van rendement in de toekomst dit alsnog te realiseren, in ieder geval voor 2020. Als dit niet gebeurt, is het onrealistisch om het doel van 30% CO₂ reductie in 2020 ten opzichte van 1990 te kunnen realiseren.

Veel investeringen in duurzaamheid kennen een andere looptijd als het gaat om financieel rendement. Met conventionele financierings-constructies is het lastig om projecten van de grond te krijgen, zeker gezien het feit dat de baten en de lasten niet altijd voor dezelfde partij zijn. Door financiële voordelen of constructies aan te bieden, kan de gemeente partijen over de streep trekken om de tijdspanne van

terugverdiendtijd te overbruggen. Zo kan de gemeente bijvoorbeeld scherper onderhandelen op de grondprijs en via innovatieve financierings- constructies partijen eerder in beweging brengen.

De actoren bij gebiedsontwikkeling zijn te scheiden in drie partijen; overheden, ontwikkelaars en betrokkenen in het gebied. Bij ontwikkelaars worden alle uitvoerende partijen bedoeld, met betrokkenen de burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties in de leefomgeving en bij de overheden de publieke partijen waarmee de gemeente samenwerkt bij gebiedsontwikkeling. Denk daarbij aan Hoogheemraadschap, Provincies, Rijk, omliggende gemeentes en metropoolregio Amsterdam.

Strategieën en bijbehorend instrumentarium

Hieronder is vermeld welke strategieën en bijbehorend instrumentarium gekozen is om toe te passen bij de verschillende actoren.

- *Overheden:* De gemeente heeft de rol om met andere overheden samen te werken en ze bij elkaar te brengen. Deze samenwerkingen dragen bij aan het draagvlak voor de gemeentelijke ambities. Daar waar wet- en regelgeving op landelijk en/of Europees gebied innovatie in de weg staat, kan de gemeente, al dan niet in samenwerking met partijen, lobby voeren (**aanjagen**).
- *Ontwikkelaars:* De gemeente heeft grote invloed op de gebiedsontwikkelingen en wil deze ook behouden. De gemeente zet hier met name in op **bepalen**: door eisen te stellen ruimte bieden voor innovatie. Daarnaast zet de gemeente in op **investeren**: door cofinanciering van icoonprojecten, participeren in samenwerkingsverbanden en innovatieve financieringsconstructies mogelijk te maken. Soms is informeren over innovatieve financieringsconstructies niet genoeg en zal de gemeente zelf actief een rol moeten spelen om ervoor te zorgen dat deze projecten toch gerealiseerd worden. Zo kan de gemeente een voorbeeld stellen door zelf het principe van terugverdiendtijd te doorbreken en het principe van rendement te hanteren. Zo wordt er vanuit economisch oogpunt vaak gekeken naar de terugverdiendtijd als maatstaf, terwijl na de terugverdiendtijd een periode volgt van winstgevendheid waardoor over de gehele levensduur financieel rendement behaald kan worden. Ook kan de gemeente de realisatie en exploitatie van gebiedsontwikkelingen nadrukkelijk aan elkaar koppelen. Hierdoor kunnen ontwikkelaars de prijzen gelijk houden en tegelijkertijd verduurzaming van het gebied waarborgen. Op termijn betekent dit zelfs financiële winst! Als het gaat om een icoonproject kan de gemeente al dan niet in samenwerking met partijen financieel participeren om de onrendabele top weg te nemen. Uiteraard kan de gemeente ook directe invloed uitoefenen door middel van (uitvoering van wet- en) regelgeving om de kaders en randvoorwaarden te scheppen.
- *Betrokkenen in het gebied:* Met het oog op sociale duurzaamheid is participatie van burgers in gebiedsontwikkelingen erg belangrijk. Veel burgers voelen zich emotioneel betrokken bij grootschalige projecten, wat omgezet en gebruikt kan worden als positieve energie als ze betrokken raken bij deze gebieden. Gebiedsontwikkeling wordt gekenmerkt door samenwerking en een integrale aanpak. Burgerinitiatieven of initiatieven van bedrijven of maatschappelijke organisaties moeten daar als vanzelfsprekend onderdeel vanuit kunnen maken.

De Nieuwe Stappenstrategie (DNS) zal in de plannen van gebiedsontwikkelingen gehanteerd worden als uitgangspunt voor duurzaamheid. Deze stappenstrategie vertaalt de filosofie van Cradle 2 Cradle naar een bruikbaar en realistisch model. De Nieuwe Stappenstrategie wordt hieronder in tabel 10

toegelicht. In bijlage VIII zijn de strategieën en het bijbehorende instrumentarium voor gebiedsontwikkeling visueel samengevat in een model.

De Nieuwe Stappenstrategie; gelanceerd door professor Andy van den Dobbelsteen van TU Delft, heeft onder andere als basis gediend voor uitwerkingen van het Rotterdam Climate Initiative.

Binnen de gebiedsontwikkelingen van Haarlemmermeer zijn er voldoende mogelijkheden om de duurzaamheid te integreren in de gebouwde omgeving. De leidraad die de gemeente Haarlemmermeer zal hanteren is de nieuwe stappenstrategie voor duurzaam bouwen (DNS);

1. Verminder de vraag; Een groot deel van de opgave van energiebesparing kan gerealiseerd worden op individueel gebouwniveau. Huizen moeten bijvoorbeeld steeds beter geïsoleerd worden, daarnaast zullen kantoren en bedrijven - zodra het enigszins rendabel wordt - steeds vaker een sedum (gras) dak aanleggen of beter isoleren om een groen imago af te geven om zoveel mogelijk van de warmte intern te reguleren. Gesteld wordt, dat gemiddeld gezien 60% van de energievraag door actieve en passieve vraagvermindering opgelost kan worden, uitgaande van een aanvaardbaar niveau. Uiteraard verschilt dit percentage per type gebouw.

2. Hergebruik reststromen; Bij het hergebruik van reststromen dient nadrukkelijk gezegd te worden dat het altijd beter is om vraag en aanbod ruimtelijk bij elkaar te brengen, dan leidingen of transport tussen vraag en aanbod te realiseren. Het samenbrengen van energieleverende en –vragende functies zorgt voor een direct hergebruik van warmte of elektra. Het samenbrengen van deze vraag en aanbod zal via de marktwerking tot stand moeten komen. Haarlemmermeer zal hierin een ondersteunende rol vervullen, kaders scheppen en visie uitdragen via de structuurvisie Haarlemmermeer

3. a. Vul de resterende vraag duurzaam aan; Als er na optimaal in te zetten op de bovenstaande stappen nog een (energie)vraag is, dan dient deze op een hernieuwbare manier opgewekt te worden. Bij deze Nota is dat ondergebracht in hoofdstuk 5.4.3.

b. Laat afval voedsel zijn; Uiteraard zijn er nog reststromen die niet direct nuttig zijn voor de toepassingen van anderen, maar het is desalniettemin belangrijk om te trachten deze reststromen alsnog om te zetten in bruikbare stoffen. Als voorbeeld kan afvalwater genomen worden; op dit moment wordt dit gezuiverd bij rioolwaterzuiveringsinstallaties, dit terwijl er veel vruchtbare nutriënten en energie in zit. Door middel van decentrale sanitatie en hergebruik (DESAH's) te realiseren kan van afvalwater biogas, schoon water, nutriënten (voor landbouw) en andere bouwstenen voor natuurproducten gemaakt worden. Zeker met het oog op de schaarste op fosfaten en schoon water in de toekomst kan op deze manier ecologische en economische winst gemaakt worden op afvalwater.

Deze stappenstrategie is afgeleid van de bekende Trias Energetica, alleen aangevuld met het principe van Cradle to Cradle (hergebruik reststromen en laat afval voedsel zijn). Door deze stappen toe te voegen elimineer je de mogelijkheid om fossiele brandstoffen op een schone manier te gebruiken, zoals bij de Trias Energetica nog geopperd wordt.

Tabel 10

Klimaatbeleid

In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staan de volgende projecten genoemd die betrekking hebben op gebiedsontwikkeling

6A: Nieuwe kantoren, bedrijven en utiliteitsgebouwen CO₂-neutraal

6B Kantoren, bedrijven en utiliteitsgebouwen; handhaving EPC

3A Alle nieuwbouw CO₂-neutraal

3B Nieuwbouw woningen, handhaving EPC

5A PrimAviera coördinatie energievoorziening

9C Duurzame energie in structuurvisie/bestemmingsplannen

In het Klimaatbeleid is benoemd dat de inzet op genoemde projecten leidt tot 146 kton CO₂-reductie in 2020.

Binnen het Klimaatbeleid is alleen uitgegaan van 'autonome groei'. Dat wil zeggen, van elke sector is het landelijk gemiddelde stijgingspercentage voor berekeningen gehanteerd, met als startpunt (woningbouw, kantoren, bedrijven, voorzieningen) 2008. PrimAviera is wel meegenomen als ontwikkeling.

Als we de geplande projecten tot 2020 in zijn totaliteit acht nemen, ontstaat een ander beeld: realisatie van deze gebiedsontwikkelingen zonder energiebesparende maatregelen zorgen tezamen voor 646 kton extra CO₂-uitstoot bovenop de autonome ontwikkelingen (volgens de nieuwe berekeningen: 84 kton).

Het aantal te reduceren kton is afhankelijk van de mate realisatie van autonome ontwikkeling en gebiedsontwikkelingen. Als een gebied pas na 2020 gerealiseerd zal worden, dan zullen de beoogde reducties uiteraard mee verhuizen naar een later stadium. Het is hierin dus beter om te stellen dat gebiedsontwikkelingen CO₂ neutraal moeten worden en autonome ontwikkelingen 20% minder CO₂ uitstotend dan volgens bouwbesluit dan er "harde" doelstellingen van kton CO₂ aan te koppelen. Tevens dient gezegd te worden dat de inspanningen om CO₂-reductie of neutraliteit te waarborgen voor de realisatie plaatsvinden. Een verschuiving van de realisatie van een ontwikkeling naar een periode na 2014 of 2020 betekent daarom niet altijd een vermindering van inspanningen.

In bijlage X is het overzicht van de CO₂-reducties in het Programmaplan en het Klimaatbeleid opgenomen en toegelicht.

Tabel 11

5.4 Ruimtelijke Ontwikkelingen

Als gemeente zullen we voor het realiseren van doelstellingen met name partijen bij elkaar brengen die in meer of mindere mate marktinitiatieven op dit gebied ontplooiën. Indien van toepassing zullen we (mee)investeren door binnen het Duurzaam Bedrijf energieopwekking businesscase waardig in te bedden en/ of door cofinanciering van iconprojecten.

5.4.1 Duurzaam watersysteem

Het doel voor 2014 is het opstellen van een visie en de daarop gebaseerde acties op hoe we een duurzaam watersysteem kunnen waarborgen in 2030. De centrale opgave voor het water in Haarlemmermeer is het duurzaam en (zo veel mogelijk) zelfvoorzienend maken van het

watersysteem. Dit betekent de ontwikkeling van een nieuw watersysteem dat niet belastend is voor de omgeving en robuust genoeg is om perioden van droogte en van hevige regenval zelf op te vangen, zodat er geen zoet water meer van buitenaf ingelaten hoeft te worden wat op termijn niet meer leverbaar is. Daarbij is het water in dit systeem van goede kwaliteit, zodat het als basis kan dienen voor hoogwaardige landbouw, natuur, recreatie en woon- werkmilieus.

In 2014 zijn alle betrokkenen - bewoners, agrariërs, gemeente, hoogheemraadschap, provincie en rijk - doordrongen van de noodzaak hiervan en bereid om de volgende stappen te gaan nemen. In de uitwerking kunnen niet alleen de betrokkenen, maar ook innovatieve bedrijven (pioniers in duurzaamheid) een grote rol spelen.

Het is de inzet om de ombouw van het watersysteem zo in te zetten dat het een bijdrage levert aan de identiteit, kwaliteit en gebruiksmogelijkheden van de hele Haarlemmermeer. Het duurzame watersysteem wordt daarom samen met opgave voor wonen, groen en recreatie integraal vorm geven, passend bij een internationaal vestigingsklimaat

De structuurvisie Haarlemmermeer die naar verwachting in 2011 ter bespreking wordt voorgelegd aan de gemeenteraad, geeft verder richting aan de condities voor een duurzaam watersysteem.

<i>Klimaatbeleid</i>
In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staan geen projecten genoemd die hebben op een duurzame waterstructuur.
In het voorliggende programmaplan is gekozen voor een breder perspectief van Duurzaamheid, Kennis & Innovatie, waarbij ook de wateropgave een cruciale rol speelt. Bovendien zijn er binnen waterketen mogelijkheden om duurzame energie op te wekken.

Tabel 12

5.4.2 Ecologische hoofdstructuur

Het doel voor 2014 is het opstellen van een visie en de daarop gebaseerde acties op hoe de gemeente een ecologische hoofdstructuur kan waarborgen in 2030. Uitgangspunten hiervoor worden vastgelegd in de structuurvisie Haarlemmermeer. De structuurvisie van Haarlemmermeer wordt in 2011 ter bespreking voorgelegd aan de raad.

Wat niet in de structuurvisie opgenomen wordt is het verhogen van de interesse in en kennis van de natuur in de gemeente Haarlemmermeer. Door middel van het zichtbaar en beleefbaar maken van ecologische gebieden kunnen de inwoners en gebruikers van de Haarlemmermeer een vergrote interesse en belangstelling voor de natuur krijgen. Denk bijvoorbeeld aan stadsboerderijen waarin kinderen over de agrarische sector leren of gemeenschappelijke tuinen waarin bewoners actief in kunnen participeren. Uiteindelijk zal dit een positief neveneffect hebben op de manier hoe de mensen omgaan met natuur, milieu en het klimaat en zo dus ook het bewustzijn en sociale duurzaamheid beïnvloeden. Voor de uitvoering hiervan zal het NMCH een nadrukkelijke rol spelen.

<i>Klimaatbeleid</i>
In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staan geen projecten genoemd die hebben op de ecologische hoofdstructuur.
In het voorliggende programmaplan is gekozen voor een breder perspectief van Duurzaamheid, Kennis & Innovatie, waarbij ook de ecologische hoofdstructuur een cruciale rol speelt.

Tabel 13

5.4.3 Mobiliteit

Het doel voor 2014 is een reductie van 12 kton CO₂ in het verkeer en vervoer in Haarlemmermeer. De mobiliteit binnen de gemeente is multimodaler geworden (combinatie van auto, openbaar vervoer, fiets). Er zijn schoolzones: autovrije gebieden in de directe nabijheid van basisscholen. Daarnaast vergroenen de wagenparken van zowel de gemeente als het bedrijfsleven. Wij sluiten aan bij de ontwikkelingen op het gebied van monitoring voor duurzame mobiliteit.

Er zijn schoolzones: autovrije gebieden in de directe nabijheid van basisscholen. Daarnaast vergroenen de wagenparken van zowel de gemeente als het bedrijfsleven. Wij sluiten aan bij de ontwikkelingen op het gebied van monitoring voor duurzame mobiliteit. Verdere condities worden vastgelegd in het Deltaplan Bereikbaarheid, dat in 2011 aan de gemeenteraad wordt voorgelegd.

Klimaatbeleid
<p>In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staan de volgende projecten genoemd die betrekking hebben op mobiliteit.</p> <p><i>7A: Diverse maatregelen verkeer en vervoer</i> <i>7B Aanpak vrachtverkeer/milieuozonering</i> <i>7C School en verkeer</i> <i>7D Doorstroming</i> <i>10C Duurzame mobiliteit gemeentelijke organisatie</i></p> <p>In het Klimaatbeleid is benoemd dat de inzet op genoemde projecten leidt tot 10 kton CO₂-reductie in 2010 en 30,5 kton CO₂-reductie in 2020.</p> <p>In bijlage X is het overzicht van de CO₂-reducties in het Programmaplan en het Klimaatbeleid opgenomen en toegelicht.</p>

Tabel 14

5.4.4 Hernieuwbare energie

Het doel voor 2014 is dat 11% van de energie in Haarlemmermeer duurzaam wordt opgewekt. Daarvan zal in ieder geval 620 TJ (7,2%) afkomstig zijn van windenergie uit twee windparken en de overige 344TJ (3,8%) vanuit overige energiebronnen. De gemeente neemt hiermee expliciet de keuze om na de realisatie van de twee windparken tot 2020 niet meer op windenergie in te zetten. De ruimte voor grootschalige windenergie is immers beperkt in Haarlemmermeer door de aanwezigheid van Schiphol en kleinschalige windturbines zijn minder efficiënt. De bron van de hernieuwbare energie uit overige energiebronnen expliciteert de gemeente vooralsnog niet. Hiermee behouden wij de flexibiliteit om in te zetten op initiatieven uit de markt en innovaties in de toekomst.

Het gebruik van hernieuwbare energie heeft meer voordelen dan slechts het reduceren van het broeikaseffect. Ten eerste is energie die afkomstig is van zon, wind, water of aarde regenererbaar en schoon. Dat wil zeggen; oneindige bronnen van energie die tijdens het gebruik geen nadelige afwentelingen hebben naar de omgeving. Ten tweede kan het gebruik van hernieuwbare energie ervoor zorgen dat er minder afhankelijkheid is van de - politiek instabiele - oliestaten. Energie uit de lokale natuur kan decentraal opgewekt worden en schept daarmee de mogelijkheid om zelfvoorzienend te zijn als gebouw, wijk, stad of land op het gebied van energie.

De opwekking van duurzame energie telt overigens niet direct als CO₂ reductie voor de gemeente Haarlemmermeer. Dit geldt pas als deze energie ook gebruikt wordt binnen de gemeentegrenzen. De opgewekte groene stroom kan namelijk ook in andere delen van Nederland of Europa gebruikt worden.

Actoren

Hernieuwbare energie kan overal en door iedereen worden opgewekt. Het totale spectrum van actoren binnen de gemeente dienen dus meegenomen te worden in het programma; burgers, ondernemers, maatschappelijke organisaties en de overheid zelf.

Strategieën en bijbehorend instrumentarium

Hieronder is vermeld welke strategieën en bijbehorend instrumentarium gekozen is om toe te passen bij de verschillende actoren.

- *Burgers/ondernemers/maatschappelijke organisaties:* De focus ligt met name op intensieve samenwerking; we willen **aanjagen** door partijen bij elkaar te brengen en **investeren** om condities te scheppen en belemmeringen om tot duurzame energie te komen weg te nemen. Hiervoor zetten we in op de cofinanciering van icoonprojecten en participeren in samenwerkingsverbanden.
- *Overheid:* Als overheid zullen we **investeren** om onze bijdrage te leveren aan duurzame energieopwekking. Wij zetten hierop in door binnen het Duurzaam Bedrijf energieopwekking businesscase waardig in te bedden. Het Duurzaam Bedrijf is reeds beschreven in 5.1.6

In het collegeprogramma is opgenomen dat we ervoor zorgen dat de geplande twee windparken worden gerealiseerd. Uiteraard ligt hiervoor de primaire verantwoordelijkheid bij de betrokken marktpartijen.

In bijlage IX zijn de strategieën en het bijbehorende instrumentarium voor hernieuwbare energie visueel samengevat in een model.

Accentverschuivingen/voortzetting Klimaatbeleid
<p>In het projectenboek van het klimaatbeleid Haarlemmermeer 2009-2020 staan de volgende projecten genoemd die betrekking hebben op hernieuwbare energie.</p> <p><i>8A: Windpark Burgerveen-Oost (reeds uitgevoerd)</i> <i>8B: Windpark Haarlemmermeer-Zuid</i> <i>9A: Gemeenschappelijk Duurzame Energiediensten Bedrijf (GDEB)</i> <i>9B: Onderzoek naar nieuwe duurzame energie opties en restwarmte (reeds uitgevoerd)</i> <i>9C: Duurzame mobiliteit gemeentelijke organisatie</i></p> <p>In het Klimaatbeleid is benoemd dat de inzet op genoemde projecten leidt tot 7,4% hernieuwbare energie in 2020.</p>

Tabel 15

6. Monitoring

Zoals per programmalijn al is benoemd, worden de bijdragen wat betreft maatschappelijk rendement (hier gaat het met name om community building, milieubewustzijn, CO₂ reductie en energieopwekking) en economisch rendement (in termen van capaciteit, geld en middelen door samenwerking en in

termen van economische positie/ werkgelegenheid en inverdieneffecten) waar mogelijk gekwantificeerd. Sterker en efficiënter maken van Haarlemmermeer geschiedt op basis van een zorgvuldige analyse, gekoppeld aan uitvoering en het benoemen van de resultaten. Het koppelen van uitgaven aan prestaties is - zeker in dit tijdgewricht - een onvermijdelijke, noodzakelijke voorwaarde. Met goede monitoring kan Haarlemmermeer de goede voorbeelden uit eigen praktijk delen met partners en van partners leren.

Jaarlijks worden de resultaten per programmaliijn bekeken. De werkelijke voortgang in relatie tot het afgesproken resultaat in 2014 bepaalt op welke projecten en acties in het uitvoeringsprogramma het daaropvolgende jaar wordt ingezet om het afgesproken resultaat te behalen. Voor de lange termijn communicatie is een paraplu-communicatieplan opgesteld.

7. Uitvoeringsprogramma 2011

In bijlage XI is een samenvatting opgenomen van het uitvoeringsprogramma 2011, gerelateerd aan het Klimaatbeleid. Hieronder wordt het uitvoeringsprogramma toegelicht.

7.1 Innovatie

- Oprichting Forum Duurzame Innovatie

Een toelichting is eerder opgenomen, zie pagina 12. In 2011 richten wij samen met partners het Forum Duurzame Innovatie op en werken wij aan een gemeenschappelijke agenda. Hierin wordt ook nadrukkelijk regionale samenwerking geborgd. Ook vindt hier strategische sturing en afstemming plaats over provinciale, rijks- en Europese subsidiemogelijkheden. Ter ondersteuning wordt landelijke expertise geworven en een digitale community ingericht.

Planning: Het forum is rond de zomer operationeel.

- Onderzoek haalbaarheid hoger onderwijs

In 2011 maken we samen met het bedrijfsleven (logistiek, luchtvaart en glastuinbouw) en kennisinstituten een verkenning naar de wensen en mogelijkheden voor hoger onderwijs binnen de gemeente, gekoppeld aan ons bedrijfsleven. Te denken valt aan mogelijkheden als internationale opleidingen, virtuele opleidingen, et cetera.

Planning: Nota van B&W 'Startnotitie hoger onderwijs in Haarlemmermeer' in april 2011. Naar aanleiding van de uitvoering van de startnotitie worden resultaten meegenomen in het uitvoeringsprogramma 'Ruimte voor Duurzaamheid 2012'.

- Project "Opgroeien met duurzaamheid"

In 2011 zal de gemeente in samenwerking met het NMCH, schoolbesturen van basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs, particuliere initiatiefnemers en Provincie Noord-Holland zich specifiek inzetten om duurzaamheid in het onderwijs te integreren. Door plaatsing van zon-pv op de scholen en een eenvoudig monitoringsysteem, kunnen scholen of groepjes leerlingen hun eigen energiegebruik bijhouden en leren zij (spelenderwijs) over zaken als duurzame energie, klimaatverandering en mogelijkheden die er zijn om energiegebruik te minderen en dat duurzaamheid ook geld oplevert. Een en ander is verwerkt in een passend lespakket. Uiteraard is de inzet hiermee niet alleen kinderen te bereiken, maar juist ook hun ouders. In dit licht zet de gemeente ook met name in op het versterken van het project Schoolzones (zie verder). Bovendien levert de zon-pv ook duurzame energie. Dit project creëert ook een groter draagvlak voor zonne-energie. Voor dit project is ook een subsidieaanvraag in voorbereiding die wij binnenkort indienen bij de provincie Noord-Holland.

Planning: Start nieuwe schooljaar 2011-2012.

- Acquisitie kansrijke duurzame startups

Een toelichting op incubators is eerder opgenomen, zie pagina 13. Met partners screenen wij kansrijke startups en organiseren wij ruimte en faciliteiten: flexibele kantoorruimte (kleinschalige kantoorunits met gedeelde faciliteiten en zelfstandige kantooreenheden), expositieruimte en ontmoetingsruimte. Wij stimuleren kennisuitwisseling, netwerkvorming, matching tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen en gezamenlijke projectontwikkeling. De uitvoering wordt in samenwerking met overige mogelijke investeerders nader bepaald.

In dit kader maken wij ook gebruik van ervaringen en contacten die op dit gebied reeds bestaan en sluiten wij ons aan bij AIM for New Energy van de Amsterdamse Innovatie Motor (AIM) en theGROUNDS Incubator.

AIM AIM heeft september 2008-september 2010 onder andere het project AIM to Sustain uitgevoerd. In deze periode is een regionaal netwerk van ca. 55 meefinancierende bedrijven en kennisinstellingen op het thema energie- en milieutechnologie opgezet met als doel om bedrijvigheid op het gebied van energie en milieutechnologie te bevorderen. Binnen deze pilot zijn 20 startende bedrijven op het gebied van milieu- en energietechnologie ondersteund bij vraagstukken rondom businessontwikkeling en financiering en gestructureerde netwerkactiviteiten georganiseerd binnen (en buiten) het netwerk. Inmiddels is een EFRO-aanvraag ingediend om het project voort te zetten: AIM for New Energy.

theGROUNDS theGROUNDS Incubator is hét platform waar gerenommeerde bedrijven en kennisinstellingen gezamenlijk innovatieve toepassingen ontwikkelen voor een duurzame luchthaven. TU Delft, Wageningen UR (University & Research centre), Imtech en TNO participeren sinds mei 2010 in theGROUNDS Incubator. Schiphol theGROUNDS biedt een unieke en uitdagende proeftuin voor onderzoek, ontwikkeling en demonstratie van nieuwe oplossingen op het gebied van duurzame mobiliteit, energie, water en gebouwde omgeving. De ambitie van theGROUNDS ligt hoog. theGROUNDS Incubator gaat als katalysator een versnelling in baanbrekende innovaties aanbrengen en nieuwe producten opleveren. theGROUNDS Incubator geeft richting aan de TestingGrounds, waar verschillende partijen gezamenlijk cases toepassen in de praktijk.

Planning: In 2011 is een gezamenlijke aanpak voor acquisitie kansrijke duurzame startups bepaald en is één locatie operationeel, een zogenaamde incubator.

- Fonds Icoonprojecten

Een toelichting is eerder opgenomen, zie pagina 13.

Planning: tenminste vijf icoonprojecten in 2011.

- Oprichting Duurzaam Bedrijf (DB)

Heden loopt een meervoudig onderhandse aanbestedingsprocedure waarin partijen zijn gevraagd te onderzoeken of en hoe een Duurzaam Bedrijf financieel rendabel is in te richten samen met partners. De uitkomsten hiervan worden verwerkt in een raadsvoorstel.

Planning: Het Raadsvoorstel is naar verwachting na de zomer 2011 gereed. Verdere uitvoering en planning is afhankelijk van de uitkomsten van de businesscase.

7.2 Gebouwde omgeving

- Community building

Onder de regie van het NMCH, laten wij zien wat duurzaam gedrag betekent in geld. Inwoners in Haarlemmermeer krijgen 'tools' ter beschikking om hun financieel rendement te halen. Commerciële huurders en Ymere vervullen hun rol van intermediair. Ook ondernemers in Haarlemmermeer krijgen 'tools' ter beschikking om hun financieel rendement te halen. Brancheorganisaties en ondernemersverenigingen vervullen hun rol van intermediair.

NB. Op basis van een evaluatie van de resultaten van het NMCH tot nu en in overleg met overige 'founding fathers' Schiphol, de Meerlanden, Rabobank en Ymere, kiest het NMCH voor een nieuwe koers, passend binnen de gemeentelijke ambitie. Het NMCH kiest voor focus op zijn kerntaken als hét kennis- en informatiecentrum dat inwoners informeert en stimuleert op wijk-/straatniveau om actie te ondernemen (energiescan) en bouwers/ ondernemers activeert en prikkelt met kortingen bij milieu-initiatieven waarmee substantieel wordt 'gescoord'. Het NMCH vertaalt zijn nieuwe koers momenteel in prestatieafspraken. Naar verwachting legt het NMCH in maart 2011 de nieuwe prestatieafspraken voor aan het bestuur van het NMCH. Wij zullen u hierover uiteraard informeren. Ook de rol van de polderecoloog wordt in de prestatieafspraken expliciet opgenomen.

In het uitvoeringsprogramma 2012 zullen wij de heroriëntatie van het NMCH en de consequenties hiervan opnemen. De gemeente heeft voor het NMCH nu een jaarlijks subsidiebedrag gereserveerd à 350.000 euro (via programma 6 van de programmabegroting, zie voor besluit hierover ook het raadsvoorstel 'Realisatie Natuur- en milieucentrum, kenmerk 2008/109604).

Ten behoeve van een wijkgerichte aanpak ontvangen wij van Alliander (de netbeheerder van elektriciteit en gas in Haarlemmermeer) het energiegebruik op wijk-/buurtniveau. Zo ontstaat inzicht in welke woningen in de polder minder goed geïsoleerd zijn en waar veel winst te behalen is. Mede op basis van deze gegevens kunnen huishoudens worden geselecteerd voor een wijkgerichte aanpak en worden bepaald welke vorm hierbij passend is. Wijkgerichte aanpak vindt plaats via intermediairs als Ymere, commerciële verhuurders, VVE's, wijkraden, et cetera.

Planning: Realisatie van het NMCH als hét kennis- en informatiecentrum voor duurzaamheid in Haarlemmermeer; start wijkgerichte projecten.

Planning: start na zomer 2011.

- Prestatieafspraken actualiseren met Ymere, praktische uitwerking

Samen met Ymere zullen we de in 2010 gemaakte prestatieafspraken actualiseren en in beeld brengen welke aanpak nodig is voor het wegnemen van belemmeringen bij uitvoering als het gaat om eerder gemaakte afspraken.

Planning: eind 2011.

- Lokaal Klimaatfonds

In plaats van energiesubsidie willen wij via alternatieve financieringsvormen meer ondernemerschap stimuleren. Dit doen wij via het fonds icoonprojecten, waarvoor wij ook investeringsruimte hebben opgenomen. Te denken valt bijvoorbeeld aan het exploiteren van daken voor zonne-energie door private partijen. Hiermee kun je niet alleen je investering terugverdienen, maar ook geld verdienen. In Engeland, Italië en Spanje is deze wijze van handel al operationeel.

Als overgangperiode hebben wij dit jaar nog wel middelen gereserveerd voor subsidie van zon-pv. Hiervoor is ook een subsidieaanvraag in voorbereiding die wij binnenkort indienen bij de provincie. Het NMCH verzorgt grotendeels de afhandeling van de subsidieaanvragen.

Planning: start mei 2011.

- Monitoring, beheer(management) en bijbehorende investeringen

Om het rendement voor de toekomstige investeringen te kunnen bepalen, starten wij met energiemonitoring. Dit doen wij voor onze eigen gebouwen en op wijkniveau voor Haarlemmermeer. Op basis van deze gegevens bepalen wij in welke objecten er navolgende investeringen gewenst zijn of in welke objecten nader onderzoek gewenst is of welke wijkgerichte aanpak waar het meeste effect sorteert. Laatstgenoemde informatie voor wijkgerichte aanpak vormt uiteraard input voor de eerder genoemde wijkgerichte projecten.

Wat betreft investeringen in onze eigen gebouwen focussen we dit jaar op alle (18) gymzalen, waar wij aanvullend via warmtefoto's eventuele 'lekken' kunnen detecteren. De gymzalen zullen in ieder geval

worden voorzien van isolatieglas HR++, waarbij het glas van kledruimtes is voorzien van ingebouwd rooster.

Investerings kunnen worden vertaald naar vermindering van de CO₂-uitstoot en financieel rendement.

Planning: continu.

- Verlichtingsplan openbare ruimte, inclusief uitvoeringsplan

Een toelichting is eerder opgenomen, zie pagina 16.

Planning: Nota van B&W voorjaar 2011, hierna start uitvoeringsplan.

- Praktische uitwerking bepalend instrumentarium lokale overheid

Via het vertalen van onze ambities op het gebied van Duurzaamheid, Kennis en Innovatie naar beleid op het gebied van inkoop & aanbesteding, Leidraad Openbare Ruimte, Deltaplan Mobiliteit, economie, jeugd en onderwijs, arbeidsmarkt, et cetera. kan de gemeente de interne bedrijfsvoering verder verduurzamen en de toepassing van duurzaamheid borgen. Bovendien richten wij een loods duurzame initiatieven in, die plannen eerst toetst op ambities van het college en dan op bestemmingsplan en vergunningen. Dragen de plannen bij aan deze ambities en levert de laatste check een probleem op, dan zoeken we daarvoor een oplossing. Door op deze manier ondersteuning te verlenen, geeft de gemeente aan dat het initiatieven serieus neemt, wat als positief neveneffect nog meer initiatieven op kan leveren. Ook in vergunningverlening en handhaving doen we steekproefsgewijze controles op basis van monitoring en oplevering nieuwbouw. Dit jaar inspecteren wij in ieder geval de vijf grootste Warmte Koude Opslag (WKO-)installaties, om bedrijven te helpen deze zo optimaal mogelijk af te stellen. Dit project vindt plaats in regionaal verband, waarbij ook de gemeentes Amsterdam en Haarlem, de provincie Noord-Holland, het Rijk en diverse adviesbureaus aan zullen deelnemen. De organisatie- en communicatiekosten zullen voor de rekening van de gemeente Amsterdam, Agentschap NL en Tender SKB zijn.

Planning: continu.

7.3 Autonome en gebiedsontwikkeling

- Praktische uitwerking innovatieve financieringsconstructies o.b.v. *total cost of ownership*

De Total Cost of Ownership (TCO) methode is een techniek die kan worden gebruikt om ervoor te zorgen dat alle bijbehorende kosten over een bepaalde tijdspanne worden overwogen wanneer activa verworven wordt. Dus niet alleen de kosten voor de aanschaf, maar ook de exploitatiekosten. Op deze manier zijn energiezuinige varianten in veel gevallen voordeliger. Met het gebruik van *total cost of ownership* wordt er vanuit economisch oogpunt niet langer gekeken naar de terugverdientijd als maatstaf, maar naar de periode met winstgevendheid ná de terugverdientijd, zodat over de gehele levensduur financieel rendement behaald kan worden. Hierdoor kunnen ontwikkelaars de prijzen gelijk houden en tegelijkertijd verduurzaming van het gebied waarborgen. Op basis van deze techniek onderzoeken wij waar we kunnen interveniëren in conventionele methoden.

Planning: toepassing na onderzoek, rond zomer 2011.

- Investerings om doelstellingen niet onmogelijk te maken

Soms is het omslagpunt voor groene investeringen vanuit economisch perspectief nog niet aan de orde. Om toekomstige aanpassingen ten behoeve van duurzaamheid niet onmogelijk te maken kunnen voorinvesteringen een oplossing bieden. Zo is in 2010 bijvoorbeeld geïnvesteerd in versteviging van de dakconstructie van het Huis van de Sport om in de toekomst - als het omslagpunt

voor zon-pv is bereikt – zonne-energie op te kunnen wekken. Zo wordt voorgeïnvesteed in de mogelijkheid van toekomstige CO₂ neutraliteit.

Planning: continu.

- Maatlat Duurzaam Bouwen

Een toelichting is eerder opgenomen, zie pagina 17.

Planning: gereed rond zomer 2011.

- Samenwerkingsverbanden/ expertise

Met name bij gebiedsontwikkelingen is het belangrijk om samenwerkingsverbanden aan te gaan met overige (buur)gemeenten, bedrijven en overheden en/ of expertise te winnen. Kennisdeling is essentieel in een tijd waarin innovatie en duurzaamheid breed toegepast wordt. In dit kader heeft Haarlemmermeer in 2010 samen met onder andere Almere en Venlo meegedaan aan de Community of Practice (COP), waar kennisdeling van ervaringen bij duurzame gebiedsontwikkeling centraal stond. Ook maakt Haarlemmermeer met PrimaViera deel uit van de Greenport Aalsmeer; hier wordt juist de expertise van Haarlemmermeer bij de pijler Duurzaamheid ingekocht door de Greenport.

Planning: continu.

7.4 Ruimtelijke infrastructuur

- Windmolenparken Haarlemmermeer-Zuid en Burgerveen-Oost

Planning: Binnenkort is het businessplan Windpark Haarlemmermeer-Zuid gereed. Hierin zijn de precieze activiteiten en bijbehorende planning voor 2011 opgenomen. Voor Burgerveen-Oost is onlangs een mediator aangesteld om het proces te begeleiden. De voortgang is enigszins afhankelijk van de uitspraak van de Rechtbank in Haarlem over een upgrade van de polderjongen.

- Project elektrisch en groengasvervoer

In samenwerking met onder andere Schiphol, Lexpoint en de Meerlanden start de gemeente gerichte actie om de wagenparken van het bedrijfsleven in Haarlemmermeer te vergroenen. Enerzijds door elektrisch vervoer, anderzijds door groengas vervoer. De gemeente speelt hierbij een faciliterende rol. Zo willen wij graag meewerken aan het bewerkstelligen van uitgifte van CO₂-neutrale certificaten in Haarlemmermeer. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld met zijn gemeentelijk wagenpark: 70% van het gemeentelijk wagenpark is elektrisch aangedreven en 30% met groengas. Hiervoor zullen ook 20 aansluitpunten beschikbaar worden.

Planning: Zomer 2011.

- Project schoolzones

De gemeente gaat inspelen op passieve maatregelen om meer kinderen op de fiets (of OV) naar school te laten gaan. Elke nieuwe school wordt met schoolzoneringsinggericht. Inventarisatie van alle bestaande scholen op de mogelijkheden/kansen voor het beperken van korte ritten met de auto gecombineerd met het verbeteren van de verkeersveiligheid (bijvoorbeeld doorsnelheidsbeperkende maatregelen of een beperking in beschikbare parkeerplaatsen). Uitgangspunt is dat maatregelen meegenomen worden in de fasering van de scholen (maatregelen treffen als de schoolomgeving toch al wordt aangepakt).

Educatie op scholen/gedragsbeïnvloeding ouders: Vanuit het project 'opgroeien met duurzaamheid' zal ook het verkeer naar scholen aandacht krijgen.

Planning: Start nieuwe schooljaar 2011-2012.

- Project milieuzonering

Er zal een onderzoeksvoorstel worden gemaakt waarin voor Hoofddorp wordt ingegaan op de toegankelijkheid van een gebied voor vrachtverkeer, het instellen van een milieuzone (alleen voorvrachtverkeer) en een combinatie van die twee. Argument om het onderzoek op Hoofddorp te richten is de relatief hoge bijdrage van het vrachtverkeer en het feit dat hier (veel) mensen belast worden in hun woonomgeving (leefbaarheid/gezondheid). Het onderzoek kan starten met subsidie van de Stadsregio en wellicht aansluiten bij werkzaamheden die vanuit de Stadsregio worden geïnitieerd. Mede met het oog daarop is het wenselijk snel tot een onderzoeksvoorstel te komen. Onderzoek naar ligging en vorm van een transferium zal worden meegenomen in structuurvisies en uitwerking ACT.

De potenties voor verschillende invullingen van stadsdistributie zullen worden onderzocht. Hierbij zal de focus op Hoofddorp liggen. Dit zal worden meegenomen met bovenstaand onderzoek. Met de informatie in het onderzoek over vervoersstromen, zullen suggesties worden gedaan over de mogelijkheden/wenselijkheid van stadsdistributie in regionaal verband.

Planning: najaar 2011.

7.5 Communicatie

Het communicatie paraplu-plan is opgenomen in bijlage 3.

7.6 Monitoring (uitvoerings)programma

Na vaststelling van het programmaplan 'Ruimte voor Duurzaamheid' wordt een bijbehorend monitoringssysteem bepaald. Waar mogelijk wordt hierbij aangesloten bij landelijke gestandaardiseerde systemen. Waar deze al bestaan, zijn zij hierboven ondergebracht.

Bijlage I; Bijeenkomst 'Pioniers in Duurzaamheid'

gemeente
Haarlemmermeer

De leden van de gemeenteraad van Haarlemmermeer

Postbus 250
2130 AG Hoofddorp

Bezoekadres:
Raadhuisplein 1
Hoofddorp
Telefoon 0900 1852
Telefax 023 563 95 50

2010/63367

Cluster
Contactpersoon
Doorkiesnummer
Uw brief
Ons kenmerk
Bijlage(n)
Onderwerp

Staf, Bestuur & Directie
Debby de Rijk
023 567 63 18

10.0421324

Geen

Uitnodiging bijeenkomst 'Pioniers in Duurzaamheid'

Verzenddatum

22 OKT 2010

Geachte heer, mevrouw,

Graag nodig ik u uit voor de bijeenkomst 'Pioniers in Duurzaamheid' op **11 november a.s. 14.00-16.00 uur** in het Raadhuis in Hoofddorp. Op deze bijeenkomst willen wij met u en andere bij duurzaamheid in Haarlemmermeer betrokken partijen - pioniers - van gedachten wisselen over hoe een vliegwiel te creëren voor de duurzame ontwikkeling in Haarlemmermeer. Tijdens deze bijeenkomst gaan wij in op de dynamiek die er op dat gebied al is in Haarlemmermeer en omgeving en hoe deze verder het beste te benutten. Hiermee sorteren wij voor op het programmaplan Duurzaamheid, Kennis en innovatie dat wij naar verwachting voor het einde van dit jaar aan de raad voorleggen.

Om organisatorische redenen wil ik u vragen om vóór 5 november a.s. een reactie te geven of u al dan niet gebruik wilt maken van deze uitnodiging. Uw reactie kunt u geven aan Debby de Rijk, themaregisseur Duurzaamheid, Kennis & Innovatie, via email: Debby.de.Rijk@haarlemmermeer.nl of tel.: 06 20 400 584.

Programma bijeenkomst 'Pioniers in Duurzaamheid'

Locatie: Raadhuis Hoofddorp, Raadhuisplein 1, 2132 TZ Hoofddorp

- 14.00 uur: **Welkom en inleiding**
Jan-Jaap In der Maur, voorzitter
- 14.15 uur: **Inleiding: "Wheel of Sustainability"**
John Nederstigt, wethouder Duurzaamheid, Kennis & Innovatie
- 14.30 uur: **Gemeenschappelijke agenda Duurzaamheid, Kennis & Innovatie**
Dialogo onder leiding van Jan Jaap in der Mauer.
- 16.00 uur: **Afsluiting.**
Aansluitend is er gelegenheid na te praten tijdens borrel met Haarlemmermeerse streekproducten.

FSC
Mixed Sources
Product group of controlled sources
www.fsc.org
Cert no. SA-COC-1054
© 1996 Forest Stewardship Council

Programmaplan Duurzaamheid, Kennis & Innovatie

In het collegeprogramma 'Kwaliteit door keuzes, een nieuw evenwicht' is duurzaamheid nadrukkelijk gekoppeld aan kennis en innovatie en expliciet opgenomen als één van de zeven speerpunten 2010-2014. Het College wil meer verbindingen tussen onderwijs, kennisinstellingen en bedrijfsleven en innovatie stimuleren - niet alleen op het terrein van logistiek en diensten, maar ook op het gebied van duurzaamheid. De aanwezigheid van kennis, onderwijs en arbeidskapitaal kunnen een aantrekkingskracht hebben op innovatieve bedrijven. Op termijn zou door de dynamiek die dit met zich meebrengt en door de aanwezigheid van innovatieve bedrijvigheid op het gebied van duurzaamheid zelfs een nieuwe economische sector kunnen ontstaan. Deze zou weer als een vliegwiel kunnen functioneren voor de duurzame ontwikkeling van de polder. Een belangrijk uitgangspunt is dat wij mensen en bedrijven in beweging willen krijgen en gebruikmaken van de dynamiek die er al is. Hierbij willen wij duurzaamheid in de brede betekenis van People, Planet en Profit en vooral via een economische strategie bereiken, omdat mensen eerder in beweging komen met profit als prikkel. Onze aanpak is dit jaar onze ambities en daaraan gekoppelde doelstellingen uit te werken in een lange termijnperspectief. Daarbij zullen wij het staand beleid in het licht van dit perspectief plaatsen. In dit integrale programma geven wij, naast de uitwerking van onze ambities en aandachtspunten in programmaliijnen, een heldere fasering in doelstellingen aan voor deze collegeperiode en de komende 20 jaar. Het integrale programmaplan zal het college u einde dit jaar voorleggen. In het voorjaar van 2011 zullen wij het definitieve programma dan verwerken in de voorjaarsrapportage.

Dag van de Duurzaamheid

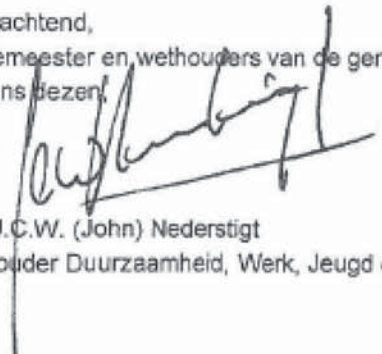
De bijeenkomst 'Pioniers in Duurzaamheid' is niet willekeurig gepland, maar valt samen met de door het platform Urgenda geïnitieerde 'Dag van de Duurzaamheid'. In 2009 (8-9-2009) is een eerste succesvolle dag van de duurzaamheid georganiseerd door het platform. Urgenda probeert de innovatiekracht en duurzaamheidsdynamiek in de samenleving te mobiliseren door zoveel mogelijk de energie, inspiratie en passie die in de samenleving zit te gebruiken. Voor de Dag van de Duurzaamheid 2010 nodigt Urgenda opnieuw bedrijven, organisaties, gemeenten en particulieren uit hieraan bij te dragen. Als gemeente sluiten wij aan bij dit initiatief in samenwerking met andere partijen. Over onze gemeenschappelijke agenda op de van de duurzaamheid zullen wij u binnenkort apart informeren.

Meer informatie

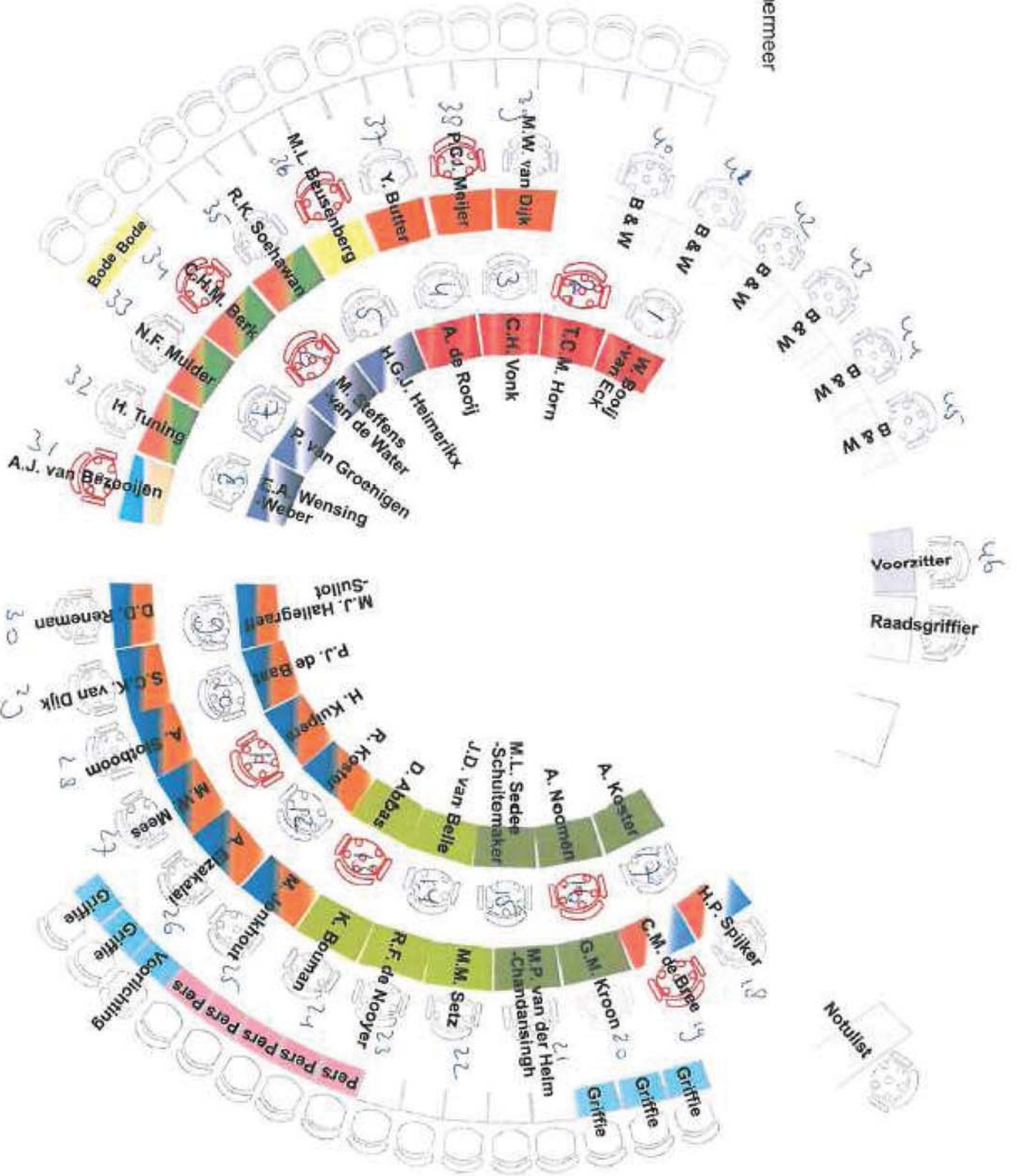
Voor meer informatie over de bijeenkomst 'Pioniers in Duurzaamheid' en de Dag van de Duurzaamheid kunt u contact opnemen met Debby de Rijk, zie de contactgegevens.

Ik kijk er naar uit u 11 november a.s. te treffen.

Hoogachtend,
Burgemeester en wethouders van de gemeente Haarlemmermeer,
namens Dezen.

Dhr. J.C.W. (John) Nederstigt
Wethouder Duurzaamheid, Werk, Jeugd en Onderwijs

- VVD
- CDA
- D66
- HAP
- PvdA
- GroenLinks
- Forza
- TROTSoPNL
- ChristenUnie-SGP
- Socialia Rechts Himmermeer
- Fractievoorzitler

Bijeenkomst Pioniers in duurzaamheid – genodigden/ indeling Raadzaal

1. John Nederstigt, wethouder gemeente Haarlemmermeer
2. Jan-Willem Groot, wethouder gemeente Amstelveen
3. Ulla Eurich, wethouder gemeente Aalsmeer
4. Anne de Rooij, gemeenteraadslid (PvdA) Haarlemmermeer
- ~~5.~~ Steffe Bak, wethouder gemeente Haarlemmermeer
6. Kees Noorman, William McDonough + Partners EU
7. Claudia Heimensen, Dura Vermeer
8. Age Vermeer, Dura Vermeer

9. Franke van der Laan, Klimaatplatform Haarlemmermeer/ Heimanshof
10. Pieter-Jan de Baat, gemeenteraadslid (VVD), Haarlemmermeer
11. Henk Kuipers, gemeenteraadslid (VVD) Haarlemmermeer
12. Ge Huismans, Agenschap.nl
13. Denise Abbas, gemeenteraadslid (D66) Haarlemmermeer
14. Rob van den Broek, Delta Projectontwikkeling
15. Coert Zachariasse, Delta Projectontwikkeling
16. Pieter Verboom, Schiphol Group/ theGROUNDS
17. Jonas van Stekelenburg, Schiphol Group/ theGROUNDS

18. Hans Spijker, gemeenteraadslid (TrotsopNL) Haarlemmermeer
- ~~19.~~ Hans Blom, Shell
20. Andrea van de Graaf, de Meerlanden
21. Leo Peters Weem, Rabobank regio Schiphol
22. Eric Traa, Rabobank Hoofddorp
23. Jan Hein Tiedema, OVG
24. Jaap van Bezooijen, A4 zone west
25. Piet Brandjes, Appm holding
26. Dick van der Harst, A4 zone west
27. Rien Braun, Energy Quest Consultancy
28. Jurgen Nobel, SADC
29. Luit Buurma, stichting Windmolenpark Haarlemmermeer-Zuid
30. Geert Bosch, stichting Windmolenpark Haarlemmermeer-Zuid

- ~~31.~~ Jan Ham, Meerboeren vereniging Haarlemmermeer
32. Frans van der Riet, Essent
33. Joost Valk, Vital Places
34. Els Berk, gemeenteraadslid (Groenlinks) Haarlemmermeer
35. Ron van der Sluis, IRS+
36. Jan Peter Eilander, Fietsjemet
37. Joost Oosterling, Home Energy
38. Paul Meijer, gemeenteraadslid (Forza! Hlmmeer) Haarlemmermeer
39. Henk Jan Boswijk, Wijkraad Hoofddorp Oost

40. Ilse van den Breemer, Amsterdam Innovatie Motor
41. Jacob van Zijverden, showkas De Arendshoeve
42. Simone Veldema, Greenbizzstartup
43. Linda Abee, fractiemedewerker gemeenteraad (Groenlinks) Haarlemmermeer

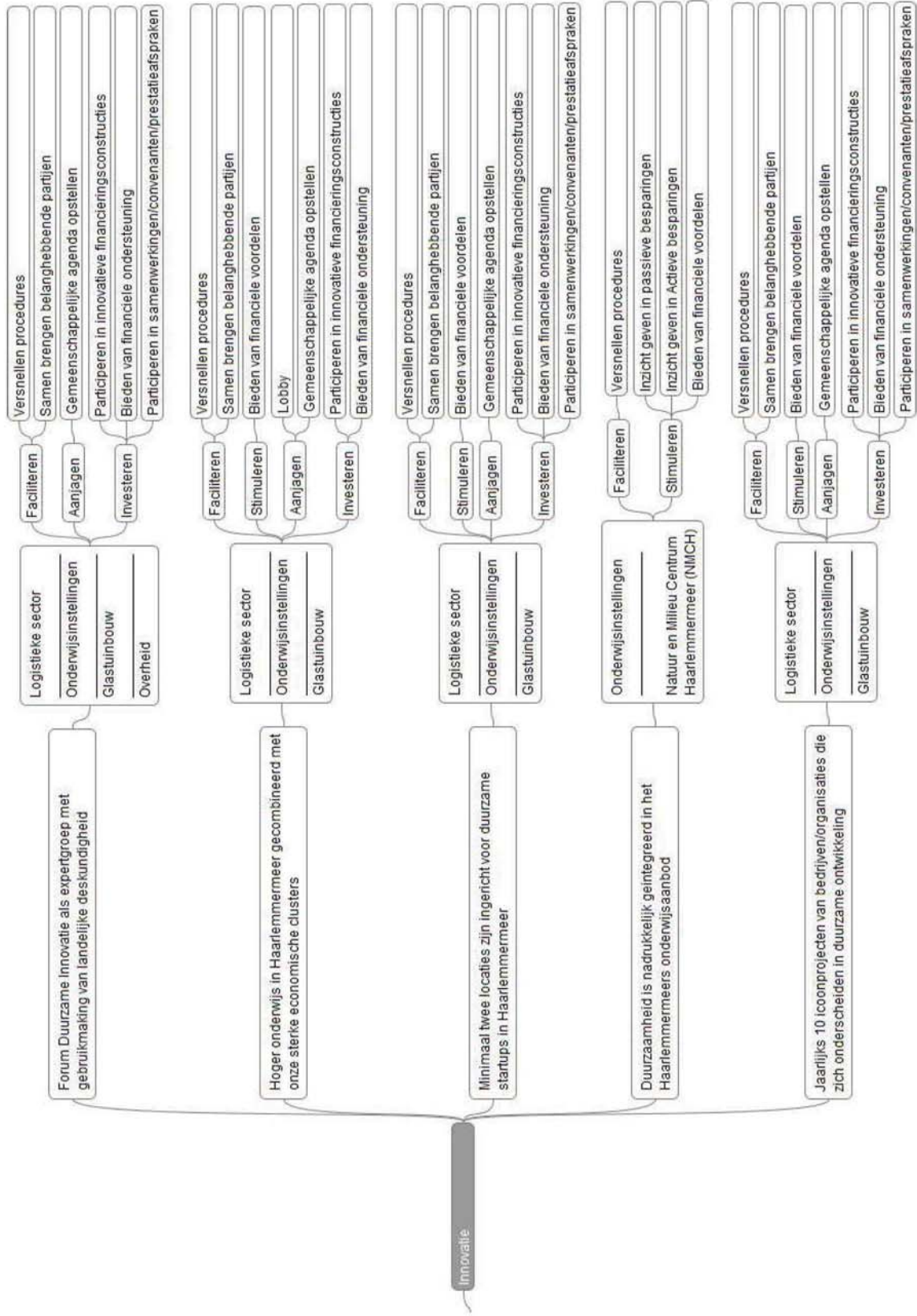
44. Almar Bouwman, Schenk Makelaars
45. Lieven Andringa, Natuur en Milieu Centrum Haarlemmermeer

Publieke tribune:

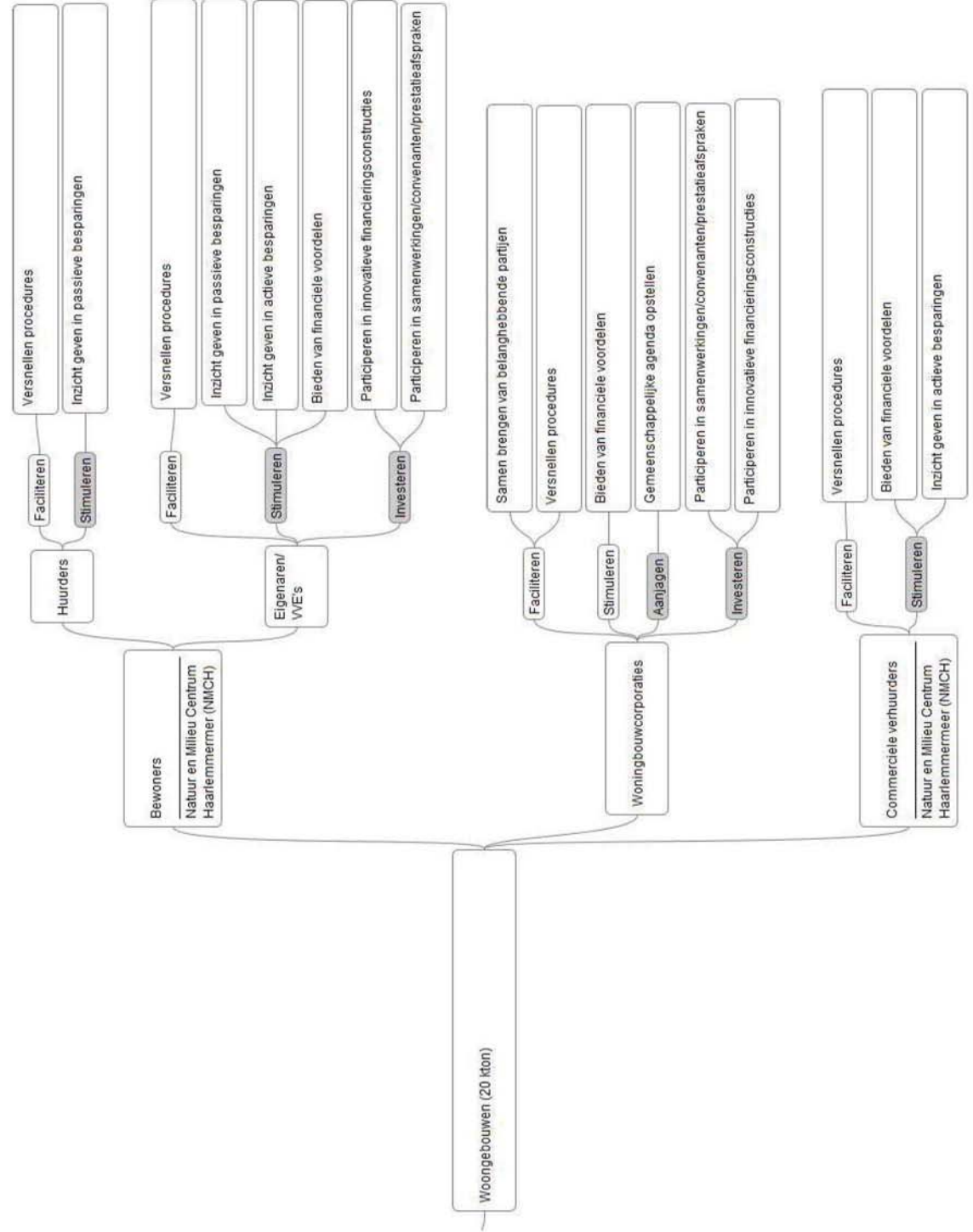
Rob van Gaalen, stichting Windmolenpark Haarlemmermeer-Zuid
Cor Steenwijk, stichting Windmolenpark Haarlemmermeer-Zuid
Wieger Harkema, stichting Windmolenpark Haarlemmermeer-Zuid
Erik Bijsterbosch, SADC
Theo Hoeke, Autobedrijf Hoeke BV

Bijlage II Strategieën en instrumentarium Innovatie

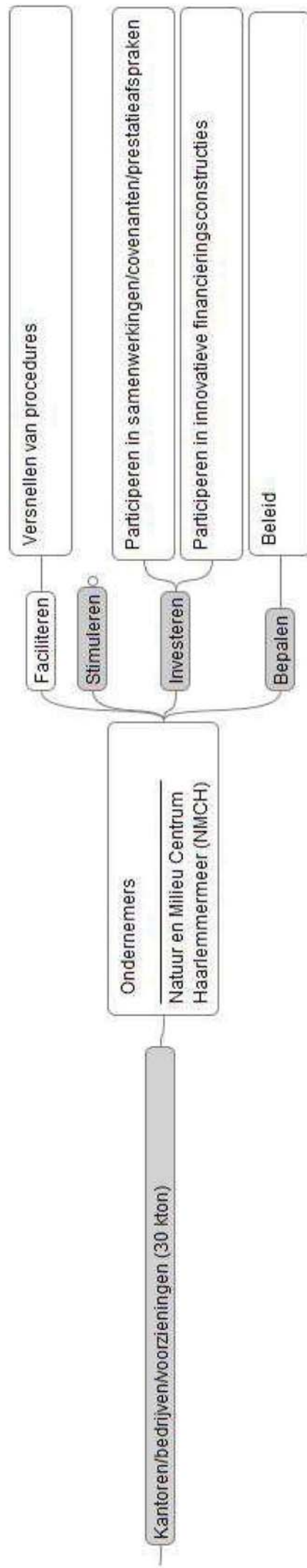

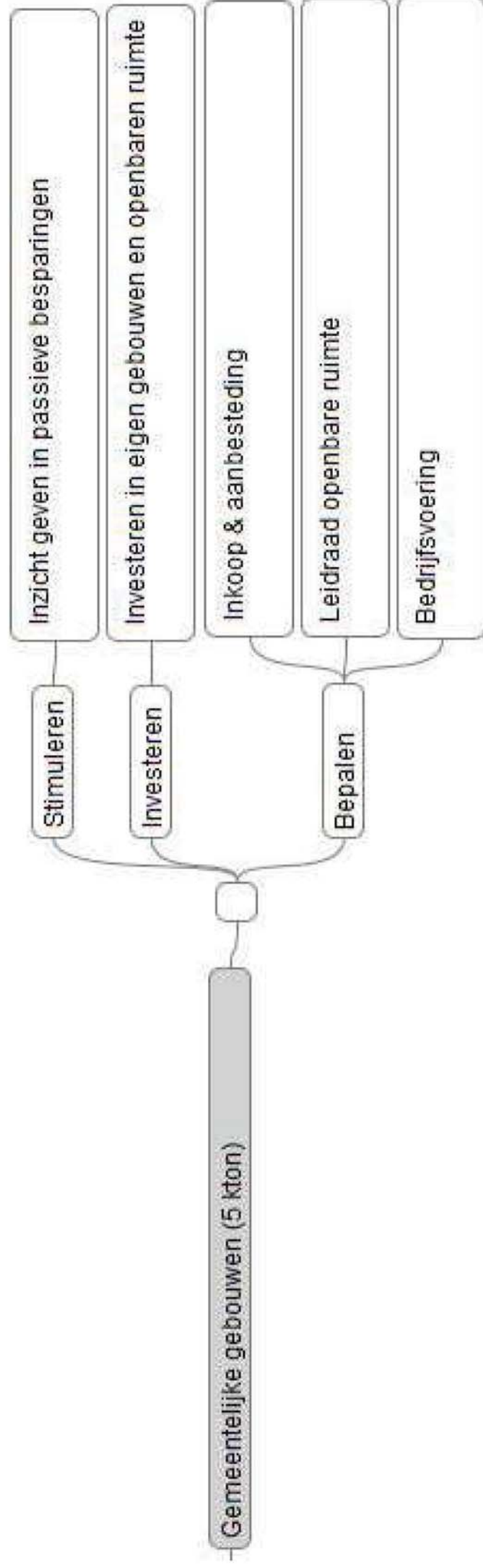
Bijlage III Strategieën en instrumentarium woongebouwen

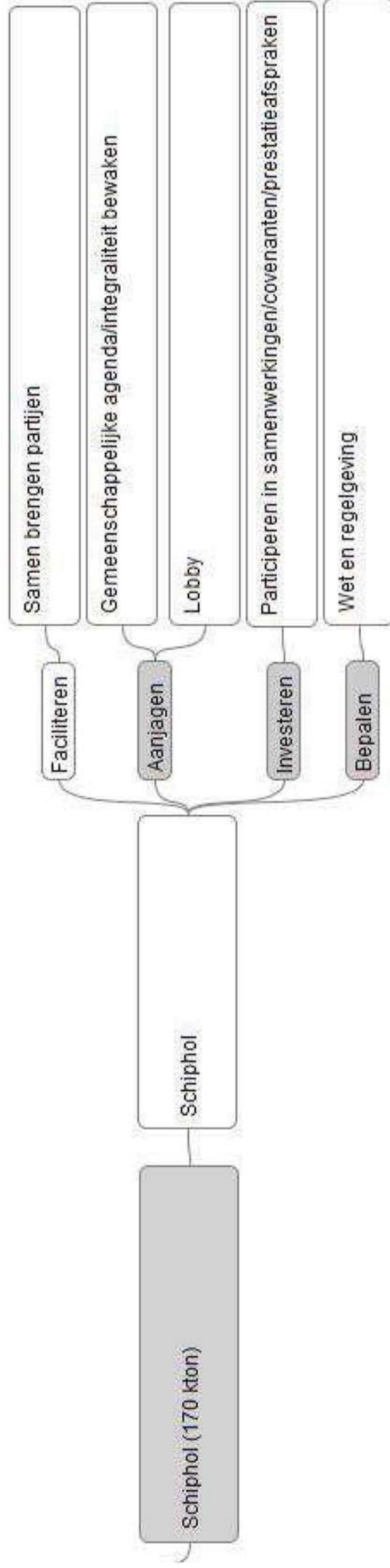
Bijlage IV Strategieën en instrumentarium kantoren/bedrijven/voorzieningen

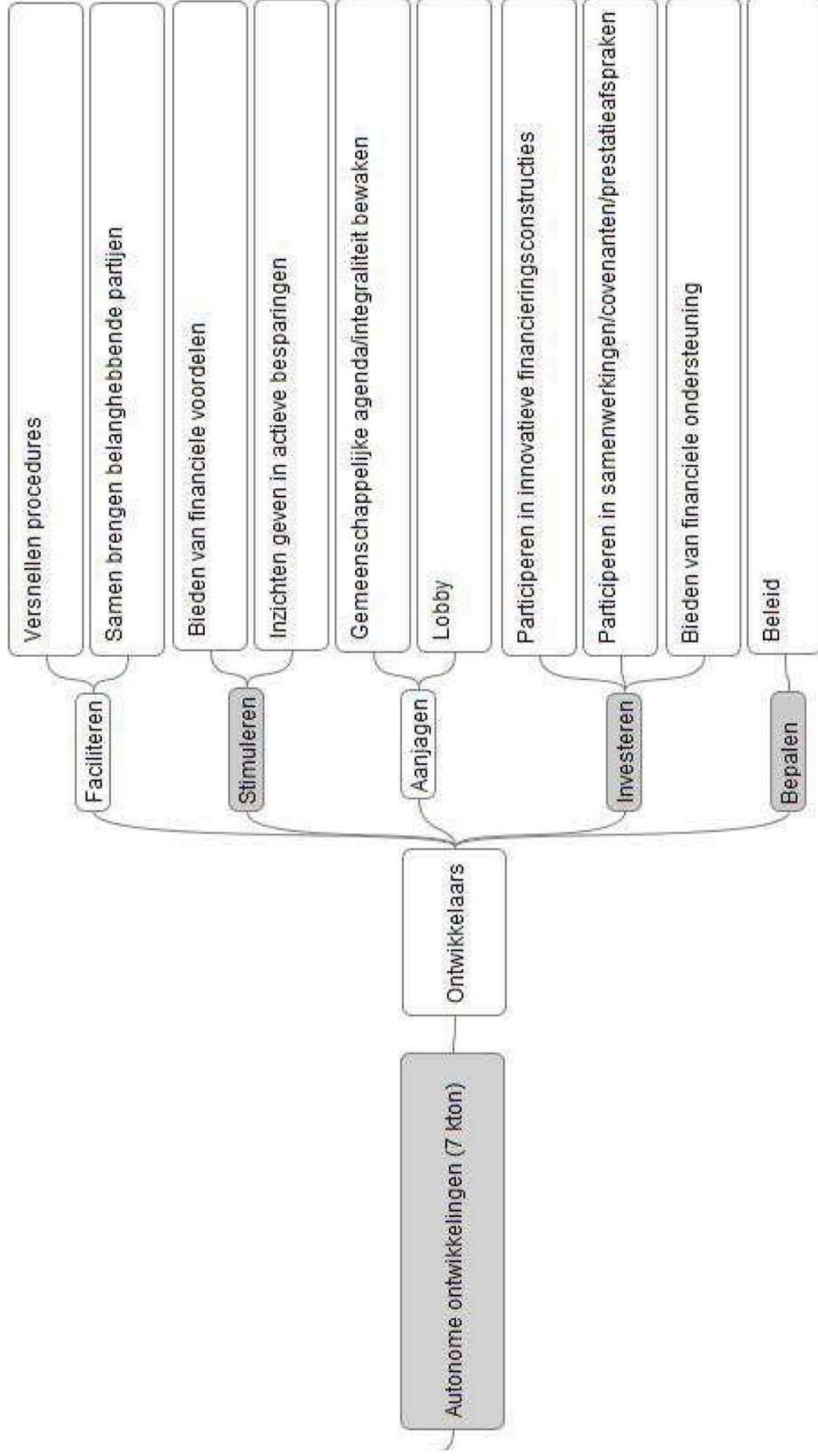
Bijlage V Strategieën en instrumentarium gemeentelijke gebouwen

Bijlage VI Strategieën en instrumentarium Schiphol

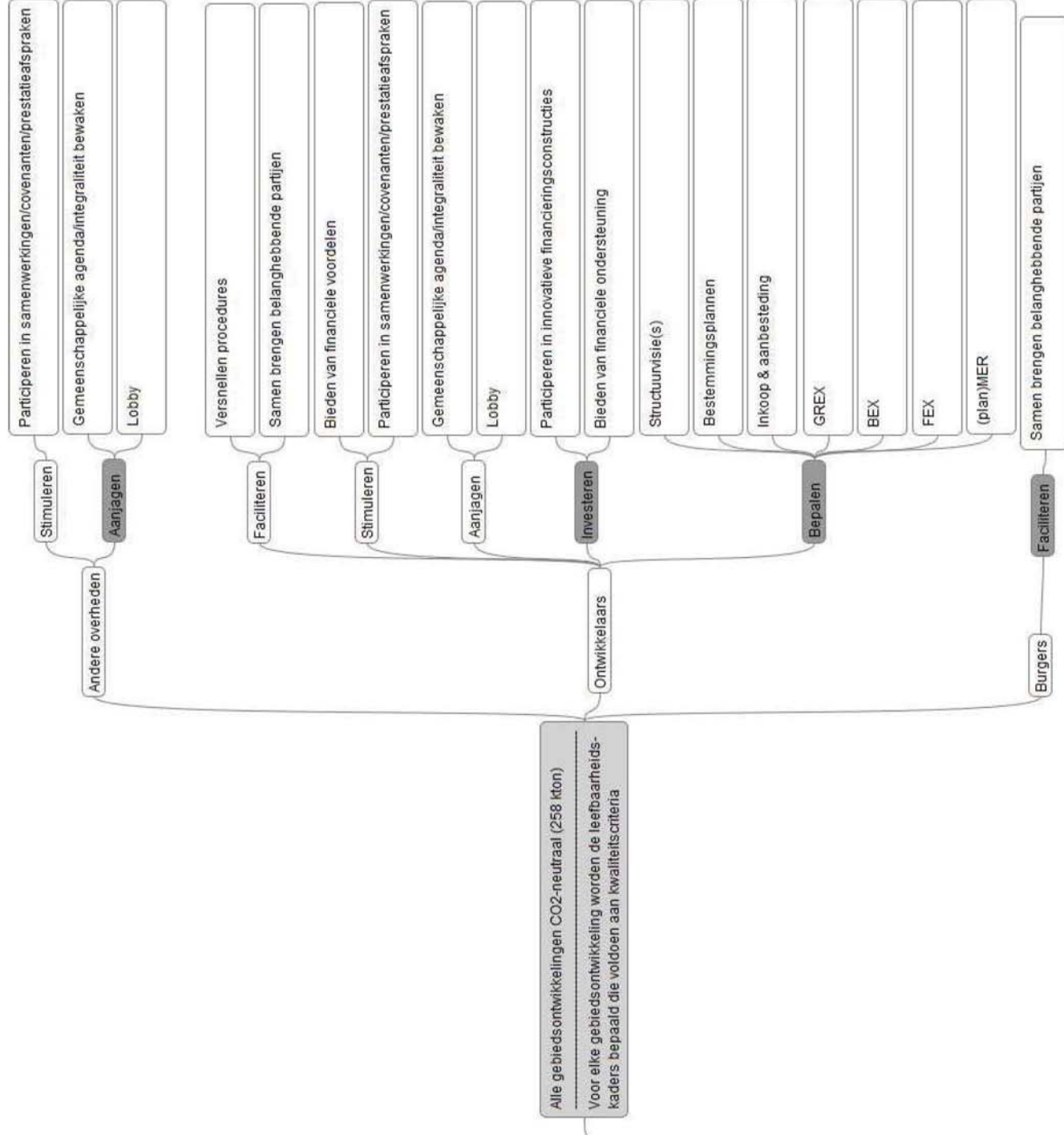

Bijlage VII Strategieën en instrumentarium autonome ontwikkeling

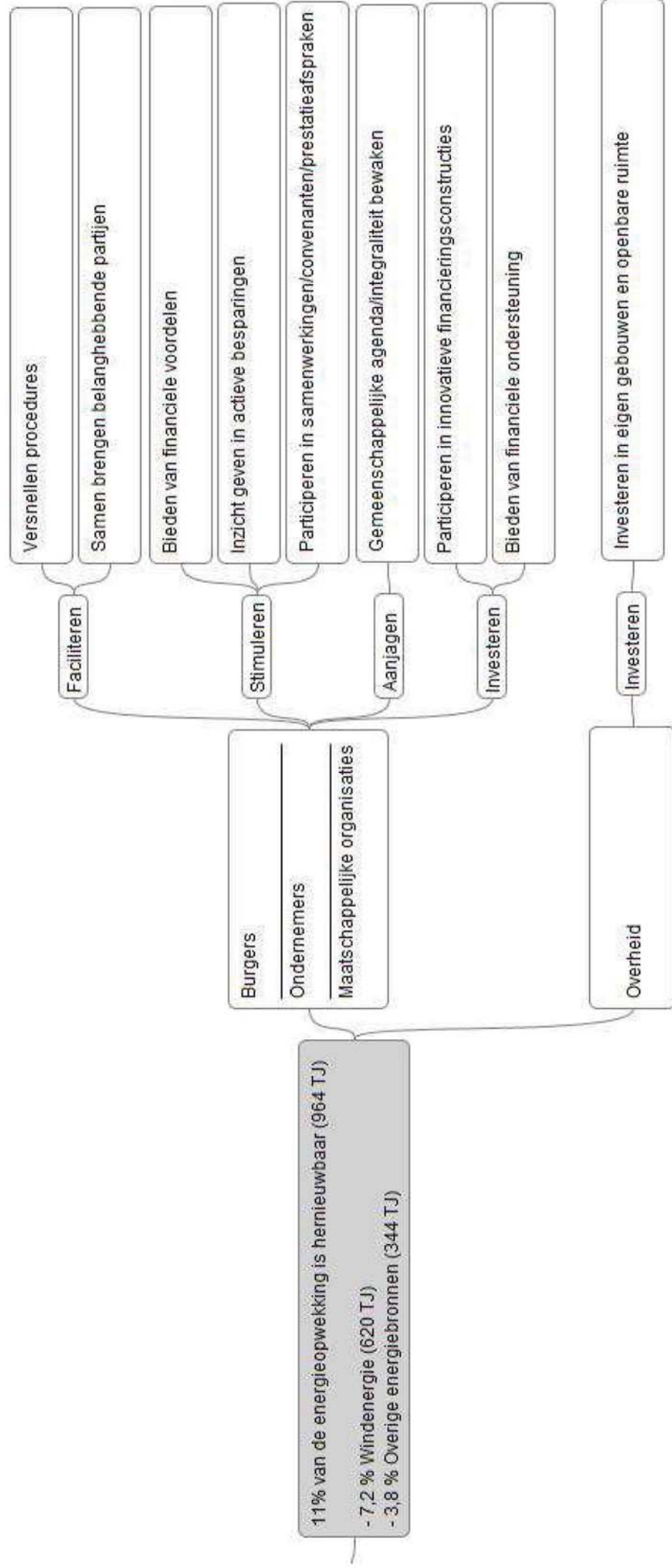

Bijlage VIII

Strategieën en instrumentarium gebiedsontwikkeling

Bijlage IX Strategieën en instrumentarium hernieuwbare energie

Bijlage X Overzicht van de CO₂-reducties Programmaplan/ Klimaatbeleid

Een van de doelstellingen van het programmaplan Duurzaamheid, Kennis & Innovatie is de jaarlijkse CO₂ uitstoot van de gemeente met 30% te reduceren ten opzichte van 1990.

Volgens recente gegevens was de jaarlijkse CO₂ uitstoot in van de gemeente Haarlemmermeer in 1990 ongeveer 876 kton. Het doel is daarmee om in 2020 een jaarlijkse uitstoot te hebben van 613kton.

In de afgelopen 20 jaar is echter de CO₂ uitstoot alleen maar toegenomen. Dit heeft te maken met zowel economische - veel gezinnen hebben nu bijvoorbeeld 2 auto's - als technologische vooruitgang en het uitblijven van verregaande acties op het gebied van reducties tot de vaststelling van het Klimaatbeleid (2008). Op dit moment is de jaarlijkse uitstoot van CO₂ gestegen tot 943 kton. De opgave op dit moment voor Haarlemmermeer is daarmee enorm toegenomen.

Om te voorkomen dat de opgave doorgeschoven wordt naar de toekomst, is er een tussentijdse doelstelling voor 2014 geformuleerd. Allereerst moet de uitstoot van CO₂ terug gebracht worden naar het basisniveau van 1990, daarna zal ook nog eens de beoogde 30% reductie gehaald moeten worden. In de onderstaande tabel is het verloop samengevat met de doelstellingen voor 2014 en 2020.

	1990	2003	2010	2014	2020
Jaarlijkse CO ₂ uitstoot	876 kton	910 kton	943 kton	808 kton	613 kton

De totale reductie op de *bestaande* gebouwde omgeving is daarmee ruim 330 kton. Ter vergelijking; er zou ongeveer 2250 hectare bos nodig zijn om deze CO₂ uitstoot te compenseren. Dit is 1/8 van de oppervlakte van Haarlemmermeer.

In onderstaande tabel zijn de beoogde reducties gespecificeerd naar subdoelstellingen die beschreven staan in het programmaplan. Alle getallen zijn in kton CO₂ per jaar

	2014	2020
Woongebouwen	20	45
Kantoren/bedrijven/voorzieningen	30	80
Gemeentelijke gebouwen	4,5	8,5
Schiphol	68	170
Mobiliteit	12	36,5
Totale reducties	135	340

Autonome en gebiedsontwikkelingen

Binnen de gemeentegrenzen vinden de komende 10 jaar echter ook autonome en gebiedsontwikkelingen plaats. De CO₂ uitstoot die bij deze gebieden mogelijk uitgestoten gaan worden zijn hierbij niet meegerekend in de bovenstaande opgave aangezien het niet een vaststaande reductie is. In het kader van de opgave, is het wel voor cruciaal belang dat alle autonome en gebiedsontwikkeling zo energiezuinig mogelijk gerealiseerd worden, waardoor de extra CO₂ uitstoot die deze ontwikkelingen met zich mee brengt minimaal wordt.

De reducties die in het programmaplan gekoppeld worden aan autonome en gebiedsontwikkeling zijn afhankelijk van de mate van realisatie. De getallen die zijn weergegeven gaan uit van de voortschrijdende inzichten in bouwprojecten in de periode 2010-2014 en 2014-2020 voor zover die nu bekend zijn. Alle CO₂ uitstoot die door deze ontwikkelingen uitgestoten gaat worden, zal elders gecompenseerd moeten worden. Vandaar dat 10kton extra reductie in de bestaande bebouwde omgeving is opgenomen om voornamelijk de geplande uitstoot van autonome ontwikkelingen te compenseren

Vergelijking Klimaatbeleid

Het Klimaatbeleid 2008-2020 geeft geen algemene tussentijdse doelstelling voor 2014. Dat doet het programmaplan wel. De onderstaande vergelijking gaat daarom in op 2020

	Programmaplan (2020)	Klimaatbeleid (2020)
Innovatie	n.v.t.	13 kton
Woongebouwen	45 kton	45 kton
Kantoren/bedrijven/voorzieningen	80 kton	14,5 kton
Gemeentelijke gebouwen	8,5 kton	8,5 kton
Schiphol	170 kton	170 kton
Mobiliteit	36,5 kton	30,5 kton
Totale reducties	340 kton	284 kton

Het lijkt door deze vergelijking dat het programmaplan de ambitie heeft verhoogd ten aanzien van het Klimaatbeleid, terwijl de doelstelling (30% CO₂ reductie t.o.v.) hetzelfde is gebleven. Dit is uiteraard niet juist, het verschil heeft te maken met twee factoren;

- De gegevens die het Klimaatbeleid hanteerde, zijn van 2003. Tussen 2003 en 2010 is echter een toename in de CO₂ uitstoot geregistreerd waardoor de opgave groter is geworden.
- De autonome en gebiedsontwikkelingen zijn niet meegenomen in deze tabel. Deze zijn überhaupt niet in zijn geheel meegenomen in het Klimaatbeleid. Het Klimaatbeleid koppelt namelijk een extra reductie van 111 kton CO₂ aan nieuwe woningbouw en glastuinbouw. Voor het overzicht is deze 111 kton niet opgenomen in deze vergelijking

Het grootste verschil tussen de opgaven voor het programmaplan en het Klimaatbeleid zit hem niet zozeer in het te reduceren kton CO₂ per subdoelstelling, maar in de manier waarop deze gehaald gaan worden. De nieuwe focus die het programmaplan kiest is in dit document al uitvoerig beschreven.

Bijlage XI Uitvoeringsprogramma 2011

Innovatie	Programmapijn	Investeringen
Oprichting Forum Duurzame innovatie, inclusief expertgroep en (digitale) community	€ 120.000	
Onderzoek haalbaarheid hoger onderwijs	€ 80.000	
Inrichting twee locaties voor kansrijke duurzame startups	€ 150.000	
Fonds iconoprojecten	€ 200.000	€ 500.000
Businesscase Duurzaam Bedrijf	€ 70.000	€ 3.300.000 (reserve)
Project 'opgroeien met duurzaamheid'	€ 110.000	€ 40.000

Gebouwde omgeving	Programmapijn	Investeringen
Community Building	€ 300.000	€ 200.000
Prestatietoelagen actualiseren met Ymere, praktische uitwerking	reguliere middelen	
Lokaal Klimaatfonds	€ 200.000	€ 340.000
Monitoring, beheer (management) & investeringen	€ 200.000	€ 750.000
Verlichtingsplan openbare ruimte, inclusief uitvoeringsplan	€ 30.000	
Praktische uitwerking bepalend instrumentarium lokale overheid	€ 50.000	

Autonome en gebiedsontwikkeling	Programmapijn	Investeringen
Praktische uitwerking innovatieve financieringsconstructies o.b.v. total cost of ownership, inclusief eerste toepassing hiervan	€ 50.000	€ 300.000
Investeringen tbv het niet onmogelijk maken van duurzame gebiedsontwikkeling		€ 845.000
Maatlat duurzaam bouwen	€ 25.000	
Samenwerkingsverbanden/expertise	€ 100.000	

Ruimtelijke infrastructuur	Programmapijn	Investeringen
Windpark Haarlemmermeer Zuid en Burgerven Oost	€ 80.000	
Project elektrisch en groen gasvervoer	€ 50.000	
Project schoolzones	€ 25.000	
Project milieuzonering	€ 25.000	

Communicatie parapluplan en deelprogramma's	Programmapijn	Investeringen
Monitoring	€ 100.000	
	€ 150.000	
Evenementen	€ 95.000	
Programmanagement	150.000	
Onvoorzien	€ 180.000	

Totaal	€ 2.541.000	€ 2.974.800
--------	-------------	-------------

Budget Klimaatbeleid	Investeringen
n.v.t.	-
n.v.t.	
€ 3.300.000 (reserve)	
	9A GDEB

Budget Klimaatbeleid	Investeringen
€ 50.000	€ 800.000
	€ 750.000
€ 10.000	
n.v.t.	
€ 200.000	
n.v.t.	
€ 50.000	
€ 50.000	
€ 40.000	
n.v.t.	
€ 100.000	
€ 40.000	
€ 65.000	
n.v.t.	

Budget Klimaatbeleid	Investeringen
€ 130.000	
€ 50.000	
€ 30.000	
€ 40.000	
€ 30.000	
€ 35.000	

Budget Klimaatbeleid	Investeringen
€ 86.500	
€ 80.000	

Budget Klimaatbeleid	Investeringen
€ 30.000	
€ 15.000	
€ 100.000	

Totaal	€ 1.231.500	€ 1.550.000	Totaal
--------	-------------	-------------	--------

Bijlage 2 Doelstellingen 2030, programmaliijnen en doelstellingen 2014

Ambitie: gewenst toekomstbeeld 2030

Haarlemmermeer is een pionier in verduurzaming van de woon-, werk-, leer en leefomgeving in 2030

Duurzaamheid is een van de economische pijlers in 2030

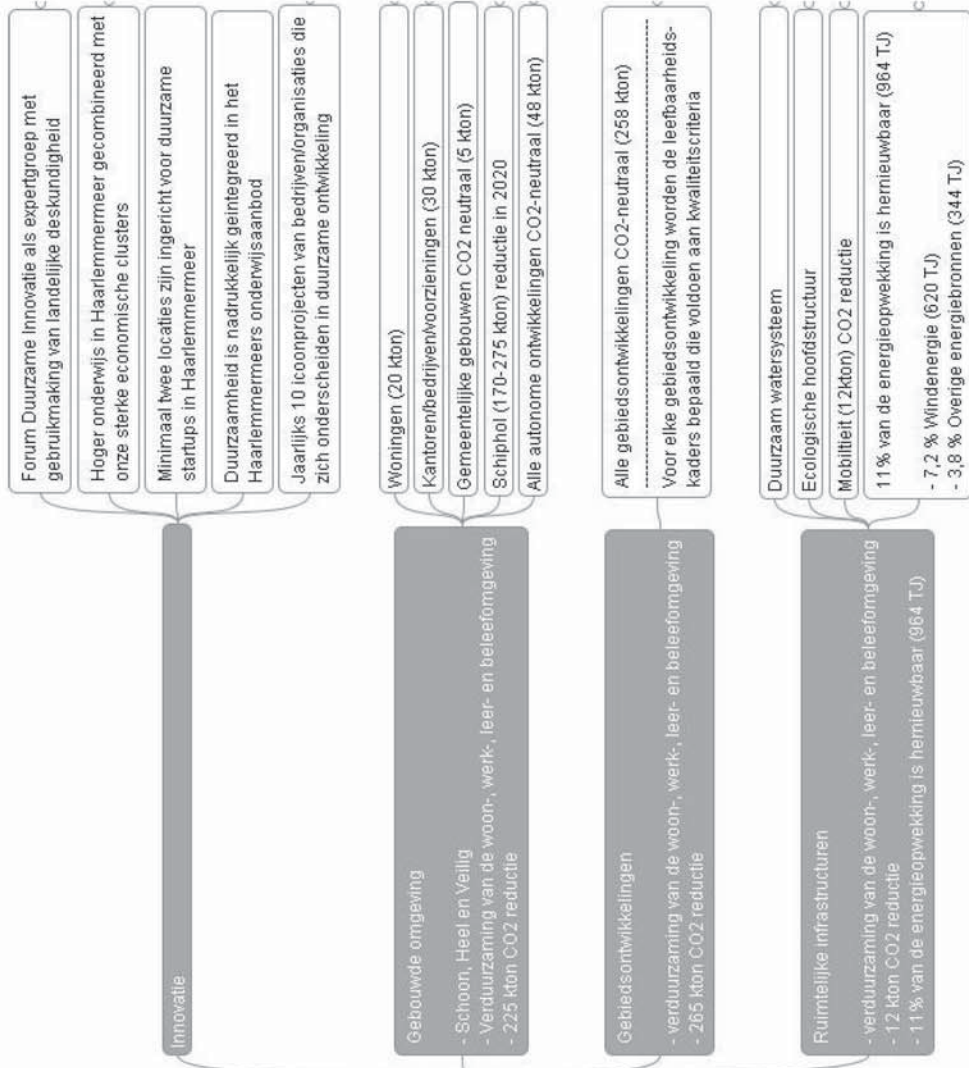
Haarlemmermeer is een internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid in 2030

20% van de energie wordt op een duurzame manier opgewekt in 2020

De uitstoot van CO2 wordt met 30% gereduceerd in 2020 t.o.v. 1990

'Ruimte voor Duurzaamheid'

Doelstellingen 2014

Bijlage 3 Paraplu communicatieplan programma Ruimte voor Duurzaamheid

Hieronder zijn de communicatiedoelstellingen en strategie geformuleerd voor de periode tot en met 2014.

Communicatiedoelstellingen

- De (nieuwe) ambities van Haarlemmermeer binnen en buiten de gemeente communiceren;
- Samen met bedrijven en organisaties - de pioniers - in Haarlemmermeer en omgeving een gemeenschappelijk verhaal over duurzaamheid en innovatie in de polder ontwikkelen en uitdragen;
- Zichtbaar maken dat duurzame ontwikkeling van de polder zich terug betaalt. Profit is de prikkel die duurzame ontwikkeling in gang kan zetten. Baat het niet dan gaat het niet;
- Resultaten – van uitvoeringsplannen van gemeente en externen - communiceren.

Communicatiestrategie

In de communicatiestrategie van het programmaplan Ruimte voor Duurzaamheid staan de volgende elementen centraal:

- De ambities van de gemeente met daaraan gekoppeld de toekomstvisie;
- De beweging naar die toekomst in beeld brengen;
- Daarbij laten zien dat het investeren in de duurzame polder loont;
- En tot slot de verschillende niveaus waarlangs communicatie en profilering van Haarlemmermeer loopt;

Ambities en verhaal over de toekomst

Het programmaplan Ruimte voor Duurzaamheid kent een breder perspectief dan het eerder vastgestelde Klimaatbeleid. Naast vermindering van CO₂ uitstoot en energieopwekking zijn de ambities en maatregelen van het programmaplan gericht op het bereiken van duurzame ontwikkeling door middel van een economische strategie. Hier hoort ook een andere rol van de gemeente bij. De markt is aan zet, de gemeente wil 'mogelijk maken'.

Op korte termijn communiceren we deze ambitie en de koerswijziging zowel binnen als buiten Haarlemmermeer. Hierbij speelt het verhaal van de duurzame polder een belangrijke rol.

In 2030 leven we in een polder die zich goed heeft weten aan te passen aan maatschappelijke, economische, ecologische en technologische ontwikkelingen. De CO₂-uitstoot is met 30 procent gereduceerd ten opzichte van 1990. Een belangrijk deel van de gebruikte energie in Haarlemmermeer wordt duurzaam opgewekt - 20 procent - of hergebruikt en gedistribueerd. De inwoners van de gemeente vinden het vanzelfsprekend om op duurzame wijze met hun omgeving om te gaan. Zij worden in staat gesteld op hun eigen wijze bij te dragen aan de duurzame ontwikkeling van de gemeente.

De bedrijven binnen de gemeente functioneren op duurzame wijze: de aarde wordt zo min mogelijk belast, er wordt maatschappelijk verantwoord ondernomen en het economisch rendement wordt bezien in het licht van de lange termijn. Haarlemmermeer heeft er bovendien een economisch sterke pijler bij gekregen: die van duurzame innovatieve bedrijvigheid waar nieuwe markten worden aangeboord. Zonder de samenwerking met een aantal gerenommeerde kennisinstellingen en onderwijsinstellingen was dit niet mogelijk geweest. In combinatie met de ontwikkeling van hoger beroepsonderwijs zijn verbindingen gelegd tussen de arbeidsmarkt en het Haarlemmermeerse onderwijsaanbod. De kennisinfrastructuur op het gebied van logistiek, luchtvaart en duurzaamheid is versterkt door bedrijven en onderwijsinstellingen in deze sectoren actief te betrekken.

Haarlemmermeer is uitgegroeid tot een internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid dat als een vliegwiel heeft gewerkt en nog steeds werkt voor de veranderingen die hierboven zijn beschreven. Daarmee is Haarlemmermeer een voorbeeld geworden voor duurzame ontwikkeling vanuit een economisch perspectief.

Bovenstaand gewenst toekomstbeeld geeft richting zowel aan onze eigen activiteiten als in samenwerking met anderen en in onze profilering naar buiten. Het beeld is echter niet statisch. Met pioniers binnen en buiten Haarlemmermeer ontwikkelen we een gezamenlijk verhaal van de duurzame polder.

Beweging in beeld brengen

2030 ligt nog ver van ons af. Toch zijn er nu al veel initiatieven die een bijdrage leveren aan een duurzaam Haarlemmermeer. Door veel meer te laten zien wat er allemaal gebeurt in Haarlemmermeer wordt de dynamiek die er is nog beter zichtbaar en beleefbaar. Daarom brengen we deze succesvolle initiatieven van particulieren, marktpartijen, scholen of buurtbewoners in beeld. Via de bestaande communicatiemiddelen van de gemeente en via de ambassadeurs van duurzaam Haarlemmermeer: B&W (zie profilering op niveau), pioniers en partners.

Investeren in de duurzame polder loont

We kiezen voor een economische strategie om duurzaamheid mogelijk te maken. Dat betekent dat we moeten laten zien dat duurzaamheid loont. Dit is een accentverschuiving ten opzichte van het Klimaatbeleid waar milieubewustzijn het primaire uitgangspunt vormt. In communicatie biedt profit het uitgangspunt om ieders milieubewustzijn aan te spreken. Wij verwachten door onze inzet op duurzame ontwikkeling vanuit een economisch oogpunt inverteernde effecten. Deze inverteernde effecten maken we inzichtelijk via monitoring (en communicatie) van de uitvoeringsprogramma's. De boodschap hierbij is dat investeren in een duurzame polder loont.

Profilering op niveau

Een goede profilering op het gebied van duurzaamheid levert een bijdrage aan een nog betere positionering van Haarlemmermeer als aantrekkelijke plaats om te wonen, recreëren, werken en vestigen. Wij profileren ons als het gaat om duurzame ontwikkeling op de niveaus zoals deze eerder zijn vastgelegd in de *Kaders voor citymarketing*: dorpen en de wijken/Haarlemmermeer, metropoolregio Amsterdam en nationaal/internationaal.

Haarlemmermeer

De gemeente wil als vliegwiel fungeren en anderen in beweging krijgen. Zij maakt zichtbaar welke kleinschalige consumenten- en marktinitiatieven er zijn en welke duurzame bijdrage zij zelf levert: in haar bedrijfsvoering en in haar rol als investeerder en ontwikkelaar.

Via intermediairs zoals het Natuur- en Milieucentrum Haarlemmermeer MCH (educatie en voorlichting) en Ymere (duurzaam wonen) richt de gemeente zich op de Haarlemmermeerse gemeenschap.

Huurders en huiseigenaren worden zo bijvoorbeeld actief geïnformeerd over energie positief formuleren (niet het vingertje maar de hand reiken) en geld besparen. Met de scholen wordt gekeken hoe zij duurzaamheid in hun lesprogramma kunnen integreren.

Regio

Haarlemmermeer is een bijzondere gemeente in het hart van de Randstad, Mainport Schiphol beslaat een groot deel van ons grondgebied en de internationaal georiënteerde bedrijvigheid die dat met zich meebrengt is uitgegroeid tot een sector van betekenis in de hele Metropoolregio Amsterdam waar Haarlemmermeer onderdeel van uitmaakt. Naast luchtvaart en logistiek heeft Haarlemmermeer nog een sterke bedrijfssector: glastuinbouw (Greenport Aalsmeer). Binnen deze bedrijfssectoren wordt veel geïnvesteerd in duurzame innovatie. Samenwerking in de metropoolregio Amsterdam op het gebied van duurzaamheid en innovatie is essentieel. In relatie tot het Klimaatbeleid betekent dit dat wij onze blik verruimen in regionale zin en onze ambities op het gebied van duurzaamheid borgen in regionale samenwerkingsverbanden. Haarlemmermeer positioneert zich hiermee in leidende vorm in

de regionale discussies/ samenwerkingsvormen en maakt het mogelijk (inter-) nationaal sterker te positioneren en profileren.

(Inter)nationaal

Haarlemmermeer heeft de ambitie om uit te groeien tot internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid. Om te komen tot versterking van de kennisinfrastructuur benaderen we actief bedrijven en onderwijs- en kennisinstellingen. We participeren in theGROUNDS Incubator, het platform waar gerenommeerde bedrijven en kennisinstellingen gezamenlijke innovatieve toepassingen ontwikkelen voor een duurzame luchthaven. In 2014 willen we met de koplopers op het gebied van duurzame innovatie in Haarlemmermeer en omgeving een actief forum voor duurzame ontwikkeling hebben gevormd die mede uitvoering geeft aan de gemeenschappelijke agenda en gebruik maakt van landelijke deskundigheid. Net als de kleinschalige initiatieven (zie onder niveau Haarlemmermeer) brengen we ook de initiatieven van de grotere koplopers in beeld en gebruiken deze in de profilering van Haarlemmermeer als internationaal kenniscentrum van logistiek en duurzaamheid.

Communicatie in 2011

In 2011 starten we met communicatie rond de projecten binnen het uitvoeringsprogramma 2011 (zie Raadsvoorstel Ruimte voor Duurzaamheid). Per project wordt een communicatieplan (pers, promotie, participatie) gemaakt. Als het om activiteiten gaat van partners dan stemmen we de communicatie af.

In de communicatie leggen we consequent de relatie naar het toekomstbeeld en de ambities van de gemeente en laten we zien dat investeren in een duurzame polder loont.

Samen met de pioniers ontwikkelen we een gemeenschappelijk verhaal van de duurzame polder.

Hiermee maken we een begin tijdens een vervolgbijeenkomst *Pioniers in Duurzaamheid* in het voorjaar met alle grote en kleine pioniers in de polder. Deze bijeenkomst is het vervolg van de bijeenkomst tijdens de Dag van de Duurzaamheid op 11 november 2010.

In 2011 maken we ook een start met het in beeld brengen van deze pioniers en succesvolle initiatieven op het gebied van duurzaamheid. Dat kan zijn via onze eigen communicatiemiddelen of die van de intermediairs en via de community rond het forum Duurzame Innovatie.